

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Ivana Lučića 3

Kristina Vučković

PADEŽNE GRAMATIKE I
RAZUMIJEVANJE HRVATSKOGA JEZIKA

Magistarski rad

Zagreb, 2004.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

**FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE ZNANOSTI**

Kristina Vučković

**Padežne gramatike i
razumijevanje hrvatskoga jezika**

Magistarski rad

Mentor:

dr. sc. Zdravko Dovedan, izv. profesor

Komentor:

dr. sc. Marko Tadić, izv. profesor

Zagreb, 2004.

ZAHVALA

*Želim se zahvaliti svojoj mami
što je uvijek vjerovala i davala mi snage.*

*Marku
što je imao strpljenja i što me znao voljeti...*

*Veliko hvala mojoj Eli
na svim satima čitanja,
pojašnjavanja, ispravljanja,
konzultiranja, usmjeravanja...*

*I konačno, svom profesoru i mentoru
što je tu i kad ga nema...*

SADRŽAJ

ZAHVALA	2
SADRŽAJ	3
1 UVOD	6
1.1 OD 'GRAMATIKE' DO 'PADEŽNE GRAMATIKE'	6
1.2 DUBINSKE I POVRŠINSKE STRUKTURE.....	8
1.3 RAZLOZI ZA PRELAZAK SA STARIH TEORIJA NA NOVE TEORIJE.....	10
PADEŽI KROZ POVIJEST	13
2.1 PĀNINI.....	13
2.2 GRČKA TRADICIJA	14
2.3 STOICI	15
2.4 SREDNJI VIJEK	16
2.5 19. STOLJEĆE	16
2.6 20. STOLJEĆE	17
2.6.1 60-te.....	17
2.6.2 70-te.....	19
2.6.3 80-te.....	22
2.6.4 90-te.....	24
3 PADEŽI.....	26
3.1 POVRŠINSKI PADEŽI INDOEUROPSKIH JEZIKA.....	26
3.2 DUBINSKI PADEŽI	32
3.2.1 <i>Vršitelj</i>	39
3.2.2 <i>Benefaktiv</i>	41
3.2.3 <i>Primatelj</i>	41
3.2.4 <i>Uzrok</i>	41
3.2.5 <i>Dativ</i>	42
3.2.6 <i>Iskustvenik</i>	42
3.2.7 <i>Učinak</i>	43
3.2.8 <i>Cilj i Izvor</i>	43
3.2.9 <i>Sredstvo</i>	45

3.2.10	<i>Lokacija / Lokativ</i>	46
3.2.11	<i>Objekt</i>	47
3.2.12	<i>Putanja</i>	48
3.2.13	<i>Rezultat</i>	49
3.2.14	<i>Vrijeme</i>	49
3.3	APSTRAKTNI PADEŽI.....	49
4	TESNIÈREOV MODEL	51
4.1	TEORIJA VALENTNOSTI.....	54
4.2	PAZNA MJESTA I KOMPLEMENTI	58
5	FILLMOREOV MODEL	62
5.1	DUBINSKA STRUKTURA	67
5.2	D-PADEŽNI SUSTAV	71
5.3	PADEŽNI OKVIRI	77
5.4	SKUP PRAVILA.....	80
5.5	PRIKRIVENE PADEŽNE ULOGE.....	87
6	CHAFEOV MODEL	89
6.1	SEMANTIČKA STRUKTURA.....	89
6.2	PADEŽNI SUSTAV	92
6.3	TIPOVI GLAGOLA	96
6.4	PRIKRIVENE PADEŽNE ULOGE.....	99
7	ANDERSONOV MODEL	101
7.1	SEMANTIČKA STRUKTURA.....	107
7.2	PADEŽNI SUSTAV	109
7.3	TIPOVI GLAGOLA	112
7.4	PRIKRIVENE PADEŽNE ULOGE.....	114
8	COOKOV MODEL	115
8.1	DUBINSKA STRUKTURA	116
8.2	PADEŽNI SUSTAV	117
8.3	PADEŽNI OKVIRI	119
8.4	DERIVACIJE	121
8.5	PRIKRIVENE PADEŽNE ULOGE.....	122

9	PADEŽI I HRVATSKI JEZIK.....	125
9.1	HRVATSKI U FILLMOREOVOM MODELU	132
9.2	HRVATSKI U CHAFEOVOM MODELU	133
9.3	HRVATSKI U ANDERSONOVOM MODELU.....	134
9.4	HRVATSKI U COOKOVOM MODELU	135
9.5	HRVATSKI I VALENTNOST.....	136
10	PRIMJENA D-PADEŽNIH TEORIJA.....	140
10.1	PRIMJENA U RAČUNALNOJ LINGVISTICI	140
10.2	PRIMJENA U FIZICI	140
10.3	PRIMJENA U TAGMEMSKOJ ANALIZI.....	143
10.4	PRIMJENA U RAČUNALNIM SIMULACIJAMA	145
10.5	PRIMJENA U TEORIJI UČENJA JEZIKA	146
11	ZAKLJUČAK.....	148
12	LITERATURA	150
	PRILOZI.....	162
	PRILOG 1	162
	PRILOG 2	163
	PRILOG 3	164
	PRILOG 4	165
	PRILOG 5	165
	PRILOG 6	167
	PRILOG 7	169
	PRILOG 8	169
	PRILOG 9	170
	PRILOG 10	170
	PRILOG 11	171
	PRILOG 12	176
	SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU	178
	SUMMARY.....	179
	ŽIVOTOPIS.....	180

1 UVOD

*A true symbol is neither primitive or subconscious.
It's a deliberate means of evoking understanding,
as opposed to conveying information.
Words convey information,
Symbols evoke understanding...
(J.A. West: Serpent in the sky)*

1.1 Od 'Gramatike' do 'Padežne gramatike'

Lingvistika se kao pojam prvi put upotrijebila sredinom 19. stoljeća kako bi se istakla razlika između tradicionalnog pristupa koji je pokrивao termin filologije¹ i novog pristupa studiju jezika koji je težio proučavanju i govornog jezika te problemima njegove analize (Britannica, 1999: *Linguistics: Introduction*).

U sklopu današnje lingvistike nalazi se i generativna gramatika koja podrazumijeva skup precizno formuliranih pravila čiji su proizvod sve i samo sve rečenice nekog jezika. Generativna gramatika daje sintaktičku analizu svake ovjerene rečenice. Ruwet (Ruwet, 1973:16) je definira i kao eksplicitnu gramatiku koja numerira sve i samo sve ovjerene rečenice nekog jezika. Inačica generativne gramatike je i transformacijska gramatika (TG) čiji je osnovni razlog nastanka bila "*nemogućnost površinske strukture da odredi semantički značajne gramatičke odnose*" (Chomsky, 1970:8).

TG se još naziva i transformacijsko-generativna gramatika i predstavlja sustav jezične analize koji raspoznaje veze između različitih rečeničnih elemenata i mogućih rečenica u jeziku te, koristeći različita pravila, poput transformacijskih, izražava te odnose. Iako skupovi² rečenica mogu imati

---

¹ Filologija se bavi proučavanjem povijesnog razvoja jezika koji se očituje kroz pisane tekstove, u kontekstu literature i određene kulture posredovane tim jezikom.

² Niz rečenica poput

 Ja znam čovjeka.

 Čovjek ima psa.

 Pas je star.

imaju istu dubinsku strukturu kao i rečenica

 Znam čovjeka koji ima starog psa.

različitu površinsku strukturu i poredak rečeničnih dijelova, TG nastoji pokazati da im se dubinska struktura ne razlikuje.

Chomskyjeva je transformacijska gramatika godine 1965. doživjela značajne promjene uključivanjem u svoj sustav i semantičkih sastavnica³ (uz već postojeće sintaktičke⁴ i fonološke⁵). Pravila sintaktičke sastavnice generiraju rečenice jezika i svakoj pridružuju dvije strukturne analize: analizu dubinske i površinske strukture.

Godine 1966. Lucien Tesnière odbacuje tradicionalnu podjelu na subjekt i predikat jer ne smatra da lingvističke činjenice podržavaju takvu binarnu podjelu koja ne izražava jasno određene paralele između subjekta i objekta. Njegovo je mišljenje da glagol ima glavnu ulogu u rečenici, a da mu je subjekt komplementarni dio. Slično razmišlja i Charles J. Fillmore koji 1968. pridružuje funkcije subjekta i objekta površinskoj strukturi rečenice i razvija sustav dubinske strukture padeža. U takvom se sustavu jezgreni dio rečenice u svim jezicima sastoji od glagola i jednog ili više imenskih dijelova od kojih je svaki u drukčijoj padežnoj vezi s glagolom (Platt, 1971:7).

Fillmoreova padežna gramatika (PG) (engl. Case Grammar – CG) bila je jedna od prvih i dobro je poznata generativno-semantička teorija kojom je 70-ih i ranih 80-ih godina 20. st. fokus u generativnoj gramatici sa sintakse premješten na semantiku. Padežna gramatika temelji se na ograničenom skupu sintaktičkih funkcija koje se različito izražavaju u različitim jezicima, ali se smatra da određuju gramatičku strukturu rečenice na isti ili sličan način.

John M. Anderson gramatike dubinskih padeža opisuje kao gramatike u kojima se *"dubinskim predikatno-imeničnim funkcijama daje jedinstvena kategorijalna interpretacija"* i smatra da je upravo to razlog zbog kojeg

---

³ Semantička sastavnica pridružuje semantičku interpretaciju dubinskoj strukturi rečenice (Chomsky, 1970:7).

⁴ Sintaktička sastavnica generira sintaktički opis rečenice koji se sastoji od površinske i dubinske strukture (Chomsky, 1970:7).

⁵ Fonološka sastavnica pridružuje fonološku interpretaciju površinskoj strukturi rečenice (Chomsky, 1970:7).

"konfiguracije povezane s 'dubinskim subjektima' i 'objektima' nisu prisutne u dubinskoj strukturi;..." (Anderson, 1977:18).

1.2 Dubinske i površinske strukture

Noam Chomsky (Chomsky, 1965.) dubinskom strukturom (engl. *deep structure*) naziva subkategorijalna pravila na granici između sintakse i semantike koja pobliže određuju mogućnosti međusobnih kombinacija leksičkih jedinica. Prema njegovu mišljenju one nose sav bitan sadržaj pa im se pridružuje uglavnom nedovoljno razrađena semantička sastavnica podložna semantičkoj interpretaciji (Škiljan, 1980:79).

Chomsky (Chomsky, Halle, 1968:6) je mišljenja da sintaktička sastavnica gramatike istovremeno svakoj rečenici pripisuje površinsku, ali i dubinsku strukturu. Dvije strukture se razlikuju po tome što prva određuje fonetski oblik rečenice a druga sadrži i informacije koje nisu prisutne u površinskoj strukturi. Semantička sastavnica gramatike predstavlja skup pravila koja svakom sintaktičkom opisu pripisuje semantičku interpretaciju.

Dubinska je struktura određena bazičnim, a površinska transformacijskim pravilima. Značenje rečenice izvodi se iz dubinske strukture uz pomoć pravila semantičke interpretacije. Fonološka realizacija rečenice dobivena je iz površinske strukture uz pomoć pravila fonološke sastavnice. Prema tom modelu gramatika predstavlja integrirani sustav pravila koja povezuju izgovor rečenice s njezinim značenjem.

Pravila kojima se dolazi do dubinskih struktura nazivaju se derivacijama, a njihova se primjena može prikazati grafički uz pomoć derivacijskih stabala. Chomsky tvrdi da su derivacije jezično univerzalne. Kako bi se od dubinskih struktura dobile i kompleksnije rečenice, kakve se doista javljaju ili se mogu javiti u jeziku i govoru, a njih Chomsky naziva površinskim strukturama (engl. *surface structure*), na dubinske se strukture primjenjuju jezično specifične transformacije. Transformacije su zapravo skup gramatičkih pravila kojima se različitim izmjenama, premještanjima, ukidanjima i spajanjima jedinica dubinska struktura postupno pretvara u površinsku.

Prema njima cijela se gramatika naziva transformacijskom (Škiljan, 1980:79).

Iz transformacijske generativne gramatike proizašla je i generativna semantika. Generativni semantičari, među kojima su bili Lakoff, McCawley i Ross, "*prihvatili su Katzovu i Postalovu hipotezu da transformacije ne mijenjaju značenje i proširili je tvrdnjom da sve rečenice koje su parafraze jedna druge moraju imati istu dubinsku strukturu*" (Mihaljević, 1998:145). Transformacijama se povezuje površinska struktura rečenice s njezinom semantičkom reprezentacijom (Britannica, 1999: *Linguistics: Semantics: Meaning in linguistics: Generative Semantics*). To znači da generativna semantika "*u žarište zanimanja i gramatičke deskripcije stavlja semantičku sastavnicu koja zamjenjuje dubinsku strukturu iz teorije Chomskoga*" (Škiljan, 1980:81).

U generativnoj semantici značenje rečenice izraženo je logičkim strukturama oko središnjeg predikata. Procesom derivacije logička struktura, koja se izražava središnjim predikatom i nizom njegovih argumenata, precrtava se u površinsku sintaktičku strukturu. U logičkoj analizi, prvo se izvlači predikat, a zatim se nabrajaju argumenti i to prvo subjekt, zatim neizravni pa izravni objekt dok se svi ostali elementi ignoriraju. Tri su moguće logičke strukture i to predikat s jednim, dva ili tri mjesta. Varijabilnost se dobiva umetanjem struktura jedne u drugu. Svaki S čvor mora imati jedan V i barem jedan NP čvor. Kod umetnutih rečenica S', koji predstavlja nižu rečenicu, zamjenjuje jedan NP u višoj rečenici (Cook, 1979:146).

"*Negdje između generativne sintakse i generativne semantike teoretski se nalazi teorija dubinskih padeža Charlesa Fillmorea.*" (Škiljan, 1980:82). Fillmore dubinsku strukturu opisuje kao razinu posrednika između semantičke dubinske strukture i sintaktičke površinske strukture, smatrajući da svojstva dubinske strukture "*have more to do with the methodological commitments of grammarians*" nego s prirodom ljudskog jezika (Fillmore, 1968a:88).

On vjeruje da se dubinska struktura može najbolje opisati uz pomoć nekoliko kategorija odnosa prema glagolu u rečenici. Te kategorije on naziva "dubinskim padežima" (Vršitelj, Objekt, Instrument, Cilj, Izvor, ...) ⁶ i u rječniku ih uvrštava uz glagol kojemu pripadaju kako bi u površinskoj strukturi dobili različite gramatičke forme. I Timothy C. Potts (Potts, 1978:442) vjeruje da je svaka padežna uloga integralni dio značenja glagola s kojim se nalazi.

Svi jezici, živi ili mrtvi, uključujući i 'znakovne jezike', imaju sintaktičku strukturu, no možda je najznačajnija činjenica o rečenicama ljudskog jezika da sve rečenice imaju i dubinsku i površinsku strukturu. Značenje rečenice ⁷ prenosi se dubinskom strukturom, a oblik rečenice dan je njezinom površinskom strukturom. Transformacijama, ⁸ dubinska struktura prelazi u površinsku.

1.3 Razlozi za prelazak sa starih teorija na nove teorije

Frederick J. Newmayer navodi citat Fillmorea koji je 1972. godine u svom članku 'On Generativity' dao primjedbu na posljedice stavova koje generativna semantika ima o jeziku: "*Prosječni gramatičar našao se u vremenu koje možemo nazvati novom taksonomijom, u eri novog i preobilnog katalogiziranja velikog broja činjenica za koje će lingvisti kad-tad morati naći odgovarajuće teorije.*" (Newmayer, 1986:133).

John T. Grinder i Suzette Haden Elgin (Grinder, Elgin, 1973:46) navode razloge za prelazak na "novu teoriju":

- ❖ novi model relativno jednostavno može riješiti probleme koji su u prethodnom sustavu bili u skupini 'iznimaka';

---

⁶ Kako bi se, zbog mogućeg poklapanja izraza, ali ne i značenja, razlikovalo dubinske od površinskih padeža, odnosno službi riječi, u ovom su radu dubinski padeži pisani velikim početnim slovom.

⁷ Višeznačne rečenice moraju imati onoliko dubinskih struktura koliko i značenja.

⁸ Transformacije se odvijaju određenim redoslijedom. Tako npr. refleksivna transformacija mora biti prije imperativne transformacije (Jacobs, Rosenbaum, 1968:18).

- ❖ novi sustav može staviti pod jedno opisno načelo ono za što je stari sustav imao više odjelitih opisa;
- ❖ novi model može dati formalnu demonstraciju određenih klasa podataka koje se smatraju osnovnim dijelom discipline, što stari model nije mogao.

Po Ruwetu (Ruwet 1973:16) najbolja gramatika bit će ona koja, uzevši u obzir najveći broj činjenica, daje točan strukturalan opis na najjednostavniji, najopćenitiji i najsustavniji način.

Robert C. Berwick i Amy S. Weinberg (Berwick, Weinberg, 1989:44) imaju svoj način dokazivanja da je jedna gramatika bolja od druge. Po njihovu mišljenju, mora postojati neovisno primjenjiva teorija s mogućnošću računanja koja bi pri spajanju s gramatičkom teorijom davala najprirodnija ispravna predviđanja za eksperimentalne podatke. Teorija gramatike limitirati će klasu mogućih parsera⁹ na samo one koji 'pokrivaju' izvornu kompetenciju gramatike. Iako parser može koristiti sasvim drukčiji reprezentativni skup od gramatike, on je još uvijek može prihvaćati. Tri neophodne komponente za bilo koji računalni model koji gramatiku povezuje sa stvarnom uporabom jezika su:

- ❖ reprezentacija;
- ❖ algoritam;
- ❖ kompleksnost mjernog sustava.

U poglavljima što slijede dan je prikaz svih lingvističkih kategorija koje su se kroz povijest na kategoriju padeža: kad su se prvi put pojavili, kako se na njih gledalo, koje su uloge imali ovisno o vremenskom razdoblju i o gramatičarima koji su ih spominjali počevši od Pāninija pa sve do kraja dvadesetog stoljeća.

---

⁹ "Za razliku od gramatike, parser je uređaj dizajniran za izvršavanje zadatih zadataka." (Berwick, Weinberg, 1989:143).

Nakon toga povijesnoga pregleda opisana su tri osnovna tipa padeža koji se opisuju u lingvistici: površinski, dubinski i apstraktni padeži. Prva dva tipa bitna su i za ostatak rada, dok se trećim on neće baviti.

Tesnièreov model obrađuje se kao uvod u Fillmoreovu padežnu gramatiku jer je upravo taj model bio inspiracija Fillmoreu u njegovom kreiranju padežne gramatike.

U sljedeća četiri poglavlja detaljnije su opisani Fillmoreov, Chafeov, Andersonov i Cookov model padežne gramatike kako bi se dobio uvid u različita poimanja dubinskih padeža, kako samih autora tako i njihovih sljedbenika. Unutar svakog od ta četiri poglavlja razmotrit će se dubinska struktura svakog modela, njegov D-padežni sustav¹⁰, D-padežni okviri, tipovi glagola koji ulaze u D-padežni okvir te prikrivene D-padežne uloge.

U devetom se poglavlju primjenjuju osnovne karakteristike svih četiriju prikazanih dubinskih gramatika na istu rečenicu u hrvatskom jeziku kako bi se vidjela prikladnost tih gramatika za opis hrvatskih rečenica.

U posljednjem je poglavlju prikazana primjena padežnih gramatika u različitim područjima kao što su računalna lingvistika, fizika, tagmemska analiza, kompjutorske simulacije te teorija učenja jezika.

U prilogima se nalaze tablice s glagolima i njihovim padežnim okvirima za sve četiri prikazane padežne gramatike. Tablice se međusobno razlikuju po izboru glagola i teoriji koja ih obrađuje. Radi lakše usporedbe dan je i prikaz onih glagola koji se pojavljuju kod sva četiri autora. Padežni okviri tih glagola u hrvatskom napravljeni su prema Fillmoreovoj i Cookovoj padežnoj gramatici. Dan je i prikaz programa za određivanje P-padeža u hrvatskom jeziku, popis D-padeža na engleskom jeziku i njihovih prijevoda u hrvatskoj literaturi te popis kratica korištenih u radu.

U radu se pokušalo doći do zaključka jesu li i, ako jesu, u kojoj su mjeri dubinski padeži prikladniji za izradu programa za razumijevanje hrvatskog jezika od površinskih padeža.

---

¹⁰ Termin D-padež se u ovom radu koristi za označavanje dubinskih padeža. Analogno tome koristi se P-padež za označavanje površinskih padeža.

PADEŽI KROZ POVIJEST

*The intellectual and intuitive ability
to learn and apply this 'language'
is what it takes to become a magician...*
(R.Bauval – *Secret Chamber: Quest for the Hall of Records*)

2.1 Pānini

Iako su Mezopotamci, Kinezi i Arapi proučavali gramatiku, njihov utjecaj na razvoj zapadne lingvistike bio je nezamjetan. No, to se ne može reći i za indijskog gramatičara Pāninija koji je proučavao gramatiku još u 5. stoljeću pr. Kr. Upravo njemu Grindler i Elgin (1973.) pripisuju najtočniji i najpotpuniji pregled gramatike do danas, uzimajući u obzir sve postojeće jezike.

Pānini je opisao gramatiku sanskrta¹¹ koja je slična gramatikama ostalih starih indoeuropskih jezika poput latinskog i grčkog. Na morfološkoj je razini odlikuju kompleksnost i izrazita flektivnost. Uz tri roda i tri broja¹², sanskrit ima i osam padeža i to: nominativ, akuzativ, instrumental, dativ, ablativ, genitiv, lokativ i vokativ. Osim fleksije imenica, ima i fleksiju glagola, brojeva, zamjenica te pridjeva koji se mijenjaju kako bi se slagali s imenicom uz koju stoje (Britannica, 1999: *Sanskrit Language*).

Pānini se nije bavio samo površinskom morfologijom i fonologijom (Staal, 1969:507). U svojoj kāraka teoriji, on govori i o semantičkim odnosima između imenica i glagola. Glagol predstavlja glavu rečenice kojoj se dodaju imenične ovisnice u jednoj od šest kāraka: *karṭṛ*, *karman*, *karaṇa*, *sampradāna*, *apādāna*, *adhikaraṇa*. Prevodimo ih kao vršitelj, objekt (ili trpitelj), instrument, destinacija, izvor, lokacija. Kārake se izražavaju P-padežima. Vokativ i genitiv nemaju pridruženu kāraku dok se ostalim padežima kārake najčešće¹³ pridružuju na sljedeći način:

nominativ – vršitelj

---

¹¹ Riječ 'sanskrit' znači izrađen, uglađen, pročišćen (Britannica'99: *Sanskrit language*) i naziv je učenog jezika Indije.

¹² Jednina, dvojina i množina.

¹³ Između kāraka i padeža ne postoji odnos 1:1 (Blake, 1994:66).

akuzativ – objekt (trpitelj)

instrumental – instrument

dativ – destinacija

ablativ – izvor

lokativ – lokacija.

Iako bi se na prvi pogled mogla vidjeti sličnost s dubinskim padežima, ovi se semantički odnosi ne mogu uspoređivati sa semantičkim ulogama teorije dubinskih padeža jer je Pānini dozvoljavao više semantičkih interpretacija istog događaja (Blake, 1994:67). No zato Pāninija možemo smatrati prvim gramatičarom koji je proučavao semantičke odnose i glagol stavio u središte rečenice.

2.2 Grčka tradicija

Još su stari Grci raspravljali o lingvistici (Grinder, Elgin, 1973:30). Poput ostalih starih indoeuropskih naroda i oni su imali flektivan jezik u kojemu se oznaka za P-padež nije mogla odvojiti od oznake broja u slučajevima da se korijen riječi spojio s fleksijom ili ako se rod usko poklapao s deklinacijskim vrstama (u prvoj deklinaciji ženskog roda i u drugoj deklinaciji muškog roda). To znači da je grčki bio strukturom paralelan latinskom pa su, s obzirom na takvu strukturu, Grci P-padež opisivali u odnosu na riječ u cijelosti, a ne u odnosu na njezin korijen i sufiks. Upotrebljavali su P-padežne¹⁴ oblike koji su zapravo predstavljali flektivni oblik imenice (Blake, 1994:19-20).

"...za Aristotela padež je bio svaki oblik neke reči koji odstupa od onoga što se smatralo osnovnim (svaki glagolski oblik, recimo u odnosu na prezentski, bio je padež; komparativ prideva prema obliku pozitivu je također bio padež, itd.)..." (Ivić, 1978:13). Grci su napisali prvu europsku gramatiku.

---

¹⁴ Budući je fleksija padeža i broja bila spojena, prikladniji bi možda bio termin *padežno-brojevnim oblicima*.

Model koji su pratili Grci, a kasnije i Aleksandrinci u doba helenizma bio je jezik Homera.

Aleksandrijski analogičari, koji su se bavili prvenstveno literarnom kritikom, zaokružili su razvoj klasične grčke gramatičke tradicije. Oni su u 1. st. pr. Kr. dodatno razvili grčku gramatiku kako bi sačuvali čistoću jezika. Dionizije Tračanin u 2. je stoljeću pr. Kr. napisao prvu sustavnu gramatiku zapadne tradicije (*Tekhne grammatike*) koja se zasnivala samo na morfologiji.

Rimljani su prihvatili grčki gramatički sustav i primijenili ga na latinski. Latinski standard postavila su djela Cicerona i Vergilija. Izuzetak je Varon koji je u 1. st. pr. Kr. vjerovao da gramatičari trebaju otkriti, a ne diktirati jezične strukture (Britannica, 1999: *Grammar*). On je prvi uočio da "*latinski ima jedan padež više od grčkoga (ablativus ili šesti padež)*" (Matasović, 2001:237).

Tek je s Apolonijem Diskolom u 2. st. počelo proučavanje rečenične strukture. Radovi Elija Donata iz 4. st. i Afrikanca Priscijana iz 6. st. dali su nešto sustavniju, iako ne originalniju, primjenu grčkih modela. Njih se dvojica smatraju najznačajnijim latinskim gramatičarima, a njihova djela korištena su za proučavanje latinske gramatike za vrijeme srednjovjekovne Europe (Britannica, 1999: *Grammar*).

2.3 Stoici

Milka Ivić (Ivić, 1978:13) smatra da učenje o P-padežima "*dobiva svoj određeniji početak od stoika*". Oni su iz P-padežne kategorije koju je uveo Aristotel izbacili glagole, a ostavili samo nominalne oblike. Prvi su uveli "*klasičnu opoziciju nominativa prema ostalim padežima (casus rectus casus obliquus)*" (Ivić, 1978:13). Stoički su anomalisti iracionalnu kvalitetu jezika pripisali činjenici da jezik nije zrcalni prikaz prirode.

2.4 Srednji vijek

U 11. je stoljeću Aelfric napisao prvu latinsku gramatiku na anglo-saksonskom jeziku i predložio je kao uvod u englesku gramatiku.

Gramatičari sredine 13. i 14. stoljeća poznati pod nazivom modisti, proučavali su jezik kao refleksiju stvarnosti te su se, u potrazi za objašnjenjima gramatičkih pravila, okrenuli filozofiji (Britannica, 1999: *Grammar*).

"Pri kraju srednjega vijeka istaknut je značaj glagolske rekcije za utvrđivanje padežnog značenja." (Ivić, 1978:20).

Razrada upotrebe P-padeža počinje tek u 13. stoljeću (Ivić, 1978:20). *"Srednjovjekovni filozofi a kasnije i gramatičari francuskog Port Roya razvili su sustave gramatičke analize koji se i po današnjim standardima mogu smatrati vrlo sofisticiranim."* (Grinder, Elgin, 1973:30). I oni su bili zaintrigirani idejom univerzalne gramatike. Smatrali su da bi upotreba jezika trebala biti diktirana upotrebom živih jezika. Noam Chomsky smatrao ih je prvim transformacijskim gramatičarima (Britannica, 1999: *Grammar*). Prema njemu (Chomsky, 1970:34) njihova gramatika iz 1660. godine prvi put razmatra gramatičke odnose dubinske strukture i naglašava njihovu važnost za semantičku interpretaciju rečenice.

2.5 19. stoljeće

19. stoljeće smatra se najznačajnijim po razvoju komparativne metode prema kojoj su se jezici mogli, po određenim načelima, sustavno uspoređivati.

Sve je počelo krajem 18. stoljeća kada se ustanovio visok stupanj sličnosti sanskrtu s grčkim i latinskim, odnosno kad je 1786. Englez Wiliam Jones skrenuo pozornost lingvističkom svijetu da sva tri jezika vjerojatno potječu iz istog jezika koji najvjerojatnije više ne postoji.

Tu je pretpostavku već 1822. potvrdio Nijemac Jacob Grimm koji je primijetio neke sustavne povezanosti između germanskih glasova i glasova

grčkog, latinskog i sanskrtskog. Sljedećih 50 godina, tu su tezu razradili i precizirali mladogramatičari (Britannica, 1999: *Linguistics: History of Linguistics: The 19th century; Development of the comparative method*).

Matasović (Matasović, 2001:242) navodi Augusta Wilhelma Schlegela koji je 1818. jezike podijelio na izolativne¹⁵, aglutinativne¹⁶ i flektivne jezike a razlikovao je i analitičke¹⁷ od sintetičkih¹⁸ jezika. Uz njega se spominje i Wilhelm von Humboldt koji je *"razlikovao dva komplementarna pristupa poredbenom istraživanju jezika; prvi je pristup po njegovu mišljenju usmjeren na istraživanje unutrašnje forme karakteristične za svaki jezik, dubinskih svojstava kojima se jezici međusobno razlikuju. Po njegovu mišljenju bitne razlike u strukturi jezika ne nastaju uslijed 'različitosti zvukova i znakova', već uslijed 'različitosti samih pogleda na svijet'."* (Matasović, 2001:243).

2.6 20. stoljeće

2.6.1 60-te

U drugoj polovici 20. stoljeća pojavilo se više različitih modela padežne gramatike¹⁹, i to s lokalističkim, ne-lokalističkim i miješanim pristupom. Matrični model padežne gramatike samo je jedan od modela unutar te teorije, koji je po mišljenju samog autora W. Cooka nastao od najboljih dijelova ostalih padežnih modela. Zajednička svim tim modelima semantička je klasifikacija glagola prema ulogama dubinskih padeža.

Sustav semantičke interpretacije sličan padežnom, 1965. predstavio je Jeffrey Gruber pod nazivom tematske relacije. Budući da je Fillmore svoj

---

¹⁵ Izolativni jezici nemaju promjenljivih riječi, poput kineskog (Matasović, 2001:242).

¹⁶ Aglutinativni jezici imaju afikse koji nose puno samostalno značenje, poput turskog (Matasović, 2001:242).

¹⁷ Analitički jezici gramatička značenja izražavaju poretком riječi (Matasović, 2001:242).

¹⁸ Sintetički jezici služe se fleksijom ili aglutinacijom za izražavanje gramatičkih značenja (Matasović, 2001:242).

¹⁹ Misli se na modele koji su koristili dubinske padeže (D-padeže) za razliku od do tada obrađivanih površinskih padeža (P-padeža).

prijedlog dao tek kasnije, "*Gruber se može smatrati prvim padežnim gramatičarem*" (Cook, 1989:145). Njegov rad bio je pod okriljem *standardne teorije* te je on svoju teoriju deklarirao kao derivacijsku (generativnu) semantičku teoriju. Njegov rad odvija se oko sintaktičkog dijela rečenice strukture koji je dublji od dubinske strukture i iz kojega se može izvesti semantička struktura. Središnji je element njegove strukture glagol, a ostali su elementi imenski i prijedložni izrazi, koje su padežno označeni ovisno o glagolu u rečenici. Gruber (Cook, 1989:121) predlaže da se najprije, ako je to moguće, leksički predikat rastavi na glagol i prijedlog ili glagol i prijedložni izraz kojeg onda generira osnova. Budući da generirana predleksička struktura sadrži prijedloge, koji imaju ulogu D-padežnih označivača, i prijedložne izraze, koji izražavaju D-padeže, niz D-padeža koje glagol zahtijeva mnogo je očitiji nego je to slučaj u standardnoj dubinskoj strukturi (Cook, 1989:145).

Gruberov model imao je Vršitelja (engl. *Agent*) i neutralno obveznu Temu (engl. *Theme*). Za konkretne lokative koristio je statičnu Lokaciju (engl. *stative Location*) te usmjereni Izvor i Cilj (engl. *directional Source/Goal*), a ostale semantičke domene izražavao je apstraktnom Lokacijom, Izvorom i Ciljem (engl. *abstract Location, Source, and Goal*) (Cook, 1989:91).

Cijeli se sustav može klasificirati kao lokalistički oblik D-padežne gramatike koji semantiku rečenice analizira preko glagola i uloga koje on zahtijeva.

Sličnost s kasnijim Fillmoreovim sustavom vidi se iz opisa glagola uz pomoć D-padežnih odnosa, a sličnost s Andersonovim sustavom je u lokalističkom skupu D-padeža s obveznim D-padežom Tema.

Jackendoff kasnije preuzima pet D-padeža iz Gruberova prijedloga lokalističkog sustava: Vršitelj, Tema, Lokacija (engl. *Location*), Izvor (engl. *Source*) i Cilj (engl. *Goal*) u kojem je Tema obvezatni element koji se nalazi u svakom padežnom okviru.

Kao što je to slučaj i u ostalim sustavima s hipotezom obveznog O (Objekt) D-padeža, tako i Gruberov koristi izbrisive (engl. *deletable*), leksikalizirane i koreferencijalne D-padežne uloge.

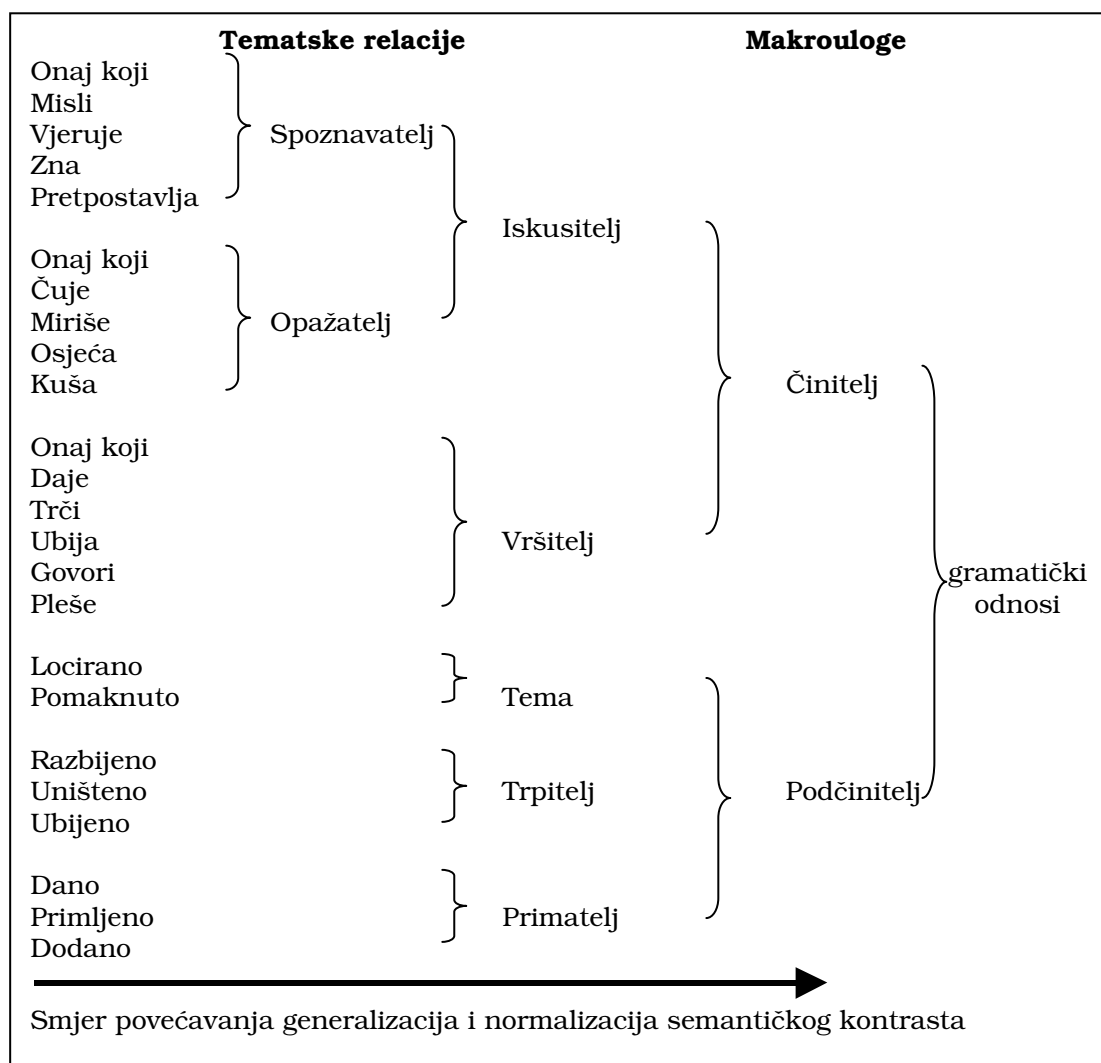
Krajem šezdesetih godina veliku pozornost izaziva teorija dubinskih padeža poznatija i kao padežna gramatika Charlesa Fillmorea (1968.). Teorija dubinskih padeža bavi se rečeničnom semantikom, i to samo unutarnjom strukturom pojedinačne rečenice. Unutar rečenice, PG se bavi samo onim elementima koji su bitni za strukturu predikat-argument i na temelju njih pokušava opisati značenje rečenice. Teorija, dakle, pokušava definirati odnose koji se, ovisno o leksičkim značenjima, uspostavljaju između predikata i njegovih argumenata. Po Cookovoj (Cook, 1989:ix) definiciji teorija padežne gramatike teorija je semantičke valencije koja opisuje logički oblik rečenice koristeći termine *predikat* i niz padežno označenih argumenata poput *Vršitelj*, *Objekt* (engl. *Object*), *Lokacija*, *Izvor*, itd. Teorija ima jezično univerzalni pristup rečeničnoj semantici i semantičkom opisu glagola.

"Fillmoreova je metodologija analogna metodologiji generativne semantike" jer su obje gramatike usmjerene značenju kako bi motivirale sintaktičku strukturu i obje imaju gramatički model u kojem je dubinska razina sintaktičke strukture bliska semantičkoj strukturi (Newmayer, 1986:106).

2.6.2 70-te

"Direktni nasljednik Fillmoreove padežne gramatike je Van Valinova RRG (*Role and Reference Grammar*)."

 (Wilkins, Van Valin, 1993:12). Objе gramatike imaju izravno preslikavanje semantičke u sintaktičku strukturu i obrnuto s D-padežnim ulogama kao glavnim akterima preslikavanja. RRG razlikuje specifične tematske odnose poput Spoznavatelj (engl. *Cognizer*), Opažatelj (engl. *Perceiver*), Iskusitelj, Primatelj, Vršitelj, Tema i Trpitelj (engl. *Patient*) od generaliziranih padežnih uloga koje se nazivaju semantičkim makroulogama (engl. *Semantic Macroroles*). "Zovu se 'makrouloge' jer svaka od njih sadrži neki broj karakterističnih tipova argumenata (tematskih odnosa)" (Van Valin, 1997:141).

Tako generaliziranu ulogu Vršitelja Van Valin naziva Činitelj (engl. *Actor*), a generaliziranu ulogu Trpitelja naziva Podčinitelj (engl. *Undergoer*). Svaka od dvije makrouloge, Činitelj i Podčinitelj, uključuje niz specifičnih tematskih uloga. Svaka uloga uključuje generalizaciju na temelju specifičnih semantičkih svojstava argumenta u kombinaciji s glagolom.

U aktivnoj engleskoj rečenici, Činitelj je Vršitelj s jednim tipom glagola, ili pak Iskusitelj ili Posjedovatelj (engl. *Possessor*) s nekim drugim tipom glagola. Podčinitelj je izravni objekt u aktivnoj engleskoj rečenici te je ovisno o glagolu Trpitelj, Tema, Primatelj (engl. *Recipient*), ... Hoće li subjekt rečenice biti Činitelj ili Podčinitelj ovisi o predikatu rečenice. Ako je predikat aktivan, subjekt je Činitelj odnosno, ako je neaktivan, subjekt je Podčinitelj. Npr. uz glagol *pripadati* (Ana, knjiga):

 Knjiga pripada Ani.

subjekt je Podčinitelj, a uz glagol *jesti* (Ana, jabuka):

 Ana jede jabuku.

subjekt je Činitelj. U oba slučaja glagoli vežu samo jednu makroulogu ali njen izbor za subjekt ovisi o tipu tog glagola (Van Valin, 1997:155).

Određena semantička interpretacija argumenta predstavlja funkciju glagolske semantike. Glagol može imati isto ili manje makrouloga nego što ima logičkih argumenata (Van Valin, 1997:151).

Godine 1971., Anderson svojim radom *The Grammar of Case: Towards a Localistic Theory* predstavlja lokalističku teoriju padeža koja je prva takva objavljena teorija. Cook njegov model smatra važnim za ranu povijest padežnih gramatika koja je predstavljala jak izazov Fillmoreovom modelu. Anderson na lingvističku scenu ponovo dovodi lokalističku teoriju i to u kontekstu gramatike ovisnosti²⁰.

Po lokalističkoj teoriji sve padežne uloge koje imenicu povezuju s glagolom, osim Vršitelja i Objekta, mogu se reducirati na statični Lokativ ili na usmjereni Izvor i Cilj. Ta tri padeža koriste se zajedno s obveznim neutralnim Objektom što predstavlja entitet koji se miče ili koji miču te s Vršiteljem koji je vršitelj radnje. Tri lokativna padeža koriste se u svojim konkretnim značenjima za izražavanje prostornih lokacija, ali i u apstraktnom značenju za izražavanje senzacija, emocija, spoznaja ili pak za posjedovanje i transfer. Upravo ta mogućnost da se uz pomoć lokacijskih termina opisuju nelokacijski događaji čini srž lokalističkog sustava.

---

²⁰ Gramatika ovisnosti (engl. *Dependency Grammar*) opisuje kako je površinska struktura povezana s dubinskim značenjem. U gramatici ovisnosti, najvažniji je odnos glave i modifikatora u kojoj glava upravlja modifikatorom. Anderson (Bauer, Boagey, 1977:121-122) vjeruje da struktura ovisnosti ima ekonomičniji prikaz od Fillmoreovog te da omogućava jasniji prikaz prirode samog padeža pa zato preferira korištenje gramatike ovisnosti za padežne fraze nad Fillmoreovim zapisom padežne fraze kao K+NP gdje K može biti prepozicija, postpozicija ili padežni oblik. Anderson smatra da je pogrešno reći da su K i NP padež već da padež opisuje funkciju NPa. Stoga je navođenje kategorije K redundantno u prikazu.

Godine 1975. Stockwell, Schacter i Partee u generativnu su gramatiku uveli padežnu teoriju i tako dobili transformacijsku gramatiku s padežnom osnovom, da bi do 1980. odustali od takva pristupa. Padeži se ponovo pojavljuju kao θ -uloge (theta-uloge) u sustavu tematskih relacija u GB teoriji (Cook, 1989:ix).

2.6.3 80-te

1980-ih Starostini su radovi napravili pomak od Fillmoreovih osobina dubinske i površinske strukture. U njegovom se radu osjeća radikalno leksikalistički pogled u kojem je uloga transformacija u formalizaciji govornikova znanja o međusobnom povezivanju dubinskih i površinskih struktura minimalna, dok se većina površinskih struktura može generirati izravno iz pravila frazne strukture. Stanley Starosta zalaže se za prikaz strukture bez D-padežnih oznaka. On predlaže interpretaciju D-padežnih odnosa kao leksičkih osobina, te upotrebu leksičkih derivacijskih pravila za određivanje odnosa između aktiva i pasiva. U slučaju da se svi odnosi mogu opisati tim pravilima, ne bi više bilo potrebe za odvojenom dubinskom strukturom. Takav pristup Starosta naziva *lexicase gramatikom* (Anderson, 1977:65).

Lexicase pristup gramatičkoj analizi ne prihvaća dekompoziciju riječi na semantičke predikate već prihvaća binarna svojstva kao odgovarajući prikaz lingvističkog sadržaja leksika. To ne znači da se leksičke jedinice ne smiju rastaviti na valjane komponente (komponente koje imaju značenje), već da se njihov semantički sadržaj ne bi smio prikazivati kao hijerarhijska konfiguracija atomskih predikata kao što to radi generativna semantika. Leksičke se jedinice uopće ne pojavljuju u komponencijalnoj analizi generativne semantike, već se umjesto njih pojavljuju logičke propozicije u prikazu stabla s referentnim oznakama, kao argumentima, i primitivnim semantičkim funkcijama, kao predikatima. Ti se neovisni semantički označivači stapaju u procesu transformacije (Starosta, 1982:379).

Proučavajući derivacijske procese u *austronezijskim* i *mundskim* jezicima, Starosta (Starosta, 1982:391) je zaključio da u jednom trenutku dolazi do

zasićenosti D-padežnog okvira glagolske klase zbog čega dolazi do onemogućavanja daljnjeg dodavanja D-padeža procesom derivacije. Svojstva D-padežnih okvira definiraju mali osnovni skup mogućih glagolskih klasa pa svaki novi glagol ili glagolska klasa moraju naći svoje mjesto u jednoj od postojećih klasa.

Na temelju rezultata dobivenih proučavanjem 7 jezika s različitim P-padežnim sustavom Starosta (Anderson, 1977:66) je došao do zaključka da:

- ❖ realizacija dvaju D-padežnih odnosa od strane istog P-padežnog oblika, nije nasumična;
- ❖ isti parovi D-padežnih odnosa imaju tendenciju istom realiziranju u različitim jezicima;
- ❖ za opis D-padežnih pojava potrebno je imenovati P-padežne forme.

Stoga je predložio dva univerzalna skupa D-padežnih osobina koja omogućuju sustavnu korelaciju između formi i odnosa u kojima se pojavljuje. Prvi skup osobina je skup D-padežnih odnosa koji je brojem i sadržajem sličan Fillmoreovu, a drugi je skup P-padežnih oblika koji uključuje ergativ u ergativnim jezicima, a nominativ u akuzativnim jezicima, te uz njih benefaktiv, dativ, alativ, instrumental, lokativ, akuzativ i ablativ. I drugi je skup sličan Fillmoreovom prijedlogu D-padežnih odnosa pa Anderson (Anderson, 1977:66) ne vidi svrhu ovakve podjele.

Starostin *One-PAT-Principle* govori da je Trpitelj osnovna D-padežna relacija što znači da će se pojaviti u rečenicama s jednim obvezatnim D-padežnim mjestom.

Abraham (Abraham, 1978:710) smatra da je *lexicase* jedina teorija koja je ozbiljno pristupila povezivanju semantičkih D-padežnih oblika s odnosima unutar rečenice.

Pretpostavi li se da su D-padeži bar djelomično sustavno povezani s gramatičkim odnosima, Abraham predlaže još jedan princip, tzv. princip transparentnosti, za koji Plank (1977.) kaže da: "...iako ne postoji a priori 1:1 korespondencija između padežnih odnosa s jedne i gramatičkih s druge strane, očekuje se tendencija svake semantičke uloge da bude kodirana na

različit, ali dosljedan način, bez obzira koliko je i koji su semantički padeži realizirani u stvarnoj rečenici" (Abraham, 1978:714-715).

2.6.4 90-te

Unutar kognitivne gramatike, Langacker (Wilkins, Van Valin, 1993:9) 1990. godine umjesto pojmova padežnih uloga i tematskih relacija uvodi pojam pra-uloge (engl. *role archetypes*). Za njega one predstavljaju dio našeg poimanja pojmova i organiziranje našeg poimanja događaja te nemaju lingvističko podrijetlo. Nazivi i opisi nekih njegovih uloga odgovaraju Fillmoreovim definicijama dubinskih padeža, a neki ne. Tako se u njegovom skupu koji, kako i sam kaže, nije konačan, nalaze Vršitelj, Instrument (engl. *Instrument*), Iskustvenik (engl. *Experiencer*), Trpitelj, Micatelj (engl. *Mover*) i Apsolutiv (engl. *Absolute*). Kod njega pak, za razliku od Fillmorea, nalazimo Vršitelja i Trpitelja u suprotnosti. Langacker veliki značaj pridaje 'protoku energije'²¹ na temelju kojeg je i postavio hijerarhijski odnos pra-uloga:

Vršitelj > Sredstvo > Trpitelj / Micatelj / Iskustvenik.

Iz ovog prikaza zaključujemo da je Sredstvo neposredni entitet u protoku energije između Vršitelja i Trpitelja (Wilkins, Van Valin, 1993:9).

Godine 1990., Ravin se zalaže za model semantičkog prikaza kao potpuno neovisnog od sintaktičkog prikaza te navodi da: "...zahvaljujući pomanjkanju nezavisnog nivoa semantičkog prikaza, Fillmoreova je padežna gramatika **neadekvatna**²² u svom prikazu semantičkih relacija koje postoje između predikata i argumenata." (Wilkins, Van Valin, 1993:6).

Godinu dana kasnije Dowty (1991.) u svom članku *Thematic proto-roles and argument selection* pripisuje neuspjeh tradicionalnog pristupa tematskim ulogama u shvaćanju uloga kao zasebnih kategorija. On smatra takav pristup neispravnim te predlaže da se tematske uloge trebaju

---

²¹ Langacker svog Vršitelja definira kao osobu koja voljno obavlja neku fizičku aktivnost čiji je rezultat kontakt s vanjskim objektom i prijenosom energije na taj objekt. Sukladno s tim, Trpitelj je neživi objekt koji apsorbira tu energiju (koju šalje Agent) i zbog toga doživljava određenu promjenu stanja. I ostale uloge definira ovisno o energiji koja se prenosi uzduž lanca uloga (Wilkins, Van Valin, 1993:6).

²² Istaknula K. Vučković.

---

razmatrati kao koncepti koji dopuštaju različit stupanj pripadnosti. Stoga on navodi svega dvije nad-ulože (engl. *proto-roles*) potrebne za izbor argumenata: Nad-Vršitelj i Nad-Trpitelj. Slično razmišlja i Delancey (1984., 1990.) (Wilkins, Van Valin, 1993:7).

3 PADEŽI²³

3.1 Površinski padeži indoeuropskih jezika

Tradicionalna gramatika indoeuropskih jezika na razini fleksije opisuje sustav oblika riječi obično nastalih afiksacijom. Vrste promjenljivih riječi su imenice, pridjevi, brojevi, zamjenice i glagoli.

Tradicionalnim su se P-padežima pripisivale mnogobrojne funkcije i značenja. Tako se grčkim ili latinskim akuzativom izražavao izravni objekt, ali i značenje "*of extent in place or time*" (Blake, 1994:47).

Jezici se razlikuju po broju i tipu P-padeža te po načinu na koji ih izražavaju. Tako, primjerice, engleski jezik preslikava strukturu predikat – argument u strukturu subjekt – objekt – neizravni objekt koja se uglavnom izražava redoslijedom riječi u rečenici i uz pomoć prijedloga.

No postoji i drugi pristup u kojemu "*... se padeži vide kao sustav u kojemu imaju po jedno, općenito značenje. Ta opća značenja nisu zadovoljna; iz općenitog značenja ne može se predvidjeti skup konteksta u kojima se padež može koristiti. No, općenita značenja, ili bar općenito karakteriziranje, mogu stvoriti osnove za komponentnu analizu padeža, što omogućava uočavanje sličnosti između skupova padeža.*" (Blake, 1994:47)

Walter A. Cook (Cook, 1989:2-3) daje opis tradicionalnih padeža prema njihovom značenju u latinskom i sanskrtu:

❖ **nominativ:**

- u latinskom je označavao sintaktičko mjesto subjekta, predikatnu imenicu i apoziciju,
- u sanskrtu nominativ je opisan kao padež subjekta (lat. *Casus Subjectivus*);

---

²³ Kako bi se izbjegla konfuzija, u radu će se koristiti termin *površinski padež* ili *P-padež* kad se on odnosi na tradicionalne, flektivne, odnosno sintaktičke padeže kao što su u hrvatskom jeziku nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental, a termin *dubinski padež* ili *D-padež* koristit će se kad se on odnosi na semantičke padeže.

❖ **genitiv:**

- u latinskom pobliže opisuje imenicu,
- u sanskrtu je opisan kao pridjevski padež (lat. *Casus Adjectivus*) i označavao je sve vrste pripadanja;

❖ **dativ:**

- u latinskom je to padež neizravnog objekta čija je semantička uloga opisana kao dativ Vršitelja, pripadnosti, svrhe i cilja,
- u sanskrtu je opisan kao dalji objekt koji se koristi za označavanje svrhe, cilja i namjene;

❖ **akuzativ:**

- u latinskom je to padež izravnog objekta, a koristi se za označavanje osobe ili stvari na koju se djelovalo radnjom ili koja je rezultat radnje te za prostorno i vremensko trajanje,
- u sanskrtu je to također padež objekta (lat. *Casus Objectivus*) koji određuje izravni, a ponekad i dalji objekt;

❖ **ablativ:**

- u latinskom je to kombinacija triju padeža: ablativa (odgovara na pitanje odakle), instrumentala (odgovara na pitanje s čim, s kojim sredstvom) i lokativa (označava mjesto i vrijeme radnje, tj. gdje i kad se radnja dogodila),
- u sanskrtu su ta tri padeža odvojena.

U starim indoeuropskim jezicima sintaktička funkcija imenica i imenskih skupina u rečenici izražavala se primarno P-padežnim nastavcima. Tako je subjekt rečenice bio u nominativu, objekt u akuzativu, itd. U indoeuropskim jezicima koji su izgubili fleksiju (npr. engleski) te se iste funkcije izražavaju redoslijedom riječi u rečenici i upotrebom prijedloga²⁴. Latinski, kao i mnogi drugi jezici s bogatim sustavom P-padeža, ima fleksibilan redoslijed riječi u rečenici budući da su rečenični odnosi imenskih dijelova uvijek određeni P-padežnim nastavcima što nije slučaj s, naprimjer, engleskim jezikom.

---

²⁴ Fillmore (Fillmore, 1968a:15) navodi A.F. Bernhardija, koji je u svom djelu *Anfangsgrunde der Sprachwissenschaft* (Berlin, 1805.) prvi pokazao da postoji veza između prijedloga i padeža.

Padežno označavanje (engl. *case marking*) klasičan je oblik označavanja ovisnosti jer se ovisne imenične skupine pojavljuju u nekom određenom padežu koji pokazuje u kojoj su vezi s 'glavom'. Engleski, poput kineskog i vijetnamskog, nema P-padežni sustav – ovisne imenske skupine nisu posebno označene (bilo sufiksom, prefiksom ili na neki drugi način) kako bi pokazale gramatičku vezu s glavnim glagolom ili prijedlogom već se ta ovisnost signalizira poretком riječi. U hrvatskom, njemačkom i japanskom, naprimjer, padežno označavanje, a ne jedino poredak riječi u rečenici, određuje dijelove rečenice i njihove ovisnosti.

B. Comrie (Abraham, 1978:704) svojim funkcionalnim principom objašnjava da je neophodno poznavanje padežne morfologije za sintaktičku identifikaciju gramatičkih relacija. Upravo P-padežno označavanje ima funkciju razlikovanja subjekta od izravnog objekta. W. Abraham (Abraham, 1978:704) navodi ovaj princip kao podlogu za podjelu P-padežnih oblika na tri sustava prirodnih jezika: nominativni, ergativni i antiergativni sustav.

Veza između 'glave' rečenice i njezinih ovisnica može biti indicirana 'glavom' pa govorimo o označavanju poznatom i kao '*head-marking*' ili može biti indicirana ovisnicama, a tada je riječ o '*dependent-marking*' označavanju, kao što je slučaj s jezicima koji imaju P-padežni sustav.

P-padežno označavanje pokazuje koja je imenična skupina subjekt, a koja objekt rečenice. Na temelju toga Maggie Tallerman (Tallerman, 1998:151) razlikuje tri osnovna argumenta glagola i to: subjekt neprijelaznih glagola (S), subjekt prijelaznih glagola (A) i objekt prijelaznih glagola (O). Sukladno s tim navodi i tri moguća sustava²⁵:

- ❖ Zbog ekonomičnosti jezika potrebna su samo dva padeža za razlikovanje ovih triju argumenata: jedan za S i A, i jedan za O jer se u rečenici nikad ne mogu pojaviti i S i A, odnosno, S i O. Sustav u kojem se subjekt, bilo S ili A, nalazi u nominativu, a objekt u akuzativu,

---

²⁵ Palmer navodi varlpiri i burušaski jezik kao primjer jezika koji su u jednom pogledu ergativni, a u drugom akuzativni pa predlaže da je ispravnije govoriti o ergativnim ili akuzativnim sustavima unutar jezika (Palmer, 1994:12).

slijedi tzv. nominativno-akuzativnu²⁶ shemu i nalazi se u većini europskih jezika kao što su latinski, njemački, turski, te japanski. U akuzativnim jezičnim sustavima rečenica je određena Vršiteljem kao u sljedećem primjeru gdje je subjekt *mother* Vršitelj.

 *Mother saw father.*²⁷

- ❖ Sustav u kojem se pak S i O označavaju isto, a A različito od njih, slijedi tzv. ergativno-apsolutivnu shemu u kojoj je ergativ padež za A, a apsolutiv za S i O. Jedan od takvih jezika je i lezginski iz porodice dagestanskih jezika koji se govori na Kavkazu, te baskijski jezik, zatim mnogi jezici Australije, majanski jezici, tibetansko-burmanski jezici i mnogi papuanski jezici s Nove Gvineje. Prema R. W. M. Dixonu samo je četvrtina jezika u svijetu ergativna, dakle, akuzativni je sustav mnogo učestaliji. Tome se još može dodati i činjenica da ergativni sustavi nisu nikad sintaktički i morfološki u potpunosti ergativni već dolaze u kombinaciji s akuzativnim sustavom. Takvi se sustavi nazivaju podijeljeno-ergativni (engl. *split-ergative*) sustavi. Australski jezik djirbal je primjer jednog takvog sustava u kojemu su imenice u ergativnom, a zamjenice u akuzativnom sustavu. Na podijeljenost ergativnog sustava mogu djelovati svojstva imeničnih skupina u rečenici (npr. je li imenica živo biće ili neživo, radi li se o imenici ili zamjenici, ...), značenje glagola, vrijeme ili vid glagola te status rečenice (glavna ili umetnuta rečenica). Kod ergativnih jezičnih sustava rečenica je određena Trpiteljem kao što se vidi u primjeru iz djirbal jezika gdje je subjekt rečenice 'Duma' (hr. otac) Trpitelj:

 *Duma yabuŋgu buran. <oca majka je vidjela>*²⁸

- ❖ Treći sustav, koji je iznimno rijedak, ali ipak postoji, npr. u australskom jeziku pita-pita, ima drukčiji padež i za S, i za A i za O. Radi se zapravo o podijeljenom ergativnom sustavu kod kojeg je

²⁶ U akuzativnim jezicima s jakim padežnim sustavom, izravni objekt je u akuzativu, a neizravni u dativu. Čak i u mnogim ergativnim sustavima, dativ se koristi kao primatelj troargumentnih glagola (Tallerman, 1998:171).

²⁷ Primjer preuzet od Palmera (Palmer, 1994:12).

²⁸ Primjer preuzet od Palmera (Palmer, 1994:12).

rascjep uvjetovan glagolskim vremenom pa u svim ne-budućim vremenima imenična skupina ima tri različita padeža ovisno o tome radi li se o S, A ili O, gdje je S u nominativu, A u ergativu i O u akuzativu.

Shematski se ta tri sustava mogu prikazati ovako:

Akuzativni sustav		Ergativni sustav		Ergativno-akuzativni sustav		
A – S	O	A	S – O	A	S	O
nominativ	akuzativ	ergativ	apsolutiv	ergativ	nominativ	akuzativ

Jedno od starijih pojavljivanja P-padeža možemo naći kod Varona, koji je razlikovao četiri vrste riječi (Jespersen, 1958:58):

- ❖ **imenice** – riječi koje imaju padež;
- ❖ **glagoli** – riječi koje imaju vrijeme;
- ❖ **participi** – riječi koje imaju i padež i vrijeme;
- ❖ **čestice** – riječi koje nemaju ni padež ni vrijeme.

P-padežom se utvrđuju međusobne sintaktičke ili semantičke relacije imenica i relacije imenica s glagolima. Osim nama bliskih P-padeža kao što su nominativ, genitiv, dativ²⁹, akuzativ, vokativ, lokativ, ablativ i instrumental, u neindoeuropskim jezicima javlja se i čitav niz drugih kao što su ilativ, abesiv, elativ, sublativ, delativ, faktitiv, esiv, alativ, socijativ, aditiv i drugi (Škiljan, 1980:109). Dakle, kao što Jespersen (Jespersen, 1958:47) primjećuje, postojanje istog gramatičkog pojma u više jezika ne implicira da su ta dva pojma jednaka, tj. da se izražavaju na isti način ili imaju iste oblike, što možemo primijeniti i na pojam 'padež' bez obzira govorimo li o dubinskim ili površinskim padežima.

Različiti jezici imaju različit broj padeža. Naprimjer, gruzijski iz kartvelskih jezika ima padežni sustav od 3 padeža: ergativ³⁰, nominativ i

²⁹ U indoeuropskim jezicima postoji određena sintaktička veza između dativa i genitiva. Neki jezici dopuštaju parafraziranje dativnih i genitivnih konstrukcija, dok su se pak drugi opredijelili ili za genitivno ili dativno izražavanje (Fillmore, 1968a:61).

³⁰ 1982. godine Harris mijenja ovaj termin u 'aktiv' (Palmer, 1994.).

dativ. Engleski također razlikuje tri padeža i to nominativ (*I, you, he, she,...*), genitiv (*his, her, hers, ..., mayor of Boston's hat*) i akuzativ (*me, him, her, us, they, them, whom*). Nominativ igra ulogu subjekta u rečenici, akuzativ ima ulogu glagolskog ili prijedložnog objekta, dok se genitiv može pojaviti u obje funkcije. Manjak padežne fleksije engleski nadoknađuje upotrebom prijedloga. Pānini navodi 8 padeža sanskrtškoga jezika (Blake, 1994:66). Finski se padeži, ovisno o osnovnoj upotrebi, dijele na dvije skupine: sintaktičke i mjesne padeže. Tipični su sintaktički padeži nominativ (označava subjekt rečenice (*predicative nominal*), te izravni objekt u imperativnim rečenicama bez subjekta), akuzativ (označava objekt rečenice) i genitiv ('*adnominal case par excellence*'). Mjesni padeži označavaju mjesto u prostoru i dijele se na dvije podskupine od kojih svaka ima još 3 padeža:

❖ **unutarnji:**

1. *inaziv* – prvi najjednostavniji padež, označava mjesto u odnosu na unutaranjost;
2. *elativ* – predstavlja kretanje iz unutaranjosti;
3. *ilativ* – predstavlja kretanje prema unutaranjosti;

❖ **vanjski:**

1. *adeziv* – prvi najjednostavniji padež u vanjskoj podskupini koji također označava mjesto, ali u odnosu na vanjsku podlogu;
2. *ablativ* – označava kretanje iz vanjskog dijela;
3. *alativ* – označava kretanje prema vani.

Postoji još jedan mjesni padež – *prosektiv* ili *prolativ* – koji označava prolaz, odnosno kretanje kroz, uz ili preko nečega. Posljednji u nizu finskih padeža su *komitativ*, koji označava osobu s kojom se radnja vrši (društvo), i instrumental ili *instruktiv*, koji označava sredstvo ili način vršenja radnje.

Prema Hjelmslevljevoj analizi iz 1935. godine, najveći zabilježeni broj P-padeža, njih ukupno 52, ima tabasaranski jezik (Anderson, 1977:122).

Spencer (Spencer, 1991:9) napominje kako kod jezika s fleksijom, riječi jedne sintaktičke klase nemaju nužno istu fleksiju. Skupine s istom vrstom fleksije nazivaju se morfološkim klasama.

U flektivnim jezicima tj. jezicima s površinskim padežnim sustavom neki glagoli moraju biti praćeni objektom u jednom P-padežu, a drugi objektom u nekom drugom P-padežu. Radi se o upravljanju glagola P-padežima. Isto je slučaj i s prijedlozima jer odabirom P-padeža dolazi do razlika u značenju, npr.

 Sjedim u sobi. – u + lokativ

 On je ušao u sobu. – u + akuzativ

Chomsky je 1981. godine predložio opća načela kojima bi se svakom leksičkom imeničnom skupu nametnuo padež u površinskoj strukturi. U mnogim je jezicima imenični padež morfološki obilježen na 'površini'.

Za razliku od W. von Humboldta (Matasović, 2001:243) koji vjeruje da su flektivni jezici najrazvijeniji jezici, Jespersen (Fillmore, 1968a:20) vjeruje da je bespadežni sustav engleskog jezika stanje progresa na kojemu treba biti zahvalan. Gledajući povijesni razvoj jezika, on ne nalazi niti jedan P-padež sa samo jednom, dobro definiranom, funkcijom jer je svaki P-padež u drugom jeziku imao i nešto drukčiju ulogu, a granice među tim ulogama nisu jasno određene.

1935. godine, Hjelmslev je potvrdio univerzalnost P-padeža kao gramatičke kategorije i predložio da se P-padeži ne proučavaju samo kao izrazi oblika imenice i afiksa, s čime se slaže i Fillmore (Fillmore, 1968a:20).

3.2 *Dubinski padeži*

Cassidy (Fillmore, 1968a:20) je 1937. godine vjerovao da će pojam 'padeža'³¹ biti korišten ispravno samo u slučaju ako se prizna njegova veza s fleksijom. Bennett (Fillmore, 1968a:19) smatra da je jedini ispravni način proučavanja

---

³¹ Izraz 'padež' dolazi od latinske riječi *casus*. Grci su to zvali *ptōsis* – "padanje, padež". Pojam se na početku odnosio na glagole i imenice, a značio je pad, odnosno pomak od standardnog oblika koji je kod imenica bio nominativ, a kod glagola prvo lice jednine prezenta. Aristotel je pad, tj. pomak, proširio i na pridjeve da bi u 3. stoljeću pr.Kr., Stoici taj pojam ograničili samo na imenice.

P-padeža poznavanje jezično najranijih vrijednosti svakog P-padeža.³² Greenberg (Fillmore, 1968a:19) smatra da se P-padeži ne mogu međujezično uspoređivati jer P-padežni sustavi različitih jezika ne moraju imati čak ni jednak broj P-padeža, ali da se zato može uspoređivati P-padežna upotreba.

Naime, *"ako se 'dative of personal agent' u jednom jeziku može identificirati s 'ablative of personal agent' u drugom jeziku, tada bi se 'personal agent' relacija između imenice i glagola također trebala moći prepoznati na isti način i u tzv. bespadežnim jezicima."* (Fillmore, 1968a:19).

Uspoređujući P-padežne popise različitih autora, Fillmore (Fillmore, 1977:72) zaključuje da postoji barem onoliko dubinskih padeža koliko i površinskih ili koliko i vrsta prijedložnih struktura. Tako između ostalih navodi i Hallidaya koji smatra da postoji mali broj različitih tipova rečenica od kojih svaka ima svoju strukturu sličnu padežnoj. L. Stephen Coles pak s druge strane dijeli glagole u 16 tipova i za svaki tip određuje okvir sličan P-padežnoj strukturi.

Fillmore (Fillmore, 1968.a) naglašava centralnost sintakse, koju su njemački autori³³ iskoristili kao jednu od veza između padežne gramatike i teorije valentnosti, i važnost prikrivenih kategorija koje svrstavaju njegove padeže u dubinsku strukturu. *"Dubinski se padeži mogu vidjeti kao semantičko-sintaktička polazišna točka iz koje daljnji procesi određuju konačnu površinsku strukturu rečenice."* (Žic-Fuchs, 1993:46)

Već u prvom članku Fillmore (Fillmore, 1968.a) postavlja pitanje ispravnosti upotrebe termina 'padež' za opis sintaktičko-semantičkih odnosa. On brani taj izbor pod uvjetom da se on odnosi na unutarnje rečenične odnose, da su ti odnosi međujezično usporedivi i da postoji njihova objašnjiva upotreba.

Budući da se termin 'padež' u mnogim jezicima europske tradicije koristio za označavanje oblika riječi u vrstama riječi koje imaju fleksiju ili za označavanje skupa semantičkih obilježja, Anderson (Anderson, 1977:9)

---

³² Fillmore se s tim ne slaže (Fillmore, 1968a:19).

³³ Helbig, Schenkel, Schumacher i drugi (Žic-Fuchs, 1993.).

predlaže upotrebu različitih termina kako bi se te dvije upotrebe međusobno razlikovale. Termin padežni oblik (engl. *case form* - CF) koristi se za bilo koji oblik koji izražava padežnu relaciju (engl. *case relation* – CR), tj. padežnu funkciju³⁴. Padežne relacije označavaju semantičke uloge koje u rečenici može imati imenica.

Blake, čije je definicije iz 1930. Fillmore (Fillmore, 1968a:21) preuzeo u svojoj teoriji, padež određuje kao unutarnju sintaktičko-semantičku vezu, a padežni oblik kao izraz (engl. *expression*) padežnog odnosa u nekom jeziku, bez obzira na afikse, klitike i poredak riječi u rečenici.

Budući da se pojam '*padež*' već stoljećima koristi za obilježavanje manifestacija površinske strukture, John T. Platt (Platt, 1971:16) predlaže korištenje Beckerovog termina gramatičkog značenja (engl. *Grammatical Meaning* - GM) kao prikladniji termin za značenje Fillmoreovih padeža dubinske strukture. Naime, u svakom jeziku razlikujemo gramatičke oblike (engl. *Grammatical Form* – GF)³⁵ i gramatička značenja³⁶. U svakom jeziku pojedinačno potrebno ih je razmotriti i odrediti njihove povezanosti, stoga je neophodno utvrditi koji se GM-ovi pojavljuju s kojim glagolima, koji se moraju pojaviti i koja se značenja podrazumijevaju. Smatra se da su GM-ovi jezično univerzalni za razliku od GF-ova pa su i kriteriji za određivanje GF-ova u različitim jezicima različiti. Na univerzalnosti GM-ova temelji se i Fillmoreovo vjerovanje da postoji mali broj tipova odnosa³⁷ koji vladaju između predikata i njegovih argumenata te da se ti tipovi razlikuju u odnosu na promišljanja o stvarima koja se događaju oko nas. Fillmore je naveo osam takvih promišljanja:

- ❖ tko nešto radi,
- ❖ tko nešto proživljava/doživljava,

---

³⁴ Padežna se funkcija može izraziti i redoslijedom riječi u rečenici, prijedlozima ili morfologijom glagola.

³⁵ Pod GF-om se podrazumijeva ono što se tradicionalno naziva subjektom, objektom, dodatkom, itd. (Platt, 1971:63).

³⁶ Pod GM-om se podrazumijeva ono što se naziva *Agent*, *Benefaktiv*, *Lokativ*, itd. (Platt, 1971:63).

³⁷ Fillmore cijelu svoju teoriju zasniva na uvjerenju da se odnosi između argumenata i predikata u svim jezicima mogu prikazati uz pomoć malog broja različitih tipova tih odnosa.

- ❖ tko profitira od nečega,
- ❖ gdje se nešto događa,
- ❖ što je to što mijenja,
- ❖ što je to što pomiče,
- ❖ gdje (odakle) nešto počinje,
- ❖ gdje nešto završava.

Uzevši u obzir da navedena promišljanja sliče onom što gramatičari nazivaju 'padežima', Fillmore (Fillmore, 1968a:19) se ipak odlučuje zadržati termin padeža ili padežnih odnosa (engl. *case relationships*). Schlesinger (Schlesinger, 1971:67) smatra da se odnosi vršitelj – radnja, radnja – objekt mogu smatrati univerzalnima jer se pretpostavlja da ljudi na takav način poimaju svoju okolinu.

Opisujući semantičke uloge u tagaloškom jeziku, Tallerman (Tallerman, 1998:169) koristi termine Sadržaj (engl. *Topic*), Vršitelj, Tema, Lokativ (engl. *Locative*), Primatelj (engl. *Beneficiary*). U tom sustavu glagol dobiva afiks koji označava semantičku ulogu one imenične skupine koja je odabrana za *Sadržaj*, što znači da svaki put kad se u rečenici promijeni *Sadržaj*, glagol dobije prefiks ili sufiks kojim označava je li padež *Sadržaj* postao *Vršitelj*, *Tema*, *Lokativ* ili pak *Primatelj*.

Uz Fillmoreove padežne relacije spominju se još i Gruberove (1965.) i Jackendoffove (1972., 1976., 1983.) tematske relacije i Talmyine (1972., 1985.) 'Figure and Ground' kao sustavi s relacijama predikat – argument, u kojima se argument određuje semantičkim, a ne sintaktičkim relacijama prema predikatu.

U okviru opisa semantičkih padežnih relacija glagol nameće skup padežnih uloga imeničnim skupinama u rečenici. Te uloge mogu biti unutarnje ili vanjske, ovisno o blizini imenične skupine glagolu. Kao što bi se dalo zaključiti po samom nazivu, unutarnje padežne uloge, za razliku od vanjskih uloga, 'zahtijevaju' bliži odnos s glagolom. Cook (Rudanko, 1989:50) svrstava Vrijeme (engl. *Time*), Svrhu (engl. *Purpose*) i Način (engl. *Manner*) pod vanjske padežne uloge, iako u engleskom postoje glagoli poput *last* i *take* koji s Vremenom imaju bliskiji odnos, naprimjer:

 The concert lasted two hours.

 The operation took two hours.

Potts (Potts, 1978.) smatra da su padežne uloge nejezična pojava, ali da ih se jedino kroz jezik i može identificirati: "*Padežne su uloge mogućnosti stvari koje ih mogu preuzeti i budući da su mogućnosti, da ponovimo još jednom Aristotela i srednjovjekovne filozofe, nama poznate jedino preko njihovih ostvarenja, da bismo pravilno raspoznali padežne uloge, moramo promatrati stvarne izvedbe koje su opisane u sudovima koji prikazuju sudionike u radnji kao da zapravo igraju dane uloge.*" (Potts, 1978:420).

Abraham (Abraham, 1978:700) navodi osam argumenata što ih daju oni lingvisti³⁸ koji smatraju da se rečenične strukture mogu opisati uz pomoć termina semantičkih padeža:

- ❖ Nije moguće izravno dekodirati gramatičke odnose u rečenici, stoga je nužna upotreba drugih svojstava za identifikaciju, a neka od njih su P-padežni oblici imenica, pravila slaganja glagola, redoslijed riječi u rečenici³⁹, te intonacija i naglasak.
- ❖ Identifikacija ili dekodiranje rečenične strukture odvija se u površinskoj gramatici kako bi se omogućila identifikacija funkcionalnih svojstava rečenične strukture potrebnih za semantičku interpretaciju.
- ❖ Pravila lingvističkog sustava moraju imati mogućnost formalnog prikaza bitnih dijelova našeg znanja o svijetu.
- ❖ Strukture semantičkih relacija konstruktivne su komponente.
- ❖ Za teoretske potrebe bitno je razlikovati semantičku od sintaktičke informacije; moraju postojati međusobne ovisnosti između sintaktičkih i semantičkih načela rečenične organizacije i moraju se razlikovati svojstva za kodiranje i dekodiranje rečeničnog prikaza.

---

³⁸ Antropolozi, jezični tipolozi, psiholingvisti, istraživači s područja umjetne inteligencije, informacijske teorije i računalne lingvistike.

³⁹ Iako Fillmore priznaje vezu između padežnih struktura rečenice i poretka riječi u rečenici, on taj odnos nije detaljnije prikazao (Fillmore, 1968.a).

- ❖ Semantički prikaz mora počivati na temeljnim, neizvedenim, semantičkim elementima.
- ❖ Međuodnosi između nekih leksičkih značenja nisu ili-ili uvjeti već su kontrolirani načelima preferencija.
- ❖ D-padežne uloge igraju posredničku ulogu u procesu dekodiranja površinskih svojstava i gramatičkih relacija.

Fillmore (Nemayer, 1986:103-106) je svoje argumente za prednost upotrebe padeža kao osnovnog pojma podijelio na semantičke, sintaktičke i leksičke:

- ❖ **Semantički** – padežna gramatika može na dubinskoj semantičkoj razini izravno odrediti različite veze između glagola i imenskih dijelova koji ga okružuju.
- ❖ **Sintaktički** – subjekt rečenice može se predvidjeti na temelju D-padežne informacije. Naime, ako je unaprijed određen redoslijed D-padeža, tada se u rečenici s više imeničnih skupina, funkcija subjekta dodjeljuje hijerarhijski najvišem D-padežu.
- ❖ **Leksički** – uvođenjem glagola s njihovim D-padežnim okvirima u leksik, mogu se u njemu postići pojednostavnjenja grupiranjem glagola s istim D-padežnim okvirom.

U članku iz 1977. Fillmore (Fillmore, 1977:72) predlaže objašnjavanje i interpretiranje padeža upotrebom prizora-i-okvira⁴⁰ (engl. *scenes-and-*

---

⁴⁰ Prizori, iz teorije prizora-i-okvira predstavljaju pojmovne entitete dok su okviri više lingvistički entiteti. U svojim kasnijim radovima (poslije 1985.) Fillmore polako napušta upotrebu prizora, a okvire koristi kao spoznajno-strukturna pomagala (engl. *cognitive structuring device*) čiji se dijelovi indeksiraju uz pomoć riječi koje su s njim povezane te se onda koriste u procesu razumijevanja (Petruck, 1996:1). Kasniji Fillmoreov rad u projektu FrameNet bazira se na teoriji semantičkih okvira. Semantika okvira (engl. *Frame Semantics*) svoje korijene ima u Fillmoreovim padežnim okvirima iz 1968. godine. Semantiku okvira karakteriziraju semantička i sintaktička svojstva predikata. Predikati se vežu uz semantičke okvire koji predstavljaju shematski prikaz situacija koje uključuju različite sudionike, rekvizite te druge pojmovne uloge. Sve to čini elemente okvira (engl. *frame elements*, FE) (Johnson, Fillmore, 2000:1). Elementi okvira određuju situacijske uloge (engl. *situational roles*) što je u suprotnosti sa semantičkim ulogama iz padežne gramatike. U semantici okvira riječ se definira u odnosu na svoj okvir, a ne na ostale riječi. Ova teorija dopušta i okvire sa samo jednim članom (Petruck, 1996:3). Svaki semantički srodni glagol (engl. *semantically related verb*) nekog okvira 'budi' drukčiji dio okvira, npr. *kupiti*, *prodati*, *platiti*, *potrošiti*, *koštati* i *naplatiti* semantički su srodni glagoli okvira od kojih se *kupiti* više odnosi na kupca i robu, *prodati* na prodavača i robu, i slično (Petruck, 1996:1). Ukupan opis glagola mora uključiti informaciju o svojim gramatičkim svojstvima te o različitim sintaktičkim okruženjima u kojima se može pojaviti (npr. koji se dijelovi okvira mogu

frames), tvrdeći da je upravo značenje određeno prizorima. On smatra da je potrebna jedna razina analize padeža ili njihovih uloga kao dio ukupne analize prizorā koje se prenose govorom. Vezu između značenja i prizorā Fillmore opisuje na način da semantiku definira kao proučavanje kognitivnih prizorā koje se kreiraju ili aktiviraju govorom. Kad god govornik koristi neki od glagola povezanih s komercijalnim događajima, naprimjer, cjelokupan prizor komercijalnih događaja smješta se u žarište, tj. aktivira se, a određena odabrana riječ nameće tom prizoru određenu perspektivu. Ono što Fillmore misli kad kaže da se značenje ostvaruje prizorima jest da naš odabir izraza ovisi o aktiviranju prizora ili slika u našoj svijesti.

Bez obzira na nazivlje koje se koristi, mnoge novije gramatike sadrže neke semantičke uloge i njihove odnose sa sintaktičkim komponentama. Broj D-padeža⁴¹ u gramatici ovisi o njezinom autoru. Iako je Fillmore 1975. godine dao osnovna pravila za izbor D-padežnih lista, lingvisti se još nisu složili koliko je ukupno dubinskih padeža i koji su.

Fillmoreove upute za kreiranje popisa D-padeža:

- ❖ popis mora biti kratak,
- ❖ popis mora biti adekvatan za klasifikaciju glagola u jeziku,

---

realizirati kao subjekt ili objekt glagola, koji su elementi izborni, a koji obvezni, ...). Informacija o sintaktičko-semantičkoj valenciji svakog glagola ne nalazi se u okviru, ali se može dobiti metodom dedukcije iz temeljitog opisa različitih elemenata datog okvira (Petruck, 1996:2).

Semantički argumenti predikata odgovaraju elementima jednog ili više okvira koji je povezan s tim elementom. Okviri mogu biti veoma općeniti, poput Fillmoreovih padežnih okvira, ili leksički specifični. Okviri imaju sljedeće domene: Tijelo, Prigoda, Spoznaja, Komunikacija, Emocija, Zdravlje, Životna razdoblja, Kretanje, Percepcija, Društvo, Prostor, Vrijeme, Prijenos i Opća domena. Svaka domena sadrži nekoliko okvira koji karakteriziraju različite klase riječi. Obično različiti okviri iste domene dijele elemente okvira pa se zbog toga svaka domena može okarakterizirati uz pomoć osnovnog okvira koji svoje elemente definira uz pomoć općenite terminologije i specifičnih okvira koji se baziraju na osnovnom okviru preko svojstva nasljeđivanja ili nekog drugog odnosa (Johnson, Fillmore, 2000:4).

Mnoga istraživanja japanske gramatike koriste semantiku okvira u svojim analizama. Osim toga koristi se i u teoriji učenja i poučavanja materinskog i stranog jezika, u razumijevanju dječjeg poimanja kategorija i kategorijskih oznaka (Petruck, 1996:6). FrameNet baza podataka bit će od koristi u radu NLP-a, kompilacijama rječnika, istraživanja u empirijskoj semantici i naprednoj pedagogiji jezika (Fillmore, Atkins, 1998:1).

⁴¹ Ukupan broj padeža u jednostavnoj rečenici za jedan je manji od ukupnog broja rečeničnih skupina jer se glagolska skupina ne može računati kao padež. Skupina kojoj nije dodijeljen padež iz padežnog okvira glagola, veže na sebe jedan modalni padež (Cook, 1979:46).

- ❖ popis mora biti jezično univerzalan.

Tako Andersonov popis ima svega četiri D-padeža, Fillmore ih ima šest u prijedlogu iz 1968., te osam, odnosno devet, u prijedlogu iz 1971., Chafe ih 1970. pak koristi sedam. «*Različiti popisi pokazuju različite načine na koje padežni gramatičari mogu odlučiti podijeliti kontinuum semantičke stvarnosti.*» (Cook, 1978:299).

Međutim, sam Fillmore ne daje odgovore ni na jedno od sljedećih pitanja:

- ❖ Koji je popis točan popis D-padeža?
- ❖ Na koji se način D-padeži trebaju definirati?
- ❖ Kako ćemo u načelu znati da je popis upotpunjen?

3.2.1 Vršitelj

1968. i 1977. godine, Lyons definira Vršitelja kao D-padež za označavanje živog entiteta koji namjerno i odgovorno koristi svoju silu ili energiju kako bi doveo do nekog događaja ili procesa. Taj događaj ili proces rezultirat će promjenom fizičkog stanja ili mjesta danog ili pak nekog drugog entiteta. Na temelju te definicije, on daje tri moguće sheme relevantne za Vršitelja:

- ❖ **Utjecanje** (Vršitelj, Trpitelj) – Vršitelj vrši akciju nad Trpiteljem i tako utječe na njega;
- ❖ **Proizvod** (Uzrok, Posljedak) – neki razlog (Uzrok) proizvodi Posljedak;
- ❖ **Proizvod** (Vršitelj, Posljedak) – neki Vršitelj proizvodi Posljedak.

Vršitelj, ili Agentiv (engl. *Agentive*) kako ga Fillmore (Fillmore, 1968.a) naziva u svom prvom prijedlogu, označen je prijedlogom 'by'⁴² i u rečenici može biti na mjestu subjekta ili prijedložnog izraza (kod pasivnih rečenica engleskog jezika).

Vršitelj je po Cookovoj definiciji iz 1979. D-padež koji zahtijeva glagol radnje čiji je akter tipično živo biće, ali može biti i neživo. No, 1989. godine, Cook ga definira kao bilo što što može proizvesti radnju koju opisuje glagol.

F. R. Palmer (Palmer, 1994:8) navodi Vršitelja i Trpitelja kao dva najvažnija D-padeža jer određuju prijelaznost i neprijelaznost rečenice

---

⁴² Fillmore u članku iz 1977. više ne veže prijedlog 'by' s Agentom.

budući da u aktivu prijelazna rečenica mora imati oba ova D-padeža, dok neprijelazna ima samo jedan. Palmer daje i Dixonovu ljestvicu potencijalnih Vršitelja iz 1979. godine:

- ❖ zamjenica u 1. licu;
- ❖ zamjenica u 2. licu;
- ❖ pokazna zamjenica u 3. licu;
- ❖ vlastita imenica;
- ❖ opća imenica – ljudi;
- ❖ opća imenica – živo biće;
- ❖ opća imenica – neživo biće.

Za određivanje Vršitelja u rečenici, Chage i Cruse koriste test '*do something vs. happen to*' i zaključuju da svi Vršitelji prolaze '*do*', ali ne i '*happen to*' test, no suprotno ne vrijedi (Rudanko, 1989:51).

Vršitelj nikad ne može biti djelomično prikrivena uloga i ne može se brisati.

U lokalističkoj teoriji Vršitelj je izražen Ergativom.

Iako se većina D-padežnih gramatičara ne slaže oko definicije Vršitelja, svi se njime koriste, dok upotreba ostalih D-padeža varira.

David P. Wilkins i Robert D. Van Valin (Wilkins, Van Valin, 1993:1) smatraju da je neispravno poimanje Vršitelja kao centralnog D-padeža, bilo da se govori o padežnoj gramatici, o tematskim relacijama ili o θ -ulogama. Stoga oni uvode novu tematsku relaciju – Izvršitelj (engl. *Effector*) kako bi opisali dinamičkog sudionika u događaju. U ovoj ulozi ujedinjene su uloge koje su prije bile raspodijeljene na tri relacije: Vršitelj, Sila (engl. *Force*) i Sredstvo koje su, iako različite, bile na neki način povezane. Oni smatraju da je ova uloga semantički izvodljivija odnosno bliža glagolu.

Delancey u svojim radovima iz 1984. i 1990. smatra da je određivanje Vršitelja rečenična pojava ovisna o strukturi glagola, ali i o nasljednim semantičkim svojstvima imenične skupine i pragmatici. Za njega Vršitelj ima važnu ulogu u karakterizaciji jezika (Wilkins, Van Valin, 1993:7).

Palmer (Palmer, 1994:4) navodi i Fillmeorov (Fillmore, 1971.) padež *Protu-vršitelj* (engl. Counter-agent) koji određuje silu protiv koje se vrši radnja.

3.2.2 Benefaktiv

Fillmore (Fillmore, 1968b:87) vjeruje da je pojavljivanje Benefaktiva (engl. *Benefactive*) više povezano s prisutnošću Vršitelja nego sa svojstvima glagola u rečenici.

Cook (Cook, 1978:300) ga definira kao D-padež kojeg zahtijeva korisnički glagol. Akter takvog glagola posjeduje objekt ili je ne-vršitelj koji je u prijenosu vlasništva.

Benefaktiv se može brisati ako se nalazi s glagolom radnje koji je korisnički glagol. U rečenici se može realizirati s prijedlozima 'to' i 'from'.

3.2.3 Primatelj

Živo biće kojem se događa neko zbivanje ili radnja.

 Tin je lđi darovao kišobran.

Palmer (Palmer, 1994:10) ga definira kao osobu na koju se neizravno odražava glagolska radnja. U engleskom jeziku je određen prijedlozima 'to' i 'for' ili pak poretком riječi u rečenici.

 The boy gave a book to the girl.

 The boy gave the girl a book.

U mnogim drugim jezicima, P-padež dativ može odgovarati ulozi Primatelja.

3.2.4 Uzrok

Potts (Potts, 1978:448) smatra da je uloga D-padeža Uzrok (engl. *Cause*) neophodna u popisu padežnih uloga jer mnogi glagoli sadrže tu kauzalnu komponentu u svom značenju. Uzrok ni u jednom popisu ne spada u osnovne D-padeže već ga nalazimo samo kao modalni D-padež. Kao takav se rijetko pojavljuje osim u umetnutim rečenicama (Cook, 1979:87). Poput ostalih modalnih D-padeža, Uzrok ne ulazi u padežni okvir glagola.

3.2.5 Dativ⁴³

Prema Fillmoreovoj (Fillmore, 1968b:24) definiciji Dativ (engl. *Dative*) predstavlja živo biće na koje se utjecalo radnjom ili stanjem.

 Uvjerili smo ldu da mora učiti.

Po Fillmoreovoj definiciji može se naći na mjestu subjekta rečenice, izravnog ili neizravnog objekta svih glagola osim glagola radnje. Obično je određen prijedlogom 'to'. Fillmore ga ima u svom popisu D-padeža samo u prvom prijedlogu iz 1968. ali ga u prijedlogu iz 1970. mijenja D-padežom Iskustvenik.

Lokalistička teorija ne priznaje postojanje takve ne-lokalističke padežne relacije kao što je Dativ (Anderson, 1977:129). Lyons (Bauer, Boagey, 1977:125) to objašnjava time da se sve Dativne konstrukcije izvode iz Lokativa pa navodi primjer na ruskom jeziku:

 U menja kniga.

što bi u prijevodu značilo:

 Knjiga je u mene

tj.

 Ja imam knjigu.

Anderson (Anderson, 1971.) uvodi Dativ kao podtip Lokativa pa ga još naziva Dativni Lokativ koji se u modernom engleskom jeziku uvodi u rečenicu prijedlogom 'to':

 The play was pleasing to some of the audience.

Radi se o imenskim frazama koje su tipično živo biće.

3.2.6 Iskustvenik

Predstavlja živo biće u određenom psihičkom stanju ili nekoga tko prolazi neki psihički proces.

---

⁴³ Ovdje se misli na Dativ kao D-padež, a ne na P-padež.

 Toma i Tin promatrali su susjedovu macu.

 Toma osjeća da će maca pobjeći.

Za Cooka je to D-padež koji iskustveni glagol zahtijeva, a akter tog glagola je osoba koja doživljava senzaciju, emociju, spoznaju ili komunikaciju.

Palmer ga definira kao entitet koji prima, prihvaća, doživljava ili proživljava efekte radnje.

Fillmore ga je u svom prvom prijedlogu gramatike držao pod okriljem Dativa, ali ga 1971. godine odvaja kao posebnu kategoriju.

Iskustvenik se može brisati ako se nalazi s glagolima stanja ili radnje koji su istovremeno i iskustveni glagoli i imaju preokrenut redoslijed u padežnom okviru. U engleskoj rečenici može se realizirati kao neizravni objekt s prijedlozima 'to' i 'for'.

3.2.7 Učinak

Učinak (engl. *Factitive*) predstavlja objekt koji je rezultat radnje ili stanja i prema Fillmoreovim pravilima za prijedloge u engleskom jeziku, ni ovaj padež obično nema prijedlog. U rečenici se ne može naći na mjestu subjekta.

 Baka mu je isplela kapu.

3.2.8 Cilj i Izvor

Cilj je usmjereni lokativni padež koji određuje završnu točku putanje ili kako to Palmer (Palmer, 1994:4) kaže, mjesto na koje se nešto pomiče. Mnogi su se znanstvenici uz Andersona (Anderson, 1977:111), poput Gruber⁴⁴, Ikegami⁴⁵, Fillmorea (1971.), Talmya⁴⁶ i Lakoffa⁴⁷, zalagali za tezu da je Cilj prihvatljiv i za apstraktnu i za konkretnu upotrebu.

⁴⁴ Gruber, Jeffrey S. (1965), *Studies in Lexical Relations*, Ph.D. dissertation, MIT.

⁴⁵ Ikegami, Yoshihiko (1970), *The Semiological Structure of the English Verbs of Motion: A Stratificational Approach*, Tokyo, Sanseido. i Ikegami, Yoshihiko (1973), *A set of basic patterns for the semantic structure of the verb*, *Linguistics* 117, 15-58.

⁴⁶ Talmy, Leonard (1973), *Semantic Structures in English and Atsugewi*, Ph.D. dissertation, University of California, Berkeley.

⁴⁷ Lakoff, Robin T. (1974), *This and that*, *CLS* 10, 345-356.

U engleskom jeziku postoje tri tipa rečenica koje pokazuju upotrebu ovog padeža:

 He walked from the dormitory to the chapel.

 I persuaded him to fill my tank.

 I wrote a poem.

U posljednja dva primjera Cilj označava stvar koja je nastala kao posljedica radnje glagola. Cilj iz zadnjeg primjera Fillmore je prije označavao kao Učinak.

Izvor je usmjereni lokativni padež koji određuje početnu točku putanje ili mjesto s kojega se nešto pomiče.

Hans Ulrich Boas (Boas, 1980:73) oba ova D-padeža definira kao padeže koji označavaju kasnije i ranije mjesto, stanje ili vrijeme, napominjući da Cilj može uključivati i stari Fillmoreov padež Učinak. U nekim jezicima ne može se opravdati postojanje padeža Izvor i Cilj, zato Boas predlaže prezentiranje pojma D-padeža kao jedinki s dvije ili više komponenti umjesto jedinki koje se ne daju dalje analizirati. To bi u nekim jezicima omogućilo izražavanje semantičkih odnosa uz pomoć D-padeža, a u drugima uz pomoć leksika.

Zygmunt Frajzyngier (Frajzyngier, 1975:354) tvrdi da u avutu jeziku, a vjerojatno i u engleskom, ne postoje rečenice koje istodobno sadrže Cilj i Lokaciju ili Izvor i Lokaciju. Ako se i pojave u površinskoj strukturi rečenice, u tom slučaju je rečenica koja sadrži Cilj ili Izvor umetnuta u 'višu' rečenicu koja sadrži Lokaciju. Zato on smatra da se tu radi samo o jednom padežu i to Lokaciji (odnosi se samo na prostorne relacije). On time ne želi zanijekati univerzalnost padeža Cilj i Izvor, ali smatra da samo time što postoje u semantičkoj komponenti jezika ne moraju biti na popisu padeža dubinske strukture.

Frajzyngier (Frajzyngier, 1975:349) preispituje valjanost D-padeža Izvor i Cilj kao univerzalnih padeža u odnosu na lokacijske odnose te smatra prihvatljivijim Fillmoreov popis padeža iz 1968.

3.2.9 Sredstvo

Predstavlja neživu silu ili objekt kauzalno uključen u radnju ili stanje.

 Key opened the door.

 Tin opened the door with the key.

U engleskom jeziku, Fillmore ga uvodi prijedlogom 'by' ako u rečenici nema Vršitelja, odnosno ako je Vršitelj prisutan, prijedlogom 'with'⁴⁸. U rečenici se može naći na mjestu subjekta, kao izravni objekt glagola 'use' i kao priložna oznaka. Iako Fillmore naglašava Sredstvo kao propozicijski padež⁴⁹, ostali se autori s njim ne slažu. Kako to Cook (Cook, 1989:49,50) primjećuje, teško je zamisliti Fillmoreov tip padežne gramatike bez D-padeža Sredstvo za koji navodi čak tri različita oblika uporabe:

- ❖ **Uvijek je prisutan u glagolskom značenju** – neki glagoli uvijek zahtijevaju Sredstvo kao propozicijski padež i kao dio svog padežnog okvira bez obzira na to pojavljuje li se u površinskoj strukturi ili ne, što se može opisati tvrdnjom da svaki govornik koji koristi takav glagol ima na umu Sredstvo bez obzira izražava li ga ili ne, npr.

 Toma je razbio prozor.

- ❖ **Ponekad je prisutan u glagolskom značenju** – ovisno o kontekstu u kojem se nalazi, glagol se ponekad može pojaviti s, a ponekad i bez Sredstva u dubinskoj strukturi;
- ❖ **Nikad nije prisutan u glagolskom značenju** – ovaj oblik uporabe čini Sredstvo modalnim prije nego propozicijskim padežom. Prema tome on se nikad ne nalazi u padežnom okviru, a može se pojaviti uz bilo koji glagol radnje.

---

⁴⁸ Anderson u svojoj knjizi *The Grammar of Case – Towards a Localistic Theory* (1971) upozorava na činjenicu da se u mnogim konstrukcijama s 'with' ne radi o Instrumentu već o Suvršitelju (engl. *Comitative*). »Po njemu, takve konstrukcije s 'with' predstavljaju neusmjerene rečenice koje su u stvari podvrsta lokativnih rečenica.« (Žic-Fuchs 1991:103)

⁴⁹ *Propozicijski padeži* su oni padeži koje zahtijeva semantička valencija glagola za razliku od *modalnih padeža* koje semantička valencija glagola ne zahtijeva ali dopušta.

Palmer (Palmer, 1994:10) Sredstvo, za kojega je on stimulant ili neposredni fizički uzrok događaja, smatra, zajedno s Lokativom, najjasnije određenim D-padežom jer se mogu podudarati i u manje srodnim jezicima.

3.2.10 Lokacija / Lokativ

Označava lokaciju ili prostornu orijentaciju radnje ili stanja.

 U Zagrebu je sunčano.

 Korčula je danas vjetrovita.

Cook (Cook, 1978:300) ovaj padež koristi za fizičke lokacije, uključujući pri tom i Statične

 Ela je u autu.

i Usmjerene Lokative.

 Ela ide prema autu.

U rečenici se može pojaviti kao subjekt ili izravni objekt, ali najčešće kao priložna oznaka. Izbor prijedloga ovisi mu o karakteru glagola ili vezane imenice, no obično u Lokativu stanja u engleskome uočavamo sljedeće prijedloge: *at, in, on*, a u Lokativu kretanja s glagolima kretanja: *to, from, into, out of*.

Vanjski Lokativ je propozicijski padež i u engleskom ga zahtijevaju glagoli poput *polish, wash, build*:

 John washes his car in the garage.

dok su Unutarnji Lokativi modalni padeži koje zahtijevaju glagoli poput *keep, put, leave*:

 John keeps his car in the garage.

Neki glagoli poput *believe, know, want* uopće ne dopuštaju Lokativ.

Jedna od karakteristika padeža Lokacije je da se pojavljuju uz glagole ne-kretanja, no u površinskoj strukturi nalazimo ih i s glagolima kretanja:

 He pushed him in the kitchen.

u značenju: «Bili su u kuhinji kad ga je on gurnuo».

Lokativ se može brisati s lokativnim glagolima koji nisu glagoli stanja osim u slučaju da je Lokativ objekt u rečenici.

U početku se Fillmore zalagao za unifikaciju Lokativnih D-padeža, no kasnije je unificirani Lokativ zamijenio padežima Lokacije, Izvora i Cilja.

3.2.11 Objekt

Označava imeničnu skupinu koja prolazi kroz neku promjenu ili na koju se djeluje radnjom glagola. Kod prijelaznih glagola označava sintaktički objekt

 Toma je razbio prozor.

a kod neprijelaznih glagola, subjekt.

 Prozor se razbio.

Za Fillmorea je to semantički najneutralniji padež za koji posebno napominje da se ne smije miješati s pojmom izravnog objekta niti s P-padežom u akuzativu. U svom prvom prijedlogu padežne gramatike Fillmore je ovaj padež zvao Objektiv (engl. *Objective*). Bio je to 'koš za otpatke' u koji je Fillmore stavljao sve ono što se nije moglo smjestiti ni u jedan drugi D-padež. U rečenici se može pojaviti kao subjekt ili objekt sa svim glagolima osim glagolima radnje, ili kao izravni objekt glagola radnje. U engleskom jeziku ovaj D-padež obično uza se nema prijedlog.

Objekt je za Cooka (Cook, 1978:300) obvezatni padež koji se nalazi uz svaki glagol. To je neutralna tema radnje, stanja ili zbivanja koju opisuje glagol. S glagolima stanja predstavlja stvar koja se opisuje, a s glagolima radnje i zbivanja predstavlja pokretni objekt ili stvar koja doživljava promjenu.

"S glagolima uz koje dolazi Iskustvenik, tj., s iskustvenim glagolima, Objekt je padež koji određuje sadržaj ili stimulans, za Iskustvenika." (Rudanko, 1989:54)

 I doubt it.

 It interests me.

U ova dva primjera, *I* i *me* je Iskustvenik, a *it* je u obje rečenice Objekt.

S glagolima koji uzimaju Benefaktiv i Objekt, Objekt određuje stvar koja se posjeduje ili stvar koja se premješta.

 This car belongs to me.

 I own this car.

U danim primjerima *to me* i *I* su Benefaktiv, a *this car* je u obje rečenice Objekt.

Dakle, Objekt se može pojaviti sam, s Vršiteljem, Benefaktivom i Iskustvenikom:

 John is tall.

 John died unexpectedly.

 John wrote a letter.

 John knows the answer.

 John owns two cars.

U navedenim primjerima⁵⁰ *John* je subjekt rečenice, ali je u dubinskoj strukturi u prvoj rečenici Objekt (O_s)⁵¹, u drugoj je Objekt (O), u trećoj Vršitelj, u četvrtoj Iskustvenik i u petoj je Benefaktiv.

Palmer (Palmer, 1994:4) ga definira kao entitet koji se miče ili mijenja, ili čije se postojanje ili položaj razmatraju.

Objekt se može brisati ako se nalazi s glagolima stanja koji su uz Iskustvenik, ili ako se nalazi s glagolima radnje kojima je Objekt izravni objekt u rečenici.

3.2.12 Putanja

Putanja je Usmjereni Lokativni D-padež koji se nalazi uz glagole kretanja (engl. *verbs of motion*).

---

⁵⁰ Primjeri su preuzeti iz (Rudanko, 1989:55)

⁵¹ Indeks s uz Objekt označava da se taj Objekt pojavljuje s glagolima stanja. Objekt koji se pojavljuje s glagolima radnje nema dodatnu oznaku.

Paul Mellema (Mellema, 1974:49) definira ga kao D-padež koji označava lokaciju unutar koje se radnja odvija bez podataka o tome je li radnja na tom mjestu počela ili završila.

 He walked down the hill across the bridge through the pasture to the chapel.

3.2.13 Rezultat

Prema Fillmoreovom prijedlogu D-padeža iz 1971. godine to je entitet koji nastaje kao posljedica radnje (Palmer, 1994:4).

Kod Fillmorea je ovaj D-padež na popisu propozicijskih D-padeža dok se kod Cooka (Cook, 1989:191) nalazi na popisu modalnih D-padeža.

 Baka je ispekla kolač.

3.2.14 Vrijeme

Potts (Potts, 1978:447) smatra da Fillmoreova padežna uloga Vrijeme ne bi trebala biti na popisu uloga jer je drukčija od svih ostalih. Naime, on smatra da je uloga Vremena uključena u značenje svakog glagola, a prikazana je glagolskim vremenom u kojem se nalazi, te da se rečenice:

 Roko je otišao na godišnji.

 Roko je otišao na godišnji prije dva dana.

ne razlikuju u svom značenju u odnosu na vremensko razdoblje u kojem se glagolska radnja dogodila.

3.3 Apstraktni padeži

Rouveret i Vergnand 1980. godine predlažu 'padež' na apstraktnom nivou. Takav princip padežnog obilježavanja bio bi prikladan i za jezike osiromašenog P-padežnog sustava kao što je engleski i služio bi kao filter, tj. padežni filter. Teorija apstraktnog padeža (engl. *Abstract Case*) igra važnu ulogu u GB teoriji (engl. *Government and Binding Theory*). Po Chomskom svim imenskim skupinama mora biti pripisan apstraktni padež od pridruživača padeža (engl. *Case Assigner*), dakle glagola ili prijedloga. Budući

da jedino glagol ili prijedlog mogu dodijeliti padež, kako su to pokazali Chomsky, Rouveret i Vergnand (1980.) (Berwick, Weinberg, 1984:27), ovakav je padežni filter dovoljan da objasni zašto se određeni element može naći samo ispred ili iza nekog drugog elementa u površinskoj strukturi. Svaka neprazna imenična skupina kojoj nije pridružen padež suprotstavlja se (nije u skladu s) padežnom filtru (engl. *Case Filter*) zbog čega je cijela rečenica neovjerena.

Prema Chomskom (Spencer, 1981: 257-258) iz 1986. godine postoje dva načina pridruživanja padeža:

- ❖ Nominativ i akuzativ su obično pridruženi kao funkcija površinskih konfiguracija pa stoga imenične skupine mogu dobiti te padeže ovisno o operaciji pravila za pomicanje (engl. *Movement Rules*). Tu se, dakle, radi o dodjeljivanju površinskog padeža koji je dio S-strukture.
- ❖ Ponekad glagol dodjeljuje padež kao leksičko svojstvo (u mnogim je jezicima izravni objekt u dativu, a ne u akuzativu), a riječ je o dodjeljivanju nasljednog padeža (engl. *Inherent Case Assignment*) koji je dio D-strukture.

Jezici na različite načine realiziraju apstraktni padež: poretком riječi u rečenici (npr. engleski), morfološkim padežnim označavanjem (npr. hrvatski) ili slaganjem s glagolom (npr. mohawk).

4 TESNIÈREOV MODEL

U Francuskoj se dosta rano Lucien Tesnière bavio mišlju univerzalne sintakse koja je po svojim karakteristikama bliska transformacijskom opisu. No, on je taj model primijenio samo na francuski jezik (Škiljan, 1980:118).

Tesnière je razlikovao površinski prikaz od dubinske, strukturirane stvarnosti, tj. vanjsku i unutarnju organizaciju iskaza.⁵² U središtu unutarnje strukture jedan je neovisan element s kojim svi ostali elementi uspostavljaju posredne ili neposredne veze. Upravo je ta veza suštinski element strukture.

Naime, još 1959. Tesnière primjećuje kako tradicionalna podjela rečenice na subjekt i predikat ne objašnjava adekvatno kako različite rečenične strukture zapravo tvore cjelinu. Nadalje, tvrdi da je upravo glagol element koji oko sebe skuplja ostale elemente u rečenici tvoreći tako njezin strukturalni centar.

Kod Tesnièrea je, dakle, glagol uvijek na vrhu pa prema tome predstavlja strukturno središte rečenice.⁵³ Podređene su mu dvije vrste sintaktičkih elemenata:

- ❖ **aktanti** – broj im je ograničen i ovise o vrsti glagola;
- ❖ **cirkumstanti** – broj im je neograničen i ne ovise o vrsti glagola.

Prema tradicionalnoj ili klasičnoj gramatici, rečenica je bicentrična. Njezina sintaktička struktura sastoji se od "*dva sintaktička makrosegmenta: imenske (nominalne) i glagolske (verbalne) fraze*" (Samardžija, 1993a:1):

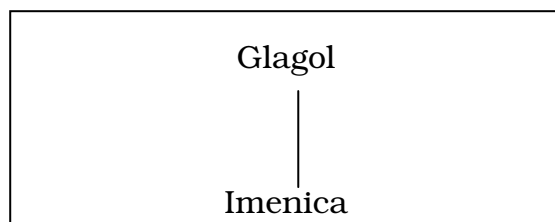
Rečenica → NP + VP

No, Tesnière ovoj dvodiobi dodaje i treći element, a to je veza između NP-a i VP-a bez koje, po njemu, prva dva elementa ne tvore rečenicu. Tu vezu on

⁵² Po Vargi (Varga, 1994:61) se površinska i dubinska struktura, koje se koriste u ovom kontekstu, ne mogu smatrati ekvivalentom površinskoj i dubinskoj strukturi koju koristi Chomsky kao dva krajnja pola transformacija, ali nalazi srodnost u tumačenju rečeničnih odnosa između Tesnièrea i Fillmoreove padežne gramatike.

⁵³ Kao što to i Samardžija (Samardžija, 1993a:4) napominje, stavljanje glagola na središnje mjesto nije empirijski utemeljeno već se radi više o uvjerenju samog Tesnièrea.

naziva koneksijom (fr. *connexion*), a trodiobu rečenice prikazuje uz pomoć sheme.

Tako u rečenici:

 Alfred chante.

Tesnière razlikuje tri elementa: *Alfred*, *chante* i odnos koji ih povezuje. Kao što se vidi i iz slikovnog prikaza, Tesnière ne zastupa ravnopravnost svojih elemenata. On razlikuje *regens* kao sintaktički nadređen, odnosno *dependens* kao sintaktički podređen element. Svaki *regens* može imati jedan ili više *dependensa*, a svaki *dependens* može istovremeno biti i *regens*, odnosno može imati sebi podređene elemente. Dva *regensa* mogu imati i zajednički *dependens*. Regense Tesnière još naziva i čvorovima.

Za Tesnièrea je rečenica hijerarhija koneksija s glagolom⁵⁴ kao središnjim članom. No ne nužno, jer rečenica može biti kako glagolska tako i imenska, pridjevska ili priložna, što ovisi o naravi središnjeg čvora. Tamo gdje je središte glagol, svi su mu aktanti, uključujući subjekt, podređeni, odnosno predstavljaju njegovu dopunu. Propozicijska funkcija, tj. predikat, može sadržavati dvije, tri ili više valencija, odnosno argumenata koji ga nadopunjuju (Franić, 2002:61). Što se čvor (bilo glagolski, imenski, pridjevski ili priložni) nalazi niže u rečeničnoj hijerarhiji, to je manji broj elemenata koje on može sadržavati, odnosno na nižim stupnjevima rečenične hijerarhije iščitava se sve manji broj sintaktičkih funkcija koje elementi obavljaju. Tako glagolski čvor može imati najveći broj podčinjenih elemenata, imenski nešto manje, pridjevski još manje, a priloški čvor može imati sebi podređen samo prilog.

---

⁵⁴ Franić (Franić, 2002:67) glagol naziva funkcijom jer otvara mjesto argumentima. Budući da je funkcija po svojoj prirodi nepotpuna, potrebno joj je nešto što bi je zasitilo. To nešto je upravo argument.

Sposobnost glagola da zahtijeva određene aktante naziva se valentnošću pa Tesnière (Franić, 2002:85) glagole ovisno o broju traženih aktanata dijeli na:

- ❖ nevalentne glagole – bezlični glagoli bez valencije, tj. ne traže niti jedan aktant;
- ❖ jednovalentne glagole – neprijelazni glagoli s jednim i to prvim aktantom; obično glagoli stanja, ali mogu biti i radnje;
- ❖ dvovalentne glagole – prijelazni glagoli s dva aktanta; ovisno o smjeru prijelaza razlikuju se četiri podstanja:

 aktiv ($\rightarrow$)   *Pas je prestrašio Brunu.*

 pasiv ($\leftarrow$)   *Bruno je prestrašen od psa.*

 povratnost ($\cup$)   *Bruno se prestrašio.*

 recipročnost ($\leftrightarrow$)   *Bruno i pas su se prestrašili.*

- ❖ trovalentne glagole – glagol⁵⁵ nadređen subjektu, izravnom i neizravnom objektu.

Bitno je napomenuti da Tesnière u svom radu ne kategorizira valentnost ni kao površinski niti kao dubinski fenomen. Svoje aktante također ne pripisuje površinskoj ni dubinskoj gramatici, iako razlikuje '*ordre structural*' i '*ordre linéaire*' za koje Žic-Fuchs (Žic-Fuchs, 1993:44) napominje da se ne smiju miješati s dubinskom i površinskom strukturom.

Tesnièreovom glagolu kao središnjem elementu rečenice podređeni su drugi rečenični elementi, tj. glagol otvara mjesta za obvezne dopune ili *aktante* i neobvezne ili *cirkumstante*.

Aktanti su uvijek imenice koje mogu biti u vrlo različitim odnosima sa sebi nadređenim glagolom. Prvi aktant ili onaj koji vrši radnju je subjekt, a drugi aktant ili onaj koji trpi radnju je izravni objekt. "*Strukturalno su i prvi i drugi aktant dopune regensu, a istovremeno su regensi svojim dependensima.*" (Franić, 2002:71). U P-nepadežnim jezicima drugi aktant ima točno određeno mjesto iza glagola, a u P-padežnim je jezicima u

---

⁵⁵ Takvi su npr. glagoli davanja i govorenja u francuskom jeziku.

akuzativu bez određenosti mjesta. Treći je aktant prema Tesnièreu neizravni objekt. U P-padežnim je jezicima u dativu, a u P-nepadežnima određen je prijedlogom.

Priložne su oznake cirkumstanti (engl. *circumstants*) i Tesnière ih jasno odvađa od aktanata, iako su na istoj razini odnosa s glagolom kao i aktanti.

Tesnière je 1959., dajući kriterije za razlikovanje komplemenata i atributa, pod funkcionalnim⁵⁶ kriterijem napisao da su «*complements indispensable to complete the meaning of the verb*» (Przepiorkowski, 1999:184) te je stoga broj komplemenata ograničen za svaki glagol, što ne vrijedi i za attribute. Opisujući semantički kriterij, on navodi da komplementi izražavaju osobe ili stvari koje participiraju u procesu na poseban način ako atributi izražavaju mjesto, vrijeme, način, itd., koji su povezani s tim procesom.

Bondzio (Samardžija, 1987:90) smatra da je shvaćanje Tesnièreova aktanta zasnovano na njegovom pogrešnom identificiranju sa subjektom i tzv. padežnim konstituentima, što je po njemu mišljenje srodnih, ali različitih razina. Naime, padežni konstituenti su na lingvističko-gramatičkoj razini, a aktanti na semantičko-logičkoj razini koja je imanentna mišljenju, a ne jeziku.

Kod spominjanja Tesnièrea, teško je zaobići i teoriju valentnosti. Upravo se njegovo djelo uzima kao polazište teorije valentnosti koja je izrasla iz gramatike ovisnosti.

4.1 Teorija valentnosti

Pojam valencije dolazi s područja kemije gdje određuje sposobnost atoma da dà ili primi određeni broj elektrona kod kemijskih spajanja.

Francuski lingvist Lucien Tesnière prvi je upotrijebio taj termin u lingvistici u kontekstu gramatike ovisnosti. Sintaktička valentnost sposobnost je leksema – sintaktičkog atoma – da veže uza se druge elemente.

---

⁵⁶ Tesnièrov funkcionalni kriterij smatra se najbitnijim za valentnost glagola.

Ova sposobnost može se vidjeti kod glagola, imenica i pridjeva te kod nekih drugih vrsta riječi, ali u manjem opsegu. Teorije valentnosti uglavnom uzimaju glagol kao središte rečenice, a ostale elemente kao ovisnice, vezane glagolskom valencijom. Takva teza potječe još od starih tradicionalnih gramatičara koji su smatrali glagol skoro jedinim univerzalnim elementom u rečenici koji može vršiti funkciju 'ljepila' što povezuje sve ostale dijelove.

Razlikuju se četiri mišljenja o doseg valentnosti. Neki autori valentnost smatraju isključivim svojstvom glagola, drugi je pripisuju glagolu, imenici i pridjevu, treći svim vrstama riječi, a posljednji je drže potencijalnom vezom svih jedinica s istovrsnima.

Marko Samardžija (Samardžija, 1987:86-87) daje pregled sedam različitih definicija valentnosti:

- ❖ 1947. Kacnel'son: *'To svojstvo riječi da se na određen način realizira u rečenici i stupa u određene kombinacije s drugim riječima mogli bismo nazvati njezinom sintaktičkom valentnosti.'*
- ❖ 1971. Brinkmann: *'Rečeničnu vrijednost ima glagol konačno zbog svoje 'valentnosti' (Tesnière), svoje sposobnosti da, osim odnosa sa subjektom, određuje druga mjesta u rečenici koja moraju (ili mogu) biti popunjena.'*
- ❖ 1972. Admoni: *'...i u govornom odsječku samom, kad ih promatramo izvan govornog procesa, bez konteksta i izvan situacije, te su povezujuće potencije (često ih nazivamo 'valentnošću'...) svejedno tu kao potencije i određuju cijelu bit određenog dijela govora.'*
- ❖ 1972. Erben: *'Izborom glagola (...) odlučuje se i o temeljnom gramatičkom ustrojstvu rečenice. O njegovoj sintaktičkoj valentnosti (...) ovisi uglavnom vrsta i količina dopunbenih odredbi koje mogu biti ispred ili iza glagola i popunjavati rečeničnu shemu.'*
- ❖ 1974. Bräuer: *'Valencija je...sposobnost ili potencija jezičnih elemenata ... da se povezuju s drugim jezičnim elementima, odnosno da stvaraju određen broj praznih mjesta koja se popunjavaju određenim drugim jezičnim elementima.'*

- ❖ 1976. Schumacher: *'Pod valentnosti razumijeva se ovdje sposobnost podrazreda morfoloških razreda glagol, pridjev i imenica da privuku stanoviti broj i vrstu određenih dopuna.'*
- ❖ 1981. Stepanova, Helbig: *'Riječi ... se u rečenicama uvijek povezuju s određenim 'partnerima' i nikad ne nastupaju izolirano. ... osnovne zakonitosti povezivanja (kombiniranja) određene jezične jedinice s drugima obuhvaća se pojmom valentnosti u najopćenitijem smislu...'*

Rani radovi o valentnosti nisu definirali prirodu ovisnosti. Tek se sredinom 1960-ih pojavljuju dva pravca u tom kontekstu. Jedni su valenciju vidjeli kao formalan, jezično-ovisan fenomen a drugi kao uglavnom univerzalno semantičko svojstvo. Nešto kasnije došlo je do spajanja tih dviju stavova. Predlažu se, naime, različite razine valentnosti, logička, semantička i sintaktička razina koje zajedno opisuju rečenične elemente.

Helbig (Samardžija, 1987:88) u svom radu iz 1979. godine *Tendencije razvoja suvremene teorije valentnosti* razlikuje tri valentnosti:

- ❖ **logičku** koja je izvanjezična i univerzalna;
- ❖ **semantičku** koja određuje koje osobine mora imati riječ da bi s valentnom riječju tvorila smislaonu vezu;
- ❖ **sintaktičku** koja je jezično specifična i uvjetovana vrstom riječi i strukturnom vrijednosti nositelja valentnosti.

Nešto kasnije (1981.), pod utjecajem spoznaja padežne teorije o neodvojivosti logičke i semantičke valentnosti, Helbig ukida semantičku valentnost kao zasebnu kategoriju i dodaje je logičkoj. No, već sljedeće godine, ponovo se vraća prvobitnoj podjeli na tri valentnosti tvrdeći da na temelju semantičke kompatibilnosti nositelja valentnosti i njegovih partnera, semantička valentnost regulira popunjavanje praznih mjesta i ne dopušta nekompatibilno zauzimanje mjesta.

Heringer (Samardžija, 1987:90) također razlikuje tri valentnosti, ali ih imenuje:

- ❖ **sintaktičkom** – razina izraza, određuje sintaktički prazna mjesta rečenice koja moraju biti popunjena;

- ❖ **sadržajnom** – jezično-specifična, određena brojem individua i predmeta koji sudjeluju u zbivanju;
- ❖ **logičkom** – izvanjezična, sve predmete i sadržaje bitne za neko zbivanje uvažava sukladno izvanjezičnoj znanstvenoj ili filozofskoj spoznaji.

Iako je sintaktička uglavnom ovisna o sadržajnoj valentnosti, one nisu uvijek podudarne.

I Ružička (Ružička, 1978:48) valentnost razmatra na tri nivoa, i to kao sintaktičku, semantičku (odnosi dubinskih padeža) i pragmatičku valentnost. On predlaže da se ili valencija ili padežna gramatika koriste kao posrednici između semantičkih svojstava i/ili relacija i sintaktičkih pravilnosti pod uvjetom da se funkcije imeničnih padeža pripišu sintaktičkim padežnim odnosima.

Sličnu podjelu možemo naći i kod Simona C. Dika (Nichols, 1984:105) koji funkcije, odnosno relacije, dijeli na sintaktičke (subjekt, objekt, itd.), semantičke (Vršitelj, Cilj, i ostali dubinski padeži) i pragmatičke (tema i završetak, tema i fokus).

Članovi Arbeitsgruppe Marburg (Samardžija, 1987:91) smatraju da valentnost pripada sintaksi te razlikuju sintaktičku i semantičku valentnost. Prva predstavlja odnos jednog specifičnog glagolskog leksema i nespecifičnog razreda argumenata, a druga proučava kombinacije sadržajne strane glagolskog leksema s nespecifičnim razredom argumenata.

Teorija valentnosti glagola u prvom je redu usmjerena na odnos glagola i aktanata i to '*prime actant*'⁵⁷, '*second actant*'⁵⁸ i '*tiers actant*'⁵⁹ (Žic-Fuchs, 1991:88). Valentnost glagola postojana je veličina i ne ovisi o njegovoj morfologiji. Jedan od većih nedostataka pripisan ovoj teoriji nedostatak je semantičke podloge iako je, kako to Žic-Fuchs napominje, u rečeničnoj

---

⁵⁷ Otprilike ekvivalent subjekta.

⁵⁸ Otprilike ekvivalent izravnog objekta.

⁵⁹ Otprilike ekvivalent neizravnog objekta.

analizi semantika implicitno sadržana, ali ne i objašnjena. Tesnièreove postavke preuzeli su i dalje razradili njemački teoretičari Helbig i Schenkel.

Svi engleski glagoli pripadaju jednoj od tri kategorije: monovalentni, dvovalentni ili trovalentni. Nula-valentnu ili avalentnu kategoriju predložili su neki gramatičari za tzv. 'glagole vremena' (*to rain, to snow...*), ali se ipak smatra posebnim slučajem monovalentnih glagola koji uzimaju samo 'it' kao komplement.

4.2 Prazna mjesta i komplementi

Helbig i Schenkel uveli su razliku između pojmova valencije i distribucije. Valentnost definiraju kao "*sposobnost glagola da oko sebe otvara određena prazna mjesta koja se popunjavaju obvezatnim ili fakultativnim dopunama*" dok distribuciju jezične jedinice vide kao "*zbroj svih okolina u kojima se pojavljuje*" (Samardžija, 1987:96).

Prazna mjesta su prema Helbigovoj definiciji "*mjesta koja obvezatno ili fakultativno zahtijevaju glagoli i koja su uključena u plan rečeničnog mjesta glagola*" (Samardžija, 1987:99). Dakle, to su ona mjesta koja svojim aktualiziranjem oko sebe otvara valentna riječ.

Klaus M. Welke u svojoj knjizi iz 1988. (*Einführung in die Valenz und Kasustheorie*) kaže da Fillmoreovi dubinski padeži u bitnom odgovaraju obvezatnim i fakultativnim dopunama u valencijskoj gramatici. U svom prikazu te knjige Samardžija navodi: "*Govoreći o 'produktivnoj integraciji' teorije padeža i teorije valentnosti Welke ističe da je za teoriju valentnosti od posebne važnosti i koristi što teorija padeža dopune određuje prema njihovim semantičkim ulogama, čime se u teoriji valentnosti popunjava otvoreno mjesto u vezi sa semantičkim karakteriziranjem dopuna nositelja valentnosti ili se bar potiče na takvo nastojanje*" (Samardžija, 1993c:118).

Heringer razlikuje dopune kao valencijski uvjetovane i dodatke kao valencijski neuvjetovane komplemente s čime se slaže i Samardžija. Za određivanje dopuna i dodataka koristi se test eliminacije. Taj proces Helbig objašnjava na sljedeći način: "*Eliminiramo jedan rečenični član i promatramo*

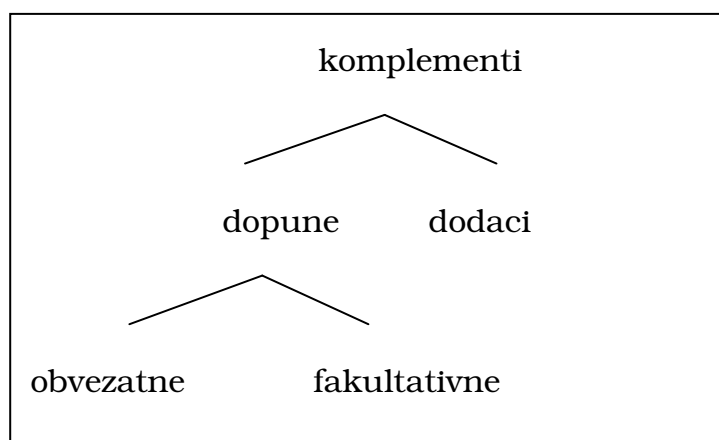
je li preostali dio rečenice još gramatičan ili je već negramatičan. Ako je gramatičan, tada eliminirani rečenični član nije sintaktički obvezatan; ali ako je negramatičan, tada je eliminirani sintaktički dio obvezatan po opstojnost rečenice." (Samardžija, 1987:101). Dakle, testom eliminacije, tj. ispuštanjem riječi iz rečenice, može se dobiti njezin sintaktički minimum prema kojemu su sve preostale riječi sintaktički obvezatne. Test eliminacije je ipak ograničena dosega jer se njime pouzdano mogu izdvojiti samo dopune. U hrvatskom jeziku moguće je imati gramatičnu rečenicu bez komplementa u nominativu ako se radi o prvom ili drugom licu, npr.:

 Pišem.

ili mogu ispustiti dopunu u akuzativu, a da rečenica i dalje ostane gramatična, npr.:

 Marko piše pjesmu.

 Marko piše.

Razdioba komplemenata (Samardžija, 1993a:4)

Popisom glagolskih dopuna⁶⁰, teorija valentnosti obuhvaća sljedeće sintaktičke relacije: subjekt - predikat, predikat - objekt, predikat – priložna oznaka, glagol – imenski dio predikata i glagol – glagol u infinitivu. Helbig

⁶⁰ Ispis glagolskih dopuna te podjela glagola po njihovim valencijskim značajkama dopušta kreiranje valencijskog rječnika i rečeničnih modela nekog jezika.

(Samardžija, 1993a:10) je dao popis od sedam⁶¹ glagolskih dopuna: subjekt, predikat, objekt u akuzativu, dativu, genitivu i prijedložni objekt, te priložna oznaka. Budući da neki glagoli otvaraju mjesto priložnim oznakama, nameće se zaključak da granica između dopuna i dodataka nije ista kao i granica između objekata i priložnih oznaka. Prema Engelu (Samardžija, 1993a:11), samo oni elementi koji neposredno ovise o glavnom glagolu, koji se relativno lako mogu supstituirati, koji se ne mogu pojaviti uza svaki glagol i koji imaju sposobnost anaforizacije, mogu biti dopune glagolu.

Maček (Maček 1993:66) ne smatra da su najčešći valentni modeli oni koji su najjednostavniji.

Glagolska rekcija koja zahtijeva dopunu glagolu u određenom padežu, sa ili bez prijedloga, uži je pojam od glagolske valentnosti jer valentnost obuhvaća sve ono što i rekcija, ali i mnogo više.

Iako je valentnost postojano svojstvo glagola, s vremenom može doći do promjene značenja glagola, pa time i do promjene njegove valentnosti. Moguće su tri sheme promjena:

- ❖ mijenja se značenje i valentnost glagola;
- ❖ mijenja se značenje, ali ne i valentnost glagola;
- ❖ mijenja se valentnost, ali ne i značenje glagola.

Tesnièreova valentnost bitno je utjecala na stvaranje Fillmoreove gramatike dubinskih padeža. Ove dvije teorije imaju zajedničku povijest i unatoč promjenama koje su doživjele od svojih prvih dana do danas, nepobitno čine dio lingvističke tradicije. Njihova je glavna sličnost središnji položaj glagola u rečeničnoj strukturi. Mnogi njemački autori još od najranijih radova smatraju mogućim uključivanje Fillmoreove padežne gramatike u okvire teorije valentnosti upravo zbog središnjega položaja glagola u obje teorije. Osim položaja koji glagol u obje teorije ima, one su slične i po obvezatnim i izbornim dodacima tom glagolu. U teoriji valentnosti, dodatke promatramo

---

⁶¹ Kasnije je taj broj povećan za jedan zbog uvođenja razlike između predikativa s i bez prijedloga.

---

kao aktante i cirkumstante, a u padežnoj gramatici ih nazivamo obvezatnim i izbornim padežima. No o tome više u sljedećem poglavlju.

5 FILLMOREOV MODEL

Fillmoreova padežna gramatika jedna je od ranijih i dobro poznatih teorija generativne semantike koja je svoje prvo predstavljanje doživjela 1968. godine⁶². U toj teoriji padež je semantička uloga imenice ili skupa imenica dok je propozicija karakteristika rečenice.

Fillmoreov model iz 1968. godine bio je prvi model padežne gramatike. Njegova osnovna ideja bila je klasifikacija glagola nekog jezika prema kombinacijama padeža s kojim se pojavljuje, razlikovanje P-padežnih oblika i njihove upotrebe i mogućnost klasifikacije glagola s ovjerenošću za više jezika.

Svojim modelom namjeravao je stvoriti nova sredstva za jezičnu analizu, no napravio je semantičku analizu na onom nivou rečenične strukture koji odražava semantičke odnose između osnovnih rečeničnih elemenata: središnjeg glagola i jedne, dvije ili tri imenične fraze. Model koji je proizišao iz njegova rada slični semantičkoj teoriji valentnosti koja rečenicu analizira na nivou predikata i argumenata. Padežna gramatika nudi sustav za analizu sadržaja koji se nalazi iza površinske strukture rečenice. "*Da su sintaktičke studije zasnovane na vidljivim jezičnim strukturama, uzmemo li u obzir kako je svaki jezik komunikacijski sustav, značenje iza strukture bilo bi empirijski moguće otkriti.*" (Cook, 1989:28). Podatci se ne nalaze u jezičnom izrazu već u sadržaju koji stoji iza tog izraza. Pokušaj analize značenja predstavlja osnovni izazov koji nudi teorija padežne gramatike.

Za razliku od semantički definiranih padežnih uloga, Fillmore nije vjerovao da su sintaktički odnosi poput subjekta i objekta univerzalno lingvistički valjani. Zato se i odvažio na promjenu bazičnih komponenti tako što je promijenio sintaktičke uloge semantičkima (Wilkins, Van Valin, 1993:2). Za njega je bitno da sve što je zajedničko jezicima bude i lako

---

⁶² Klasični prikaz padežne teorije Fillmore je izložio na skupu *Universals in Linguistic Theory* 1968. godine iako je prikaz sličnog modela dao 1966. u svom članku 'A proposal concerning English prepositions'. Model je revidiran 1969. u 'Toward a modern theory of case'. Ova tri rada predstavljaju osnovne izvore Fillmoreovog padežnog modela iz 1968 (Cook, 1989:1).

uočljivo i stvarno, a ne samo teoretski ustanovljivo. To mu se činilo izvedljivijim sa semantičkog aspekta dubinske strukture nego sintaktičkog aspekta površinske strukture.

Fillmore smatra da postoji mali broj D-padežnih uloga koje prijedlog⁶³ može pripisati imenicama, a koje se očituju P-padežnim oblicima tih imenica. Između uloga i prijedloga ne postoji odnos jedan naprema jedan, već mnogo naprema mnogo. Jedan se prijedlog može koristiti za više uloga, odnosno jedna uloga može biti određena s više prijedloga. I dok su P-padežni oblici lingvistička pojava, D-padežne uloge to nisu.

Fillmoreovi su padeži dubinski padeži za razliku od tradicionalnih padeža koji su površinski. Popis D-padeža koji Fillmore daje u svom prvom prijedlogu čine: Agentiv, Instrumental, Dativ, Učinak, Lokativ, Objektiv. Nekoliko godina kasnije Fillmore (Fillmore, 1971.) revidira svoj popis dodajući neke nove padeže, odnosno izbacujući neke stare.

Sličan popis 1988. godine predlaže Radford (Palmer, 1994:4): Trpitelj, Činitelj, Iskustvenik, Benefaktiv, Instrument, Lokativ, Cilj i Izvor. Tri godine ranije Andrews (Palmer, 1994:4) je predložio sljedeći popis: Vršitelj, Iskustvenik, Tema, Trpitelj, Primatelj, Uzročnik, Usmjereni Izvor/Cilj, Razlog, Unutarnji Lokativ, Vanjski Lokativ, Instrumental, Slučajnik, Suvršitelj i Temporal. Zoeppritz⁶⁴ (Boas, 1980:75) navodi čak 20 dubinskih padeža u njemačkom jeziku među kojima su Udaljenost i Trajanje.

Sva četiri popisa koje predlažu Fillmore, Radford, Andrews i Zoeppritz svrstavaju padeže pod kategoriju semantičkih uloga i nose sa sobom tri problema (Palmer, 1994:5):

- ❖ D-padeži se ne mogu precizno i jednoznačno definirati;
- ❖ nema ograničenja u broju mogućih uloga jer se uvijek mogu dodati nove;
- ❖ često se jednim dijelom baziraju na gramatičkim obilježjima jezika.

---

⁶³ U modelu iz 1968. Fillmore smatra da su sve imenice određene prijedlogom u dubinskoj strukturi, no od 1971. mijenja taj stav (Cook, 1998.).

⁶⁴ Zoeppritz, M. (1975) *Tiefenkasus für Deutsch*, Paper presented at the Tenth Linguistisches Kolloquium, Tübingen, September 23-27, 1975.

Još u svom prvom prijedlogu gramatike Fillmore napominje da nije riješio sve probleme opisa jezika posebno ističući koordiniranu konjunkciju, imenske predikate i srodne objekte⁶⁵ (engl. *cognate-object*).

Fillmore (Potts, 1978:410-411) smatra da je uz leksičke ulaze glagola neophodno odrediti broj i prirodu uloga, tj. D-padeža koji čine pojmovni dio osnovnog značenja glagola. Tada bi bilo omogućeno korištenje D-padežnih uloga u svrhu klasificiranja glagola u odnosu na njihovo značenje. Nadalje smatra da je potrebno potklasificirati vlastite imenice na različite tipove ovisno o D-padežnoj ulozi koju mogu imati. No, u nekim slučajevima vlastita imenica koja je u jednoj rečenici Objekt, u nekoj drugoj može biti Vršitelj. Stoga se potklasifikacija vlastitih imenica može napraviti samo u onim slučajevima u kojima su padežne uloge nekompatibilne – u kojima se ne može dogoditi da jedna imenica ima više uloga od druge.⁶⁶

Padežna gramatika dijeli glagole prema D-padežnom okviru koji predstavlja opis semantičke valencije glagola.

PG opisuje riječ koja upravlja rečenicom uz pomoć imeničnih skupina koje su neophodne za ostvarenje značenja tog predikata. Ova valencija nije sintaktička, već semantička, iako postoje i sintaktički odnosi koji proizlaze iz semantičkog opisa predikata, odnosno iz prikaza njegova D-padežnog okvira.

Organizacija leksikona na temelju padežne gramatike uključuje D-padežni okvir glagola za svaki leksički ulaz. Fillmore (Fillmore, 1968.a) smatra da leksik mora sadržavati izbor subjekta i objekta, izbor prijedloga i pravila brisanja. Prema tome, glagoli se ne klasificiraju samo po D-padežnim okvirima, već i po transformacijskim svojstvima. Zajednički okviri glagola različitog korijena, ali iste semantičke domene, pokazuju određene sustavne relacije među njima. Fillmore (Fillmore, 1968b:389-391) navodi deset činjenica koje svaka teorija leksičkih informacija treba imati na umu:

---

⁶⁵ Srodni objekt je konstrukcija u kojoj postoji visoka selektivnost između »*specific V and an 'object' N, and in which the V+N combination in one language might well be matched by a V alone in another.*« (Fillmore, 1968a:85).

⁶⁶ U Fillmoreovom popisu uloga postoji samo jedna koja zadovoljava to svojstvo i to je uloga Vremena.

- ❖ treba odrediti osnovno ili središnje značenje glagola;
- ❖ neophodno je odrediti broj i prirodu uloga vezanih za osnovno značenje glagola;
- ❖ neki glagoli nameću određeno značenje svojim argumentima;
- ❖ naše je razumijevanje nekih glagola toliko jasno da nije potrebno navoditi njegove argumente osim ako se ne želi prenijeti neka dodatna informacija;
- ❖ treba odrediti koji su nesvojstveni⁶⁷ D-padeži (engl. *non-inherent cases*) kompatibilni s glagolom u jednostavnoj rečenici;
- ❖ treba odrediti koji se D-padeži moraju izraziti, a koji ne moraju;
- ❖ neophodno je znati za svaki glagol koji se D-padeži mogu pojaviti kao subjekt, a koji kao objekt rečenice;
- ❖ neophodno je odrediti prijedloge koji se pojavljuju s onim D-padežima koji ne zauzimaju položaj subjekta ili objekta;
- ❖ neophodno je za neke glagole znati određuju li njihove semantičke oznake izbor subjekta ili objekta;
- ❖ neophodno je znati koje se modifikacije događaju glagolu s obzirom na izbor subjekta.

Bitnost nekih svojstava u PG modelu mijenjala su se s vremenom pa su neka svojstva čak prestala važiti kao bitna. U bitna svojstva pripadaju D-padeži, hijerarhijski izbor subjekta (engl. *Subject-choice Hierarchy*) i klasifikacija glagola po padežnim okvirima. Svojstva koja više ne vrijede kao bitna su: prisutnost prijedloga u dubinskoj strukturi, pripisivanje svojstva [+/- živo] D-padežima te poredak D-padeža na najdubljem nivou.

Iako broj D-padeža nije definiran, Fillmore popis svojih D-padeža drži ispod deset.

U sustavu u kojem imenica ima središnje mjesto, imenicama se najprije dodjeljuje D-padežna oznaka, a onda se grupiraju u okolinu u kakvoj bi se glagol mogao naći. Takav je sustav Fillmore prvenstveno zastupao, no od

---

⁶⁷ Nesvojstveni D-padeži nisu bitni za osnovno značenje glagola ali se ipak mogu s njim pojaviti (Fillmore, 1968b:390).

1977. on se zalaže za sustav u kojemu glagol ima centralno mjesto. Imenice više nisu D-padeži. One su D-padežni kandidati, a glagol određuje koju će ulogu imenica imati.

Prednosti modela iz 1971. u tome su što je dubinska struktura pojednostavnjena i odražava sadržaj padežnog okvira, prijedlozi su uklonjeni iz dubinske strukture, a nema više ni pravila koja imenicama dodaju svojstva. Iako je popis D-padeža drukčiji, Cook (Cook, 1989.) ga ne smatra nužno i boljim. U popisu D-padeža izmiješani su lokalistički i nelokalistički padeži. Eksplicitnim opisom uloge prikrivenih⁶⁸ D-padeža produbila se semantička analiza koja postaje više od jednostavnog površinskog označavanja P-padeža. D-padežni okviri poboljšani su dodatkom onih uloga koje se ne pojavljuju nužno u površinskoj strukturi.

Nedostaci Fillmoreova modela protežu se još iz prvoga prijedloga, a to su način na koji se izražava modalnost, koje se Fillmore samo dotakao u modelu iz 1971.; dvojnost glagola stanja i radnje, koji je zajednički mnogim radovima iz generativne semantike; te odsutnost derivacijskog uređaja kojim bi se povezali različiti glagolski oblici izvedeni iz istog leksičkog morfema.

1977.⁶⁹ s člankom *The case for case reopened* Fillmore iznosi novu interpretaciju padežne gramatike unutar općenitijeg semantičkog okvira. Članak se pojavio kao odgovor na primjedbe koje su se javile s prvim prijedlogom njegove padežne gramatike. Te su se primjedbe odnosile na problem definiranja D-padeža, univerzalnu prirodu D-padeža i njihov broj (Frayzinger, 1975.), problem odabira subjekta (Mellema, 1974.), dok Andersona (Anderson, 1971.) brine sam pojam Fillmoreovih dubinskih padeža. U Abrahamu (Abraham, 1978:696) nalazimo četiri Finkeove kritike na Fillmoreovu gramatiku:

- ❖ Ne može se sa sigurnošću utvrditi ispravnost principa singularnosti (jedna instanca istog padeža u jednoj rečenici), hijerarhijskih odnosa

---

⁶⁸ Prikriveni D-padeži su ponekad ili uvijek odsutni iz površinske strukture rečenice.

⁶⁹ Iako je članak objavljen 1977. godine, kao rukopis se u lingvističkoj zajednici pojavio još 1971. godine te se smatra logičkim nastavkom Fillmoreova 'A Case for Case' iz 1968 (Žic-Fuchs, 1993:45).

koji se koriste za prebacivanje semantičkih dubinskih struktura u rečenične relacije, a upitna je i veza između P-padežnih oblika, D-padežnih odnosa i gramatičkih odnosa u kontekstu teorije gramatičkih struktura prirodnih jezika.

- ❖ Upitna je univerzalnost D-padežnih pojmova, principa koji upravljaju njihovom kombinatorikom, kao i njihova percepcija i poimanje.
- ❖ Sve semantike utemeljene na teoriji modela superiornije su modelu padežne gramatike s obzirom na semantička objašnjenja.
- ❖ Pojmovi su semantičkih padeža neprecizni, nejasni i neodređeni.

Kritike su se pojavile iz shvaćanja padežne gramatike kao samostalne i konačne teorije, stoga Fillmore (Fillmore, 1977:60) piše da padežna gramatika zapravo nije gramatika. Ona se bavi organizacijom rečenice, opisuje neke aspekte leksičke strukture i nudi zgodne načine opisa rečeničnih tipova. PG opisuje unutarnju strukturu rečenice, obrađuje unutarnju semantiku, tj. relacije glagola prema imenicama, a ne bavi se vanjskom semantikom: određivanjem vrijednosti istinitosti, i slično. PG teorija daje opis semantičke valencije glagola i pridjeva koji je uspoređan s teorijom sintaktičke valencije. Semantički je valencija izražena padežnim okvirom glagola. Prirodu dubinske strukture padeža i njihovu ulogu u lingvističkoj analizi on pojašnjava riječima: "*Unutar teorije gramatike na pojam dubinskih padeža može se gledati kao na doprinos teoriji gramatičkih razlika, opisu valencija i kolokacija...*" (Fillmore, 1977:60).

"On dakle svoj prijedlog vidi samo kao dodatak drugim teorijama jer za njega dubinska struktura padeža ne može samostalno objasniti sve sintaktičke niti semantičke procese nastajanja rečenice." (Žic-Fuchs, 1993:45).

5.1 Dubinska struktura

"Između 'semantičke dubinske strukture' dobivene empirijskim putem i površinske strukture, kojoj se može pristupiti promatranjem, postoji umjetna među-razina, razina čija su svojstva više u vezi s metodološkim obvezama

gramatičara, nego s prirodom ljudskoga jezika." (Fillmore, 1968a:88). Ovim riječima Fillmore završava svoj prvi prijedlog padežne gramatike opisujući njezin položaj u cjelokupnom gramatičkom sustavu.

U istom članku Fillmore kritizira stav Chomskog prema dubinskoj strukturi kao umjetnoj razini za posredovanje, čija su svojstva više određena metodološkim uvjerenjima gramatičara nego stvarnom prirodom ljudskog jezika. Odnosi dubinskih padeža, kako ih vidi Fillmore, predstavljaju skup univerzalnih, prirodnih pojmova koji određuju tipove ljudskih prosuđivanja o događajima koji ih okružuju.

U svojoj osnovnoj strukturi rečenica se sastoji od glagola i jedne ili više imeničnih skupina od kojih je svaka u određenom D-padežnom odnosu s glagolom. Svaki se D-padežni odnos u rečenici pojavljuje samo jednom⁷⁰ iako se može raditi o složenoj P-padežnoj instanci⁷¹. U suprotnom, radi se ili o složenoj rečenici ili o više D-padeža. Dougherty (Anderson, 1977:40) 1970. godine osporava to pravilo primjerom:

 John and Mary gave and were given a book respectively.

pojašnjavajući da koordinacija može biti nepravilna iz različitih, što semantički, što pragmatički uvjetovanih razloga.

Opisna vrijednost univerzalnog sustava D-padeža sintaktičke je, a ne morfološke prirode (Fillmore, 1968a:21).

I Fillmore, kao i Halliday (Huddleston, 1970:502), želi držati odvojenima one aspekte strukture koje određuje tema, od onih koji su povezani sa semantičkim relacijama između sastavnica, čime ne želi umanjiti značaj tematske strukture u ukupnom značenju.

---

⁷⁰ Jackendoff (Žic-Fuchs, 1997:98) 1972. godine i Anderson (Anderson, 1977.) kritizirali su Fillmoreovo pravilo da svaka imenična skupina može biti određena samo jednim padežom. Oni su smatrali nužnim pripisivanje više od jednog padežnog odnosa po imenici ako semantička struktura samoga glagola to zahtijeva. Fillmore je u svom članku iz 1972. *'Subjects, speakers and roles'* priznao da postoji mogućnost da neki predikati s n-mjesta uzimaju dvije ili više imeničnih skupina u identičnim ulogama.

⁷¹ Samo se imenične skupine istog P-padeža mogu vezati (Fillmore, 1968a:22).

U Fillmoreovoj padežnoj gramatici osnovna se struktura generira uz pomoć pravila frazne strukture iz početnog niza #S#. Njegov model⁷² ima sljedeća svojstva:

- ❖ $S \rightarrow M + P$
- ❖ $M \rightarrow$ vrijeme, vid, način, negacija
- ❖ $P \rightarrow V \{+C\}^n$
- ❖ $V \rightarrow$ (svi glagoli u leksikonu)
- ❖ $C \rightarrow K + NP$
- ❖ $K \rightarrow \emptyset \mid \text{Prep}$
- ❖ $NP \rightarrow [\text{Prep}] + [\text{DET}] + [\{\text{ADJ}\} \mid \{\text{N}\}] + N + [\{\text{S}\} \mid \{\text{NP}\}]$

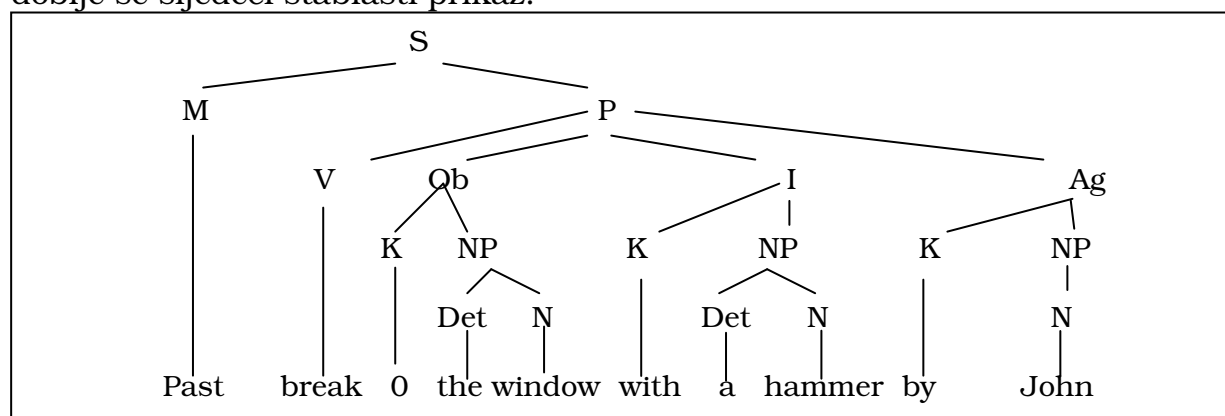
Definicija⁷³ padežne gramatike prema Fillmoreovom modelu iz 1968. (Harris, 1985:184)

Kao što se vidi i na shemi, rečenica se dijeli na propoziciju (P) i modalnost (M). Propoziciju čine glagol (V) i niz D-padeža ($C_1..C_n$) poredanih zdesna nalijevo. Glagol je u krajnjem lijevom položaju dok je u krajnjem desnom D-padež – najvjerojatniji izbor za subjekt. Svaka D-padežno označena imenična skupina sastoji se od D-padežnog označivača (K) i imenične skupine (NP). Prijedlog ili D-padežni označivač pojavljuju se u dubinskoj strukturi. D-padežni označivač je prijedlog (Prep) ili nulta vrijednost. Glagol se u leksikonu navodi uz svojstva svog D-padežnog okvira. Primijene li se navedena pravila na rečenicu:

 John / broke / the window / with a hammer.,

Ag   V   Ob   I

dobije se sljedeći stablasti prikaz:

⁷² Fillmoreov je model trebao biti transformacijska gramatika s D-padežnom osnovom.

⁷³ Definicija je nadopunjena prerađenom Robert F. Simonsovom (Harris, 1985:184) definicijom NPa. Uspravna crta označava alternativu (ili Adj ili N), uglate zagrade označavaju opcionalne elemente, vitičaste zagrade omeđuju niz koji može biti izostavljen ili napisan jedanput ili više puta, a oznaka **n** označava skup koji se može ponoviti najviše n puta.

Dubinska struktura modela iz 1971. godine⁷⁴, također se sastoji od glagola i niza D-padeža poredanih, ovaj put, slijeva nadesno u hijerarhijskom poretku za izbor subjekta. Prednost ovakva prikaza je u tome što zrcalno odražava padežni okvir pa je čitljiviji, a i ima veću sličnost s većinom logičkih sustava⁷⁵.

U ovom se modelu Fillmore više okreće propoziciji i ne obraća puno pozornost na modalnost. On umjesto prijedloga⁷⁶ u dubinskoj strukturi navodi pravila za izbor prijedloga koja dodaju D-padežne označivače na imenične skupine za vrijeme kreiranja površinske strukture. Zato ukida D-padežni označivač K pa se rečenica izravno analizira kao P. Sve vrijednosti od M sada se izravno vežu na glagol, a D-padežne oznake dodaju se izravno na imeničnu skupinu uz pomoć pravila za izbor prijedloga. U dubinskoj strukturi, rečenica se prikazuje kao glagolski element i niz D-padeža od kojih svaki izravno dominira svojom imeničnom skupinom, što je u odnosu na model iz 1968. dosta pojednostavnjen prikaz.

"Radeći s modalnim padežima, Vremenom i Lokacijom, koji su izborni dodatci skoro svakog predikata, Fillmore kaže da su rečenice koje određuju radnju ili događaj, koje se mogu dogoditi u vremenu i prostoru, same umetnute u više rečenice koje sadrže kao glavni glagol nešto poput 'occur' ili 'happen' (dogodilo se)." (Cook, 1989:35).

Svi priložni modalni D-padeži koji ne ulaze u propozicijski sadržaj glavnog glagola kao što su Lokativ, vanjsko Vrijeme i vanjski Benefaktiv, prikazuju se kao kompleksne strukture u kojima je priložni modalni element

---

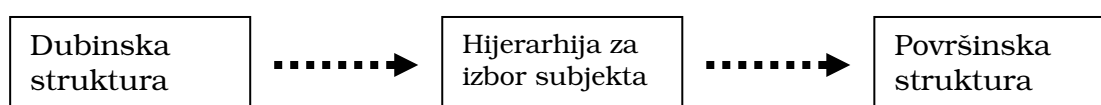
⁷⁴ Ovaj je model prvi put predstavljen 1970. godine na *Linguistic Instituteu* i u njemu Fillmore prikazuje revidiranu dubinsku strukturu te daje novi popis padeža.

⁷⁵ Fillmore koristi pojam predikata slično kao i logičari za identificiranje svojstava objekta ili neke relacije između dvaju ili više objekata. Apstraktno proučavanje predikata omogućava njihov opis u odnosu na broj argumenata koji su s njim povezani. Fillmore to uspoređuje s klasifikacijom predikata u prirodnom jeziku s obzirom na broj imenica koje zahtijevaju za potpunost sintaktičkog izraza. Prema tome, predikat s jednim argumentom P_a neprijelazni je glagol s pridjevom, dvomjesni predikat je prijelazni glagol s dva argumenta $P_{a,b}$ i koristi se za prikaz relacija između dva entiteta. Poredak simbola slijeva nadesno označava da svaki argument ima drukčiju ulogu u relaciji. Tromjesni predikati odgovaraju konstrukciji prijelaznih glagola s neizravnim objektom $P_{a,b,c}$.

⁷⁶ 1977. godine Fillmore priznaje da je pogriješio u svom prijedlogu da se sve imenične skupine u engleskim rečenicama pojavljuju s prijedlozima (Fillmore, 1977:64).

sadržan u nadređenoj rečenici. Fillmore predlaže da se svi modalni elementi pojavljuju kao viši predikati. Isto tako se i modalni elementi mogu prikazati kao viši predikati dubinske strukture jer oni reprezentiraju modalnost cijele rečenice.

Fillmore je 1970. dao 15 realizacijskih pravila⁷⁷ kao prijedlog za pretvaranje dubinske strukture u površinsku. Osnove tog sustava podrazumijevaju da je dubinska struktura prikazana uz pomoć D-padeža te da u procesu kreiranja površinske strukture glavnu ulogu igra hijerarhija za izbor subjekta, što se može vidjeti u sljedećem prikazu.

Prva četiri pravila vezana su za određivanje subjekta, kreiranje subjekta, određivanje objekta i kreiranje objekta, tri pravila vezana su za transformacije i to podizanje subjekta (engl. *subject-raising*), ekstrapozicija i pasiv. Posljednjih pet pravila vezano je za izbor i smještanje prijedloga i čestica.

Pitanje određivanja subjekta, odnosno objekta, rečenice, Fillmore je 1968. pokušao riješiti uvođenjem pravila, da bi takav pristup 1970. zamijenio hijerarhijskim odnosima među D-padežima.⁷⁸ Takav pristup, u nešto modificiranim oblicima, nalazimo i kod Andersona (1977.) i Cooka (1979.).

5.2 D-padežni sustav

Već na samom početku svog članka *Case for Case*, Fillmore priznaje da je Tesnièreov rad imao velikog utjecaja na stvaranje okvira padežne gramatike.

⁷⁷ Više o pravilima vidi u poglavlju 5.4 *Skup pravila*

⁷⁸ Ideja o hijerarhijskim odnosima dalje se sustavno razrađuje u radovima s područja funkcionalne sintakse (Žic-Fuchs, 1993:106).

Iako Fillmore nije uspio odrediti konačan broj i vrstu D-padeža, dao je pravila prema kojima taj broj mora biti malen, ali dostatan za klasifikaciju svih glagola nekog jezika. Ta pravila moraju biti i višejezično valjana. D-padeži poredani su u odnosu na hijerarhijski izbor subjekta. Njegov prvi popis⁷⁹ sadržavao je D-padeže Agentiv, Instrumental, Dativ, Učinak, Lokativ i Objektiv, ali se odmah ogradio tvrdnjom da će vjerojatno biti potrebni i neki drugi D-padeži, što se pokazalo istinitim već u njegovom sljedećem prijedlogu.

Dubinski padeži u semantičkom kontekstu odražavaju interni dio rečenice, odnosno opisuju semantičke odnose koji čine njezinu unutarnju strukturu. Cilj je Fillmoreove teorije odrediti jezgrene gramatičke odnose u rečenici kao što su subjekt, objekt i neizravni objekt, tako da definira kako različiti aspekti značenja određuju koji će se članovi pojaviti kao subjekt i objekt u dubinskoj strukturi. Djelomično nudi i opis semantičke valentnosti glagola i pridjeva usporediv s opisima koje nudi Tesnière (Fillmore, 1977:60).

Fillmore napominje da je u svom prijedlogu padežne gramatike pretpostavio sljedeće:

- ❖ Tipovi uloga koji se koriste za opis semantičke strukture predikata čine univerzalno valjane i logički dobro osmišljene skupove pojmova.
- ❖ Tipovi uloga dalje se ne daju analizirati. To su dakle, najmanje jedinice koje odgovaraju elementarnim percepcijama i odgovori su na pitanja: tko je što napravio, tko je to doživio, gdje se to dogodilo, koji je bio rezultat, gdje je završila stvar koja je pomaknuta, odakle je pomaknuta, što je pomaknuto, itd.
- ❖ Neke uloge pojavljuju se u velikom broju međusobno različitih jezika i to u obliku Vršitelja, Instrumenta, Lokacije, Objekta, Trpitelja, ...
- ❖ Korištenjem danih termina mogu se sastaviti mnoge valjane izjave o opisu strukture rečenica nekog jezika.

---

⁷⁹ Popis Fillmoreovih D-padeža predstavlja D-padežnu upotrebu, a ne P-padežne oblike (Cook, 1989:3).

Poteškoće s kojima se susreo pri izradi prvoga prijedloga – precizno određivanje sastavnica tog skupa uloga i nužnost interpretiranja nekih argumenata u svrhu istovremenog pokrivanja dviju funkcijskih uloga – pratile su ga i u daljnjem radu. Druge poteškoće zasnivaju se na određivanju veze između padežnih funkcija (engl. *case functions*), koje su izgleda prisutne u skoro svakoj rečenici, i tipa strukture uloge kojim se opisuje određena vrsta uvriježenih transakcija za koje u jeziku može postojati cijelo polje riječi⁸⁰ (Fillmore, 1972:15).

Svoje D-padeže Fillmore dijeli na **modalne** – koji su povezani s modalnošću cijele rečenice – i na **propozicijske** – koji se odnose na propoziciju i jedini su relevantni za klasifikaciju glagola. Propozicijske padežne uloge imenice učitavaju iz glagola, a u površinskoj strukturi obično imaju položaj subjekta ili objekta. Prvih šest Fillmoreovih neophodnih D-padeža činilo je sljedeći popis (Fillmore, 1968a:24-25):

1. **Agentiv** (Ag) = uglavnom živo biće⁸¹ koje vrši radnju glagola;
2. **Instrumental** (I) = neživa sila ili objekt kauzalno uključen u radnju ili stanje glagola;
3. **Dativ** (D) = živo biće na koje se utjecalo stanjem ili radnjom glagola;
4. **Učinak** (U) = objekt ili biće koje nastaje iz radnje ili stanja glagola, ili dio značenja glagola;
5. **Lokativ** (L) = lokacija ili vremenska orijentacija stanja ili radnje glagola;
6. **Objektiv** (Ob) = semantički najneutralniji D-padež, bilo što što se može prikazati imenicom čija je uloga u radnji ili stanju glagola identificirana semantičkom interpretacijom samog glagola.

---

⁸⁰ Naprimjer, uloge *kupac*, *prodavač*, *roba*, *sredstvo plaćanja* su iz polja riječi koje uključuje *kupiti*, *prodati*, *cjenkati se*, *nabaviti*, *itd.* U rečenicama: *Kupac je kupio cvijet.* i *Prodavač je prodao kupcu cvijet.* argument *kupac* ima funkciju Agentiva u prvoj rečenici a u drugoj rečenici je tu funkciju preuzeo *prodavač*. Na osnovu toga Fillmore zaključuje da uloge povezane s predikatom nemaju 1:1 odnos s argumentima koje su povezane s tim istim predikatom (Fillmore, 1972:15).

⁸¹ U članku *The Case for Case Reopened* iz 1977. godine, Fillmore Vršitelju više ne pripisuje svojstvo + živo biće.

Uz ovih osnovnih šest D-padeža, on dodaje i Benefaktiv, Vrijeme te Suvršitelja. Iz revidirane liste, koju je dao već sljedeće godine (Fillmore, 1969.), izbačen je Učinak.

Agentiv i Objektiv Fillmore ne opisuje kao semantičke suprotnosti, već ih smatra međusobno nezavisnima (Wilkins, Van Valin, 1993:3).

Fillmore je 1968. predložio probnu upotrebu D-padeža Suvršitelj kako bi se izrazila pratnja Agentivu. Iako je u engleskom uglavnom priložna oznaka, može se naći i u položaju subjekta, ali samo s glagolom *have*. Određen je prijedlogom *with*.

 The children are with Mary.

 Mary has the children.

1971. godine Walmsley (Buckingham, 1973:112) se pojavljuje s tvrdnjom da su Suvršitelj i Instrumental instance istog padeža s čime se Hugh W. Buckingham (Buckingham, 1973:113) ne slaže smatrajući da oba padeža potiču od različitih slučajeva. Radi se, naime, o rečenicama tipa:

 Lovro je jeo kolač s Elom.

U ovoj je rečenici Elom istovremeno i Agentiv i Suvršitelj ako je i ona jela kolač. Tu se Fillmore i Buckingham ne slažu s Walmsleyem koji tvrdi da je Ela mogla i sjediti kraj Lovre dok je on jeo kolač, a da sama nije jela ništa. Radi se, dakle, o tome sudjeluje li Suvršitelj u istoj radnji kao i Agentiv. Cijela se zbrka možda može objasniti razlučimo li je li Suvršitelj padež dubinske ili površinske strukture. Očigledno je da ga, za razliku od Walmsleya, Fillmore i Buckingham spominju kao padež dubinske strukture s kojim se može dobiti dodatna semantička informacija.

Rodney Huddleston (Huddleston, 1970:503) preispituje mogu li se Fillmoreovi padeži Agentiv i Instrumental uspješno identificirati.

 Filip je otvorio vrata.   *Filip = Agentiv*

 Ključ je otvorio vrata.   *Ključ = Instrumental*

 Vjetar je otvorio vrata.   *Vjetar = Instrumental*

Huddleston smatra da *ključ* pretpostavlja neizraženi Agentiv dok *ujetar* ne pretpostavlja Agentiv. On ovu razliku smatra bitnom za sintaktičko-semantičke relacije i smatra da se ovaj problem može riješiti uvođenjem D-padeža Sila. U tom bi slučaju u posljednjoj rečenici *ujetar* bio Sila, a ne Instrumental koji u dubinskoj strukturi pretpostavlja Agentiv.

U novom modelu Fillmore (Fillmore, 1971.) napušta upotrebu D-padeža Dativ, Učinak i Suvršitelj, a većinu funkcija koje je imao Dativ prebacuje na Iskustvenika. Lokativ je podijeljen na D-padeže Lokacija, Izvor i Cilj dok je Učinak pod okriljem D-padeža Cilj. Novi model sastoji se od 9 D-padeža čiji je hijerarhijski poredak sljedeći: Vršitelj-Iskustvenik-Sredstvo-Objekt-Izvor-Cilj-Lokacija-Vrijeme-Benefaktiv. Prvih šest D-padeža ove liste predstavljaju srž, odnosno dijagnosticiraju glagolski tip te tvore hijerarhijski poredak za izbor subjekta rečenice. Hijerarhijski izbor objekta tvori sljedeći poredak Iskustvenik-Objekt-Cilj. D-padeži Vršitelj, Sredstvo i Izvor nikad se ne mogu naći u izboru za izravni objekt površinske strukture. Ostali su D-padeži periferni za analizu te jednostavno dodaju detalje glagolu.

Uspoređujući dva modela vidimo sljedeće:

<u>1968.</u>		<u>1971.</u>
Agentiv	----->	Vršitelj
Instrumental	----->	Sredstvo
Dativ	----->	Iskustvenik
Objektiv	----->	Objekt
Lokativ	----->	Lokacija
Učinak	----->	Izvor
Suvsršitelj	----->	Cilj
		Vrijeme
		Benefaktiv

❖ **Vršitelj** (Vr) – osnovni uzrok radnje ne uključujući prirodne sile;

- ❖ **Sredstvo** (Sr) – neposredni uzrok događaja;
- ❖ **Iskustvenik** (Is) – zahtijeva ga prirodni psihološki događaj ili mentalno stanje glagola, a označava onoga tko to proživljava, doživljava;
- ❖ **Objekt** (Ob) – najneutralniji D-padež, entitet koji se miče ili koji prolazi kroz promjene;
- ❖ **Lokacija** (L) – mjesto gdje se nalazi objekt ili odvija događaj; kad se koristi zajedno s Izvor i Cilj padežima, ograničen je na statične lokacije dok se aktivne lokacije izražavaju sa Izvor i Cilj padežima;
- ❖ **Izvor** (Iz) – izvor ili početna točka kretanja, ponajprije označava mjesto s kojega počinje radnja i označen je u engleskom prijedlozima *from*, *away from*, *out of*, *off of*;
- ❖ **Cilj** (C) – krajnja točka kretanja, ponajprije označava mjesto ka kojem kretnja teži. Predstavlja krajnje mjesto, krajnje stanje ili krajnje vrijeme glagola, a označen je u engleskom prijedlozima *to*, *towards*, *into*, *onto*;
- ❖ **Vrijeme** (Vm) – vrijeme u kojem je smješten objekt ili radnja; često se koristi kao modalni D-padež, izborna dopuna bilo kojeg predikata iako ga neki glagoli zahtijevaju pa se tad ponaša kao propozicijski D-padež;
- ❖ **Benefaktiv** (B) – predstavlja onoga tko profitira događajem ili radnjom; Fillmore ga tretira kao modalni D-padež koji ima izbornu ulogu u rečenicama gdje je Vršiteljeva uloga namjerna ili volonterska.

Model iz 1971. može se smatrati djelomično⁸² lokalističkim jer uvodi Izvor i Cilj koji se zajedno s Lokacijom u lokalističkim padežnim sustavima koriste za opis fizičkih lokacija i kretanja u prostoru, ali i apstraktnih kretanja i lokacija.

U svom članku *Some problems for Case Grammar* iz 1971. godine Fillmore (Wilkins, Van Valin, 1993:5) je priznao da se u mnogim slučajevima u određivanju D-padežnih uloga oslanjao na vlastitu intuiciju koja ga je u mnogim slučajevima iznevjerila.

---

⁸² Potpuno lokalistički sustav koristio bi samo D-padeže Lokaciju, Izvor i Cilj.

Vrste D-padeža koje definiraju tip rečenica nekog jezika mogu klasificirati glagole u odnosu na tip rečenice u kojoj se nalaze.

5.3 Padežni okviri

Jedna od osnovnih karakteristika Fillmoreove padežne gramatike je postojanost D-padežnih uloga jednom pripisanih imeničnoj skupini bez obzira na transformacije kroz koje ona može proći, što ne mora biti slučaj sa sintaktičkim statusom imenične skupine u površinskoj strukturi.

Druga je bitna karakteristika da se u istoj rečenici jedna D-padežna uloga može pojaviti samo jednom, što znači da predikat ne može dodijeliti istu D-padežnu ulogu različitim imeničnim skupinama u rečenici. Na temelju ovog pravila formiran je tzv. theta-kriterij (engl. *Theta-Criterion*) koji se koristi i u GB teoriji, a u padežnoj je gramatici omogućio prikaz glagola i njemu mogućih D-padežnih uloga u obliku padežnih okvira.

Padežnim okvirom Fillmore naziva D-padežnu okolinu glagola koju nudi rečenica. D-padeži u okviru nisu poredani prema poretku pojavljivanja u rečenici, već po hijerarhijskom izboru subjekta. Glagoli se biraju na temelju D-padežne okoline.

Padežni okviri imaju funkciju povezivanja opisa situacija i njihovih sintaktičkih reprezentacija na način da pripisuju semantičko-sintaktičke uloge sudionicima dane situacije koja se prikazuje rečenicom. Uz proces dodjeljivanja uloga vezana su dva Fillmoreova pojma: načela izbora subjekta i D-padežna hijerarhija. Neka od načela za izbor subjekta jezično su univerzalna dok su druga jezično specifična. Načela mogu biti specifična i na razini riječi, a neka čak pokazuju i mogućnost promjene kroz vrijeme (npr. staroengleski i današnji engleski).

Padežni okviri određuju koji su D-padeži konceptualno prisutni u rečenici, a svojstva okvira određuju koji se D-padeži mogu ukomponirati u danu konstrukciju leksika. Transformacije brisanjem omogućuju 'brisanje' nekih konstituenata iz površinske strukture pod uvjetom da se mogu ili pak moraju brisati.

Padežni okvir je niz D-padeža u koje se može umetnuti glagol kako bi opisao propozicijski sadržaj rečenice. Načini na koje se D-padeži mogu kombinirati unutar okvira ograničeni su i tvore skup D-padežnih taktika:

- ❖ U svakom okviru mora se pojaviti barem jedan D-padež. Naime, Fillmoreov sustav iz 1968. godine ne dopušta predikate s 0-mjesta, što znači da svaka rečenica mora imati barem jednu D-padežno označenu imeničnu skupinu. Iako njegov model daje prikaz samo jednog, dvaju ili triju D-padeža u okviru, Fillmore ne isključuje okvire s više od tri D-padeža.
- ❖ Svaka D-padežna kategorija smije se pojaviti samo jednom u jednoj rečenici.
- ❖ D-padeži Vršitelj (Vr) i Objektiv (Ob) u odnosu na druge D-padeže, fundamentalniji su D-padeži iako ne postoji pravilo koje bi zahtijevalo da se ili Objektiv ili Vršitelj moraju pojaviti u okviru. Jedino se Dativ (D), Lokativ (Loc) i Instrumental (I) pojavljuju kao samostalni D-padeži okvira.
- ❖ Svi se D-padeži, osim Vršitelja i Objektiva, međusobno isključuju.⁸³

Prema ovim taktikama padežni okviri modela iz 1968. godine mogu se podijeliti na osnovne padežne okvire koji imaju samo Vršitelja, samo Objektiv ili Vršitelj i Objektiv, i na sekundarne padežne okvire koji uz Vršitelja i/ili Objektiv koriste još i neki drugi D-padež.

Ovakva podjela svrstava i glagole svakog jezika u semantičke podtipove (osnovni, instrumentalni, dativni i lokativni glagolski tip), a cijeli model može biti opisan kao matrica padežnih okvira.

Tip glagola	<i>osnovni</i>	<i>instrumentalni</i>	<i>dativni</i>	<i>lokativni</i>
Gl. stanja	Ob	I / I, Ob	D / D, Ob	Loc / Loc, Ob
Gl. radnje	Vr / Vr, Ob	Vr, I / Vr, I, Ob	Vr, D / Vr, D, Ob	Vr, Loc / Vr, Ob, Loc

⁸³ To je generalizacija više dobivena iz korištenih primjera nego zabrana.

Veza između glagola koji svoja različita značenja prikazuju različitim padežnim okvirima može se prikazati sažetim padežnim okvirom ili pomičnim D-padežima.

Prva metoda koristi izbornu notaciju kako bi prikazala različite padežne okvire istim zapisom. Fillmore se prema sažetim okvirima odnosi kao svojstvima okvira. Sažeti prikaz [__(Vr),(I),Ob] prikazuje, zapravo, četiri različite dubinske strukture od kojih se samo jedna može pojaviti u istoj rečenici. Ovakav je zapis samo kraći oblik više različitih dubinskih struktura i sam po sebi nije dubinski prikaz strukture.

Druga metoda odnosi se na glagole kod kojih se različita značenja prikazuju istim izborom D-padeža, ali je njihov poredak u površinskoj strukturi drukčiji. Obje varijante Fillmore zapisuje s istim D-padežnim poretком u okviru, a promjenu opisuje *flip*-pravilom.

Novi D-padeži modela iz 1971. promijenili su tipove padežnih okvira iz 1968. Fillmore sad glagole dijeli na osnovne glagole koji koriste Vr, I i Ob padeže, iskustveni glagoli koriste Vr, I i Ob s padežom Iskustvenikom (Is), a lokativni glagoli koriste Vr i Ob padeže s Lokacijom (L), Ciljem (C) i Izvorom (Iz).

Tip glagola	<i>osnovni</i>	<i>iskustveni</i>	<i>lokativni</i>
Gl. stanja	Ob / I / I, C	Is / Is, Ob / I, Is / I, Is, Ob	Ob, L / Ob, Iz, C
Gl. radnje	Vr / Vr, Ob / Vr, G / Vr, I, Ob	Vr, Is, I, Ob	Vr, Ob, C / Vr, Vm / Vr, Ob, Iz, C

Lokalistički D-padežni sustav koji koristi Lokaciju, Izvor i Cilj ima i svojih nedostataka od kojih je jedan gubljenje razlika između semantičkih domena budući da se mnogi padežni okviri preklapaju. Drugi nedostatak vezan je uz vrstu dopuna koje glagoli kretanja mogu vezati uza se. Uz izvor i cilj može se izraziti i putanja neke radnje ili niz parcijalnih putanja ili čak tranzitne

točke. Fillmore ne koristi novi D-padež Putanja za opis istih, već smatra da je on kombinacija D-padeža Izvor i Cilj.

Oba Fillmoreova modela definiraju glagole u sklopu padežnih okvira, tj. prema padežnom okolišu koji nudi rečenica (npr. *break* + [$\_\_\text{(Vr)}$ (*I*) *Ob*]). Problem s brojem padežnih okvira djelomično je riješen u kasnijem modelu na način da se D-padežnost interpretira kao analogna pojava u komplementarnoj distribuciji pod zajedničkim D-padežnim nazivom, a djelomično i uvođenjem slobodnih uloga⁸⁴ (engl. *vacant roles*), koreferencijalnih uloga⁸⁵ i leksikaliziranih uloga⁸⁶ koje upućuju na sličnosti među padežnim okvirima.

Glagoli se međusobno razlikuju, ne samo prema padežnom okviru, već i prema svojstvima svojih transformacija. Pri tome se misli na izbor imenične skupine za subjekt i objekt površinske strukture rečenice, na izbor prijedloga za svaki D-padežni element te na neka druga transformacijska svojstva.

Fillmore predlaže podijeljenu neprijelaznost (engl. *split intransitivity*) razlikujući tako skup neprijelaznih glagola koji su povezani s Agentivom (ne-ergativni glagoli) od skupa neprijelaznih glagola povezanih s Objektivom (ne-akuzativni glagoli).

5.4 Skup pravila

Sustav padežne gramatike koji predlaže Fillmore u svom prvom prijedlogu iz 1968. gleda na dubinsku strukturu kao na niz nelinearno poredanih D-padežno označenih imeničnih skupina povezanih s glagolom. Ti se D-padeži sastoje od niza semantičkih uloga bez obzira na drukčije sintaktičke uloge koje mogu preuzeti u površinskoj strukturi. Cook (Cook, 1979:1)

---

⁸⁴ Slobodne uloge odnose se na one D-padeže koji se nužno ne manifestiraju u površinskoj strukturi rečenice ali se moraju naći u njenoj dubinskoj strukturi.

⁸⁵ Koreferencijalne uloge imaju dva D-padeža s istom semantičkom referencijom.

⁸⁶ Leksikalizirane uloge implicirane su samim leksičkim sadržajem glagola.

smatra mogućim sastavljanje pravila za derivaciju određenih rečenica koristeći pri tom Fillmoreove dubinske strukture i upute kao vodič.

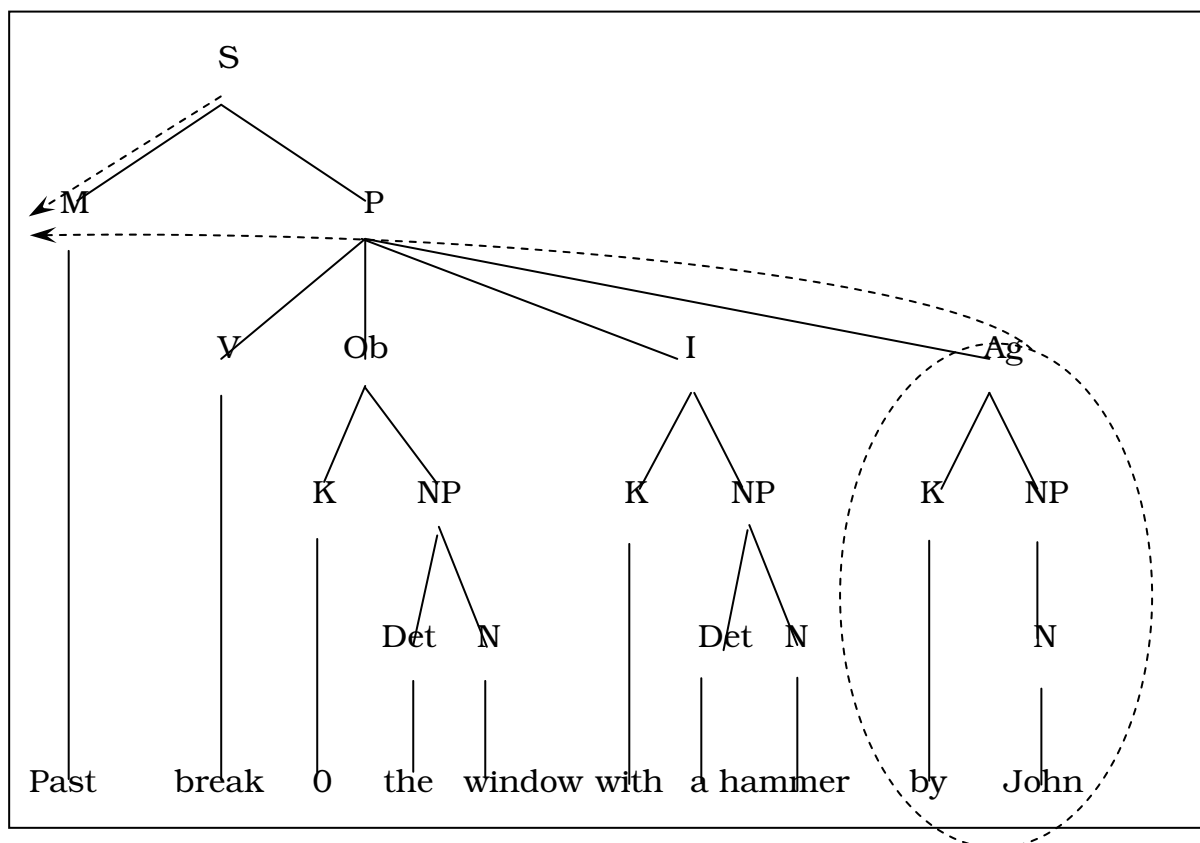
Broj i vrsta transformacijskih pravila naslućuju se iz Fillmoreovog (Fillmore, 1968a:34-36) prijedloga iz 1968. i uključuju:

- ❖ *Subject-fronting*;
- ❖ *Subject preposition deletion*;
- ❖ *Object preposition deletion*;
- ❖ *Tense incorporation*.

Odabir subjekta obvezatno je pravilo u engleskome jeziku i Fillmore predlaže sljedeći postupak: odabrati D-padež koji će biti subjekt u rečenici na temelju hijerarhije subjektnih izbora. Ako je prisutan Agentiv, on mora biti izabran za subjekt, ako njega nema, subjekt je Instrumental, a ako ni Ag ni I nisu prisutni, za subjekt se bira Objektiv. Ovaj izbor odnosi se na aktivne rečenice. Naime, padeži koji ulaze u izbor za subjekt su Agentiv, Iskustvenik, Benefaktiv, Objekt i Lokacija s tim da L nije nikad 'prirodan' izbor za subjekt. I najmanje odstupanje od ovoga pravila smatra se neprirodnim subjektnim izborom. Kad je subjekt odabran, subjektni se D-padež mora odvojiti od P-čvora i pomaknuti na početak rečenice gdje se izravno veže na S-čvor. Na kraju, primjenjujući pravilo za brisanje subjektnog prijedloga, brišu se i D-padežni označivač i ime D-padeža. Tako u rečenici:

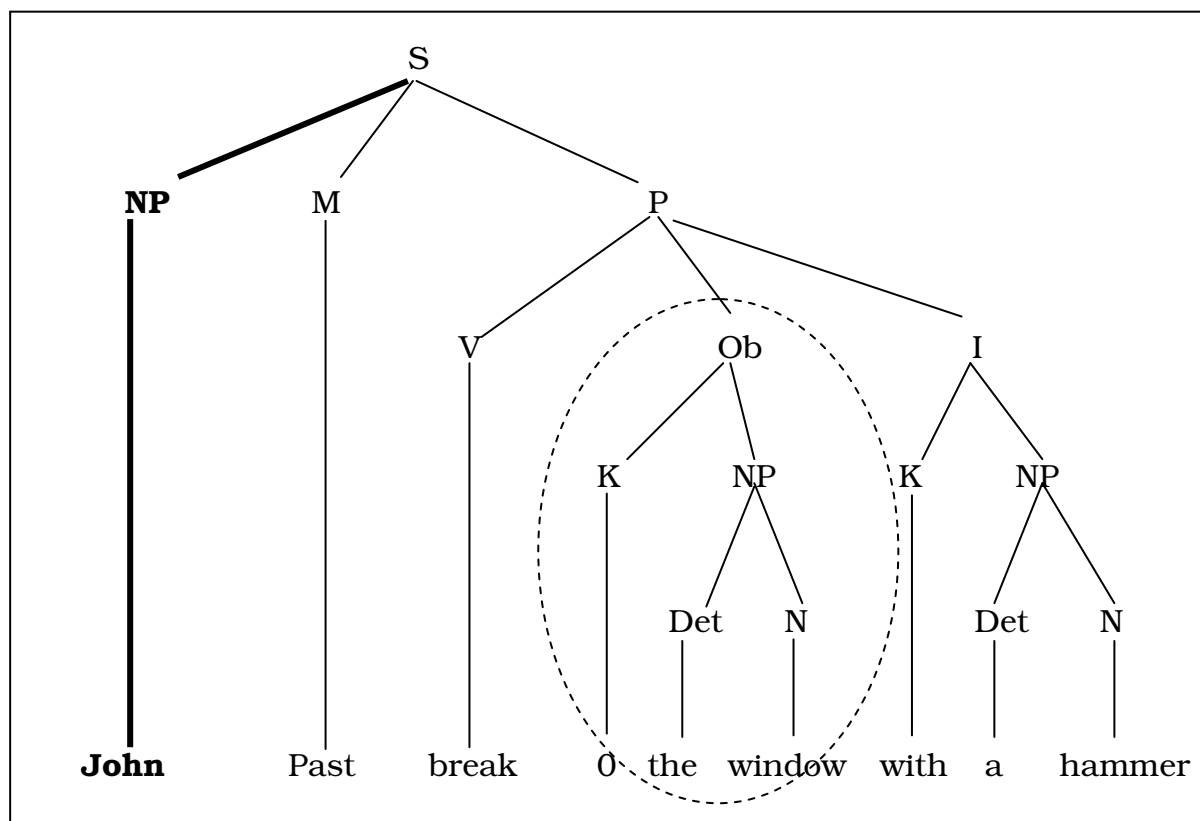
 John broke the window with a hammer.
Ag   V   Ob   I

imamo tri D-padeža: Agentiv, Objekt i Instrumental. Od njih je Agentiv hijerarhijski na prvom mjestu te ga stoga biramo za subjekt rečenice i mićemo na početak grafa pri tom mu brišući prijedlog *by*.

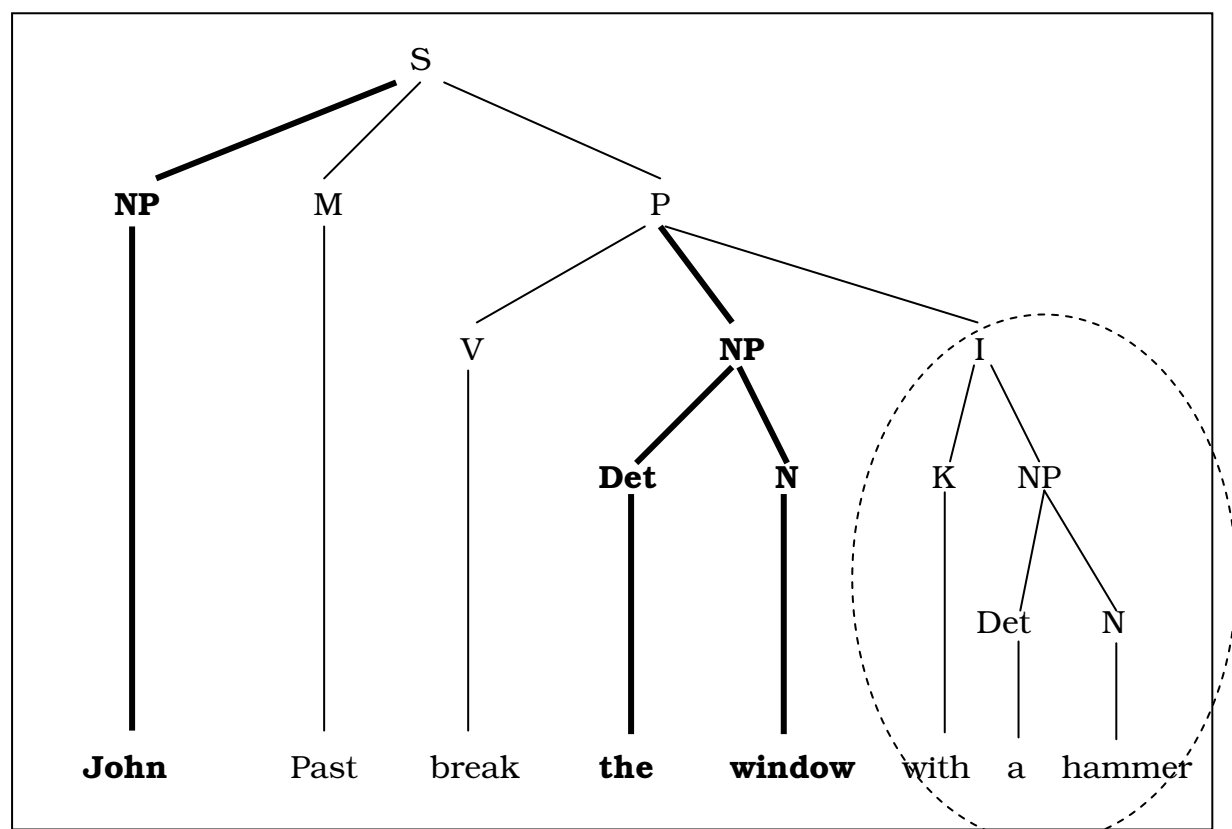

Na odabir objekta primjenjuje se pravilo valjano samo za prijelazne glagole koji mogu primiti izravni objekt. Ako je u rečenici jedini D-padež Ob i on je već izabran za subjekt te rečenice, tad rečenica nema objekta, a glagol je neprijelazan. Ako u rečenici ima više D-padeža, procedura odabira objekta je slična onoj za odabir subjekta. Najprije se odabere objekt prema hijerarhiji objektnih izbora. Ako je Ob već izabran za subjekt rečenice, ulogu objekta preuzima L. Ag se nikad ne uzima za ulogu izravnog objekta, dok Is i B nisu nikad prirodan izbor za objekt. Nakon što je objekt odabran, označivač objekta i imeničnih skupina pomiču se izravno iza glagola te se prijedlog ili označivač D-padeža brišu.

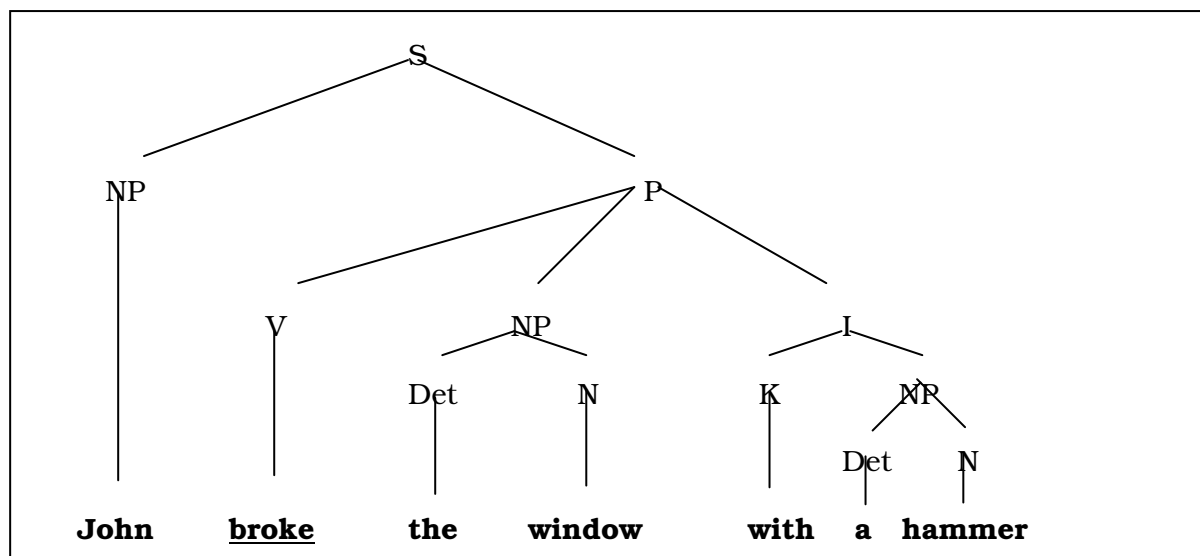
U našoj rečenici Ob nije izabran za subjekt pa se nameće kao prirodan izbor objekta.

Nakon odabira subjekta i objekta svim preostalim D-padežima upravljaju odgovarajući prijedlozi.

Zadnji je proces inkorporacija vremena. Glagolsko vrijeme koje je pod čvorom modalnosti M, mora se inkorporirati pod glagolski čvor V, a čvor M se briše.

Cook (Cook, 1979:14) zaključuje da se Fillmoreova padežna gramatika može svesti na skup pravila za strukture izraza (frazu), grananje, leksička i transformacijska pravila te morfofonemska pravila:

- ❖ **Pravila frazne strukture** mogu se izvesti izravno iz dubinske strukture označivača izraza.
- ❖ **Transformacijska pravila** mogu se konstruirati prema modelu Chomskog iz 1957. kako bi mogli izvoditi permutacije, dodavanja, brisanja i supstitucije. Dvanaest je takvih pravila:
  1. izbor subjekta,
  2. izbor objekta,
  3. inkorporacija vremena,
  4. inkorporacija vremena bez objekta,
  5. granice,
  6. pasivizacija (izborna),
  7. izbor subjekta kod pasiva,
  8. inkorporacija 'be',
  9. granice s 'be',
  10. ekstrapozicija subjekta (izborna),

11. izbor subjekta s 'have',

12. inkorporacija 'have.'

Ovisno o vrsti rečenice transformacijska pravila primjenjuju se na sljedeći način:

- ❖ neprijelazne rečenice: pravila 1, 4 i 5;
- ❖ *prijelazne rečenice*: pravila 1, 2, 3 i 5;
- ❖ *pasivne rečenice*: pravila 6, 7, 8 i 9;
- ❖ ekstrapozicionirani subjekti: pravila 10, 8 i 9;
- ❖ bezglagolske rečenice u kojima Ob nije subjekt: pravila 10, 11, 12 i 9.

❖ **Morfofonemska pravila** postaju očigledna nakon provođenja transformacijskih pravila.

U daljnjem razvoju padežne gramatike došlo je do slabljenja fraznih struktura, ali i do jačanja transformacijske komponente.

U ljeto 1970. Fillmore daje novi model padežne gramatike. Poboljšanja su se primijetila u dubinskoj strukturi, tj. promjene u osnovnoj strukturi stabla, broju i vrsti D-padeža te razvoju padežnih okvira, i razvoju osnovnog skupa pravila (njih ukupno 15) za izvođenje površinske strukture iz dubinske strukture. Novi model bliži je generativnoj semantici, jednostavniji je i univerzalniji pa je moguća njegova primjena skoro u svim sintaktičkim teorijama. Cook (Cook, 1979.) ove promjene smatra toliko bitnima da ne preporučuje više upotrebu modela iz 1968.

Radi se zapravo o transformacijskim pravilima od kojih prvih 10 govori o površinskoj realizaciji, a posljednjih 5 o prijedlozima i česticama (partikulama) (Cook, 1979:21-26):

1. **podizanje subjekta** (engl. *subject raising*): (izborno) derivacija u kojoj se subjekt umetnute rečenice 'podize' na položaj izravnog objekta glavnog glagola. Ne postoje D-padežni okviri kompleksnih rečenica, već samo jednostavnih rečenica od kojih se kasnije tvore složene rečenice (Cook, 1989:37).
2. **koreferencijalno brisanje**: ovo je pravilo neophodno u slučaju postojanja koreferentnih uloga u dubinskoj strukturi i ono briše drugi

od ta dva koreferentna padeža tako da se samo jedan pojavljuje u površinskoj strukturi.

3. **pomicanje Iskustvenika** (engl. *Experiencer-shunting*): ovo je pravilo obvezatno za neke glagole koji imaju Iskustvenik u kontekstu glagol – Iskustvenik – X gdje X predstavlja druge padeže u nizu. Dolazi do pomicanja Iskustvenika s položaja kojeg ima u hijerarhiji za izbor subjekta i objekta ili do njegova brisanja, tj. Iskustvenik se miče iz hijerarhijskog poretka kako ne bi bio izabran za subjekt. Takav padež obično postaje neizravnim objektom (Cook, 1989:38)
4. **psihološki pomak** (engl. *Psych-movement*): pravilo je obvezatno za psihološke glagole koji na mjestu izravnog objekta imaju Iskustvenik u kontekstu glagol – Iskustvenik – C – X gdje je C padež koji neposredno dolazi iza Iskustvenika, a X predstavlja ostale padeže u nizu. Iskustvenik mijenja mjesto s padežom koji ga slijedi, obično Instrumentalom ili Objektivom kako bi bio izabran za izravni objekt.
5. **označavanje akuzativa**: drugi padež u nizu označava se kao akuzativ i bira se kao izravni objekt u površinskoj strukturi.
6. **pravilo pasiva** (izborni): glagol se označava kao pasivni, akuzativ iz pravila br. 5 miče se na mjesto subjekta pasivne rečenice. Naime, pasivne rečenice se u dubinskoj strukturi prikazuju kao aktivne pa je potrebno, ako je *by*-frazza izbrisana, nadomjestiti pomaknuti subjekt, obično Vršitelj (Cook, 1989:38).
7. **označavanje nominativa**: prvi padež u nizu označava se kao nominativ i bira se kao subjekt u površinskoj strukturi.
8. **formiranje subjekta**: padež koji je označen kao subjekt stavlja se u IC⁸⁷ odnos s ostatkom rečenice.
9. **ekstrapozicija** (izborni): dopušta se derivacija u kojoj površinska struktura ima zamjenice *it* ili *there* kao subjekt što znači da se zavisna surečenica miče s položaja subjekta na kraj rečenice i umjesto nje umeće *it*. Fillmore *it* opisuje kao kopiju već postojećeg padeža Objekt (Cook, 1989:38).

---

⁸⁷ IC je engleska skraćenica za *Immediate Constituents* – neposredne sastavnice.

10. **formiranje objekta:** padež koji je označen kao objekt stavlja se u IC odnos s glagolom.
11. **odabir prijedloga:** to je dvostruko pravilo koje omogućuje izbor prijedloga za sve padeže koji već nisu označeni kao subjekt ili objekt. Subjekt aktivne rečenice u pasivnoj dobiva prijedlog 'by', pomaknuti Iskustvenik – 'to', Agentiv – 'by', Iskustvenik – 'to', Instrumental – 'with', Objektiv – nema prijedloga, Izvor – 'from', Cilj – 'to', Benefaktiv – 'for', Suvršitelj – 'with', dok prijedlozi za Lokativ i Vrijeme ovise o leksičkom kontekstu.
12. **izbacivanje prijedloga:** neki se prijedlozi ne vežu za imenski dio već za glagol tvoreći s njim leksičku cjelinu.
13. **vezanje prijedloga:** konstrukciju glagola i prijedloga prati akuzativ. Ovim pravilom omogućuje se odvajanje prijedloga od glagola i njegovo spajanje na akuzativ koji slijedi.
14. **izbacivanje čestice:** ovim pravilom glagol koji uz prijedlog ima i pridjevska česticu⁸⁸ stvara IC odnos s tom česticom.
15. **micanje čestice:** pravilo kojim se dozvoljava micanje čestice iz konstrukcije glagol-čestica-akuzativ kako bi se dobila konstrukcija glagol-akuzativ-čestica.

Ovih 15 pravila upućuje na to da se sintaksa konstruira iz semantičke strukture, a ne obratno.

5.5 Prikrivene padežne uloge

Cook smatra da je teorija prikrivenih padežnih uloga bitna za model padežne gramatike te da dobar model mora biti u stanju opisati povremenu ili potpunu odsutnost nekih padeža iz površinske strukture.

U modelu iz 1968. Fillmore za sve D-padeže kaže da su uglavnom prikriveni iako ih je empirijski moguće otkriti. Prikriveni D-padeži su oni

---

⁸⁸ U engleskom jeziku, glagolu kao što je *put up with*, *up* je pridjevska čestica ili partikula (engl. *particle*), a *with* je prijedlog.

padeži koji su ponekad ili uvijek odsutni iz površinske strukture rečenice. Koreferencijalne uloge Fillmore ne spominje prije modela iz 1971.

Teorija prikrivenih padežnih uloga mnogo je detaljnije prikazana u modelu iz 1971. Njihova je uloga omogućiti gramatičaru dublju analizu padežne strukture:

- ❖ ***Izbrisive padežne uloge*** (engl. *deletable case roles*) prije su se nazivale slobodnima. To su oni D-padeži koji se ponekad pojavljuju, a ponekad ne pojavljuju u površinskoj strukturi. Od 1971. Fillmore koristi ove uloge kako bi razlikovao tipove glagola ovisno o D-padežu koji se briše.
- ❖ ***Koreferencijalne padežne uloge*** (engl. *coreferential case roles*) nisu postojale u prvom modelu. Fillmore njima opisuje one padeže koji su neophodni u dubinskoj strukturi, ali se ne mogu pojaviti u površinskoj strukturi.
- ❖ ***Leksikalizirane padežne uloge*** (engl. *lexicalised case roles*) također su inovacija modela iz 1971. Zovu se još i ugrađene ili inkorporirane uloge zato što su ugrađene u predikat pa se stoga obično ne pojavljuju u površinskoj strukturi. Kod zapisivanja ovakvih uloga, padež koji je leksikaliziran navodi se u okviru, ali zajedno sa zvjezdicom * kao oznakom da se ne pojavljuje u površinskoj strukturi. Razlog njegova nepojavljivanja navodi se nakon okvira: npr. [Ag, *I, Ob]/I-lex. Iz ovog se zapisa vidi da se padežni okvir glagola sastoji od Agentiva, Instrumentala i Objektiva od kojih se Instrumental ne pojavljuje u površinskoj strukturi rečenice jer je leksikaliziran.

6 CHAFEOV MODEL

1970. u svom radu *Meaning and the Structure of Language*, Wallace Chafe nudi novi jezični model kojeg uvrštava u modele generativne semantike sa semantikom na centralnom mjestu. Prema njemu jezik je sustav koji dosta kompleksno posreduje između značenja i zvuka. Svemir značenja ima beskonačno mnogo koncepata dok je svemir zvuka ograničen. Chafe vjeruje da " *kreativnost jezika leži u dubinskoj strukturi koja se nalazi negdje između semantičke i površinske strukture*" (Chafe, 1970:64).

Iako se Chafe (Cook, 1989.) nije smatrao padežnim gramatičarom, inspiriran Fillmoreovim radom, on u svom radu *Meaning and the Structure of Language* iz 1970. godine koristi D-padeže kako bi opisao relacije između glagola i imenica. Njegova se semantička struktura gradi oko središnjeg glagola koji zahtijeva imenice koje nose D-padežne relacije tom glagolu. Rezultirajuća struktura glagol-imenica D-padežno je označen model generativne semantike koji ima svoju dubinsku strukturu, D-padežni sustav, glagolske tipove, derivacije i prikrivene padežne uloge.

Cook (Cook, 1989:88) ovaj model generativne semantike smatra najobuhvatnijim ponuđenim modelom.

6.1 Semantička struktura

Dubinska je struktura semantička struktura koju kreira govornik i pretvara je u zvuk. Kreativnost jezika leži u dubinskoj strukturi, ali i ispravna formulacija površinske strukture određena je u semantičkoj strukturi. Chafe smatra da je za fonetski prikaz rečenice bitna cijela sintaksa u koju on ubraja dubinsku strukturu, površinsku strukturu, te sve razine koje se nalaze između te dvije strukture. No, za semantičku interpretaciju rečenice bitna je samo njezina dubinska struktura (Chafe, 1970:65).

Chafe (Chafe, 1970.) razlikuje glagol i imenicu površinske strukture te semantički glagol i semantičku imenicu semantičke strukture rečenice. Cijeli njegov konceptualni svemir podijeljen je na dva glavna područja: područje

glagola (stanja, radnje i zbivanja) i područje imenica (fizičkih objekata i materijaliziranih apstrakcija). Glagol čini središnji a imenica rubni dio tog svemira. U semantičkoj strukturi glagol prate imenice koje su s njim povezane nizom D-padežnih uloga (preuzeo ih iz Fillmoreova modela iz 1968). Glagol sam određuje koje su to uloge, pa relacije imenica-glagol ovise o značenju glagola. Središnji položaj glagola Chafe (Chafe, 1970:96) opravdava time što je "*glagol semantički prisutan u svim rečenicama svih jezika*", što glagol svojom prirodom određuje ostatak rečenice, tj. određuje koje će ga imenice pratiti⁸⁹, u kakvim će odnosima biti s njom te kakvo će biti njihovo semantičko određenje, i što se flektivni dijelovi poput vremena radnje, koji se dodaju na glagol automatski, dodaju i cijeloj rečenici. Zbog dominacije glagola Chafe ne koristi S simbol za generiranje rečenice već se semantička struktura generira iz inicijalnog praznog simbola V.

U svom prvom radu Fillmore još uvijek smatra sintaksu središnjom u svojoj analizi, no već u radu iz 1970. pokazuje pomak prema centralnosti semantičke komponente iako o tome ne govori izravno za razliku od Wallace Chafea (Cook, 1979:36) koji drži da su semantičke strukture "*konfiguracije značenja*". Semantičke strukture dobivene Chafeovim pravilima predstavljaju skup odnosa između glavnog glagola i niza imenica od kojih je svaka u određenom semantičkom odnosu s njim. Istu strukturu ima i Fillmore, no on drži da je ta struktura sintaktička dok Chafe govori o njezinoj semantičkoj naravi.

Chafe (Chafe, 1970:55) koristi tri gramatička procesa, proces **oblikovanja** za formiranje semantičke strukture, proces **preoblikovanja** za pretvorbu semantičke strukture u površinsku strukturu i fonološkog prikaza u fonetski prikaz, te proces **simbolizacije** za promjenu post-semantičkih jedinica površinskog prikaza fonološkim konfiguracijama. No ipak dopušta da su pravila semantičke formacije nepotrebna te da se umjesto njih može koristiti skup dobro definiranih uvjeta koji bi prenosili istu informaciju.

---

⁸⁹ Tako npr. glagol '*smijati se*' zahtijeva pratnju imenice koja je živo biće i vjerovatno čovjek; *Čovjek se smije*. U rečenici *Stolica se smije*, imenica '*stolica*' će se interpretirati kao neprirodno živo biće kao što zahtijeva glagol a neće se glagol interpretirati kao neprirodan smijeh kojim se smiju nežive stvari (Chafe, 1970:97).

❖ **Procesi semantičke formacije** – tri su takva pravila koja se koriste sljedećim redoslijedom:

○ **Pravila za kreiranje glagola** dodavanjem semantičkih svojstava tj. dodaju se:

- *Selektivni dijelovi* koji su nasljedna svojstva glagola i dio njegova semantičkog opisa koji proizlazi iz konteksta. To su svojstva stanja, radnje, zbivanja, korištenja, iskustva i lokacije a dodaju se izravno ispod glagola i iznad leksičke jedinice.
- *Leksički dijelovi* koji su konkretni leksički glagol. Jedinica se dodaje ispod selektivnog dijela i podvučena je.
- *Flektivni dijelovi* kontekstualna su svojstva koja se dodaju glagolu u posebnom rečeničnom kontekstu poput progresivnost, perfekt, prezent ili prošlost. Jedinica se dodaje ispod leksičkog dijela.

○ **Pravila za dodavanje imenica** središnjem glagolu. Pravila se primjenjuju tek nakon što je glagol sasvim razvijen prema svojim svojstvima. Tako npr. svojstvo stanja i zbivanja zahtijeva Trpitelj imenicu, a svojstvo radnje Vršitelj imenicu.

○ **Pravila za kreiranje imenica** u strukturi dodavanjem semantičkih svojstava. Kao i kod glagola dodaju se selektivni, leksički i flektivni dijelovi no oni su za imenicu nešto drukčiji:

- *Selektivni dijelovi* su nasljedna svojstva iz leksikona. To su svojstva broj, živo biće, ljudsko biće, jedinstvenost.
- *Leksički dijelovi* biraju se na temelju svojstava iz selektivnog dijela.
- *Flektivni dijelovi* kontekstualna su svojstva koja imenica ima u određenom kontekstu.

❖ **Postsemantički procesi** – ili T-pravila koriste se za generiranje površinske strukture. Tri su takva pravila:

- **Subjekt, objekt i pravila slaganja** – osnovna pravila za uspostavljanje površinske strukture;
- **Pravila literalizacije** – zamjenjuju semantičke jedinice s površinskim sintaktičkim jedinicama;
- **Pravila linearizacije** – smještaju semantičke jedinice na njihova linearno poredana mjesta u površinskoj strukturi:
  - *Primarna linearizacija* – smještaju riječi, imenice i glagole, na njihova mjesta.
  - *Sekundarna linearizacija* – stavljaju leksičke dijelove na njihova mjesta.

Između primarne i sekundarne linearizacije odvija se pravilo generalnog brisanja koje ima zadatak brisanja svih onih selektivnih dijelova koji se neće realizirati u površinskoj strukturi.

Prednosti Chafeove semantičke strukture leže u središnjosti glagola koji je određen selekcijskim svojstvima koja biraju D-padeže potrebne glagolu. Cook (Cook, 1989:85) Chafeovom modelu pripisuje kao manu nedostatak S čvora i neposredno slaganje D-padeža čim se, jedan po jedan, dodaju u strukturu. Nedostatak S čvora Chafe (Cook, 1989:65) objašnjava dominacijom glagola u rečenici.

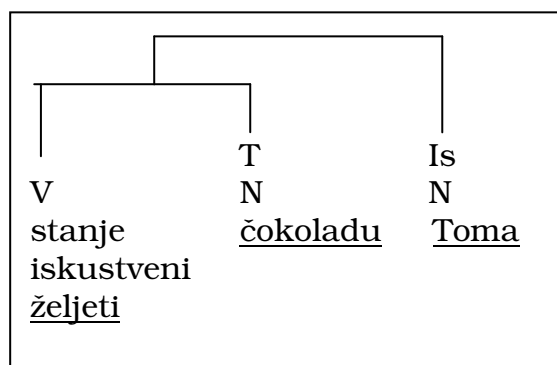
6.2 Padežni sustav

Chafe predlaže upotrebu sedam D-padeža⁹⁰: Vršitelj, Iskustvenik, Primatelj, Instrument, Trpitelj, Dopunba i Lokacija. Budući da se Vršitelj ili Trpitelj pojavljuju u svakoj semantičkoj strukturi, on ih smatra osnovnim D-padežima.

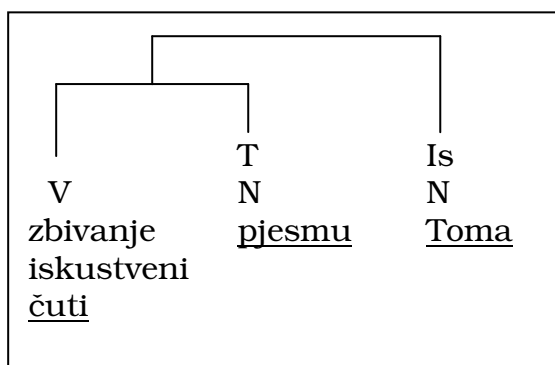
⁹⁰ Chafe, kao i Anderson i Cook kasnije, teži smanjenju broja padeža. No, Žic-Fuchs napominje da pri tome treba biti oprezan jer preveliko pojednostavljenje mogućih odnosa može rezultirati nedovoljnom razlikovnom funkcijom dubinskih padeža (Žic-Fuchs, 1993:103).

- ❖ **Vršitelj** (Vr) – zahtijeva ga glagol radnje (ako nije ambijentalni glagol) i glagol zbivanja-radnje; određuje nešto ili nekoga tko vrši radnju; odgovara na pitanje: *Što je Vršitelj napravio?*;
- ❖ **Trpitelj** (T) – zahtijevaju ga glagoli stanja (ako nisu ambijentalni glagoli), zbivanja i zbivanja-radnje; za glagole stanja određuje što je to što je u nekom stanju, a za glagole zbivanja određuje što je to što je promijenilo svoje stanje ili svojstvo; kod glagola stanja odgovara na pitanje: *U kakvom je stanju Trpitelj?* a kod glagola zbivanja odgovara na pitanje: *Što se dogodilo Trpitelju?*;
- ❖ **Iskustvenik** (Is) – određuje onoga tko je u nekom mentalnom raspoloženju (tko proživljava neku senzaciju, emociju ili spoznaju); zahtijeva ga iskustveni glagol koji može biti glagol stanja:

 Toma želi čokoladu.

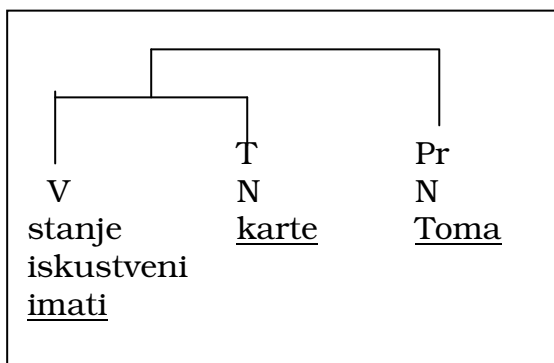
ili glagol zbivanja:

 Toma je čuo pjesmu.

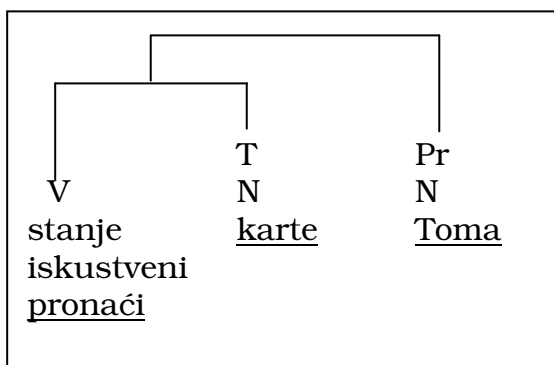
U površinskoj strukturi rečenice može se pojaviti kao subjekt ako u rečenici nije prisutan Vršitelj.

- ❖ **Primatelj** (Pr) – određuje onoga tko profitira izrečenim u ostatku rečenice; zahtijeva ga korisnički glagol (engl. *benefactive verb*) koji može biti glagol stanja:

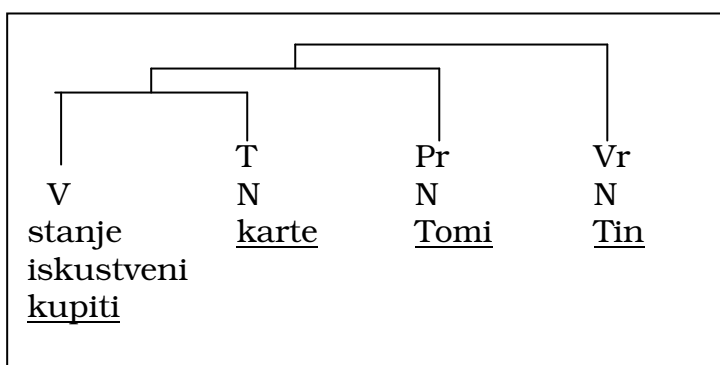
Toma ima karte.

glagol zbivanja:

Toma je pronašao karte.

ili glagol radnje-zbivanja:

Tin je kupio Tomi karte.

Glagoli radnje općenito mogu opcionalno imati imenicu u Benefaktivu:

Tin pjeva.

Tin pjeva Tomi.

U engleskom jeziku, ako rečenica nema Vršitelja, tada je njen subjekt Benefaktiv, u suprotnom je Benefaktiv odmah iza glagola ili na kraju rečenice s prijedlogom 'for'.

- ❖ **Sredstvo** (Sr) – određuje objekt koji pomaže u izvršavanju radnje, ali nije njegova motivirajuća sila, uzrok ili provoditelj; ono nešto što koristi Vršitelj; opcionalno se može naći uz glagole zbivanja-radnje:

 Toma je prerezao konop nožem.

ali i uz glagole zbivanja:

 Kamen je razbio prozor.

Kao i Benefaktiv i Iskustvenik, može se pojaviti kao subjekt u površinskoj strukturi rečenice.

- ❖ **Dopunba** (Dp) – određuje imenicu koja upotpunjuje ili bliže određuje značenje glagola; pojavljuje se uz dopunjive glagole koji su glagoli radnje:

 Toma igra nogomet.

ili glagoli stanja:

 Sladoled košta 3 kn.

Neki⁹¹ ga glagoli zahtijevaju, a uz neke je opcionalan. Podudara se s Fillmoreovim padežom Učinak (Chafe, 1970:156).

- ❖ **Lokacija** (L) – određuje mjesto gdje je smješten objekt pa se ne pojavljuje bez Trpitelj imenice; lokativni prijedlozi koje Chafe navodi za engleski su *in*, *off*, *under*, *into*; zahtijeva ga glagol lokacije koji može biti glagol stanja:

 Maca je na krovu.

glagol zbivanja:

 Toma je pao sa stolice.

glagol radnje:

---

⁹¹ Chafe ne definira koji su to glagoli.

 Toma je puzao ispod stola.

ili glagol zbivanja-radnje:

 Toma je sakrio pismo iza kreveta.

Chafe koristi poredak D-padeža zdesna-nalijevo u kojemu je najvjerojatniji izbor za subjekt najdesniji D-padež: Lokacija – Trpitelj – Primatelj – Iskustvenik – Vršitelj, s tim da je Iskustvenik dodan tek kasnije. Sredstvo i Dopunba ne pojavljuju se u hijerarhijskom izboru subjekta. Chafe to objašnjava činjenicom da Dopunba kao D-padež nadopunjuje značenje glagola pa će se stoga naći na položaju objekta, dok Sredstvo ne može biti izabrano za subjekt jer se ono izborno dodaje glagolima radnje-zbivanja. Prema pravilima formiranja objekta Trpitelj koji nije izabran za subjekt bit će objekt, dok će se ostale imenice postsemantički konvertirati u neizravni objekt ili priložne oznake.

Cook (Cook, 1989.) smatra da je Chafeov padežni sustav bolje organiziran od Fillmoreova iako bi se mogao poboljšati izbacivanjem padeža Sredstvo i Dopunba te ambijentalnih glagola, a trebalo bi pojasniti i razliku između modalnih i propozicijskih padeža.

6.3 Tipovi glagola

U Fillmoreovom D-padežnom sustavu imenice biraju glagol, a ne obratno. Glagoli se biraju ovisno o D-padežnoj okolini rečenice koju on naziva D-padežni okvir i mogu se pojaviti u više takvih okolina.

Chafe (Cook, 1979:39) pak drukčije definira svoju konfiguraciju. On smatra da je glagol središnji element, a imenice rubni. D-padež imenice određuje se tek nakon što je ona pronađena u kontekstu s glagolom. Cook (Cook, 1979:40) smatra da bi, ako je Chafeova teza ispravna, padežni okvir glagola morao biti poznat čim se sazna njegovo značenje, odnosno prije nego se glagol smjesti u neki kontekst s imenicama koje ga okružuju.

Distribucija D-padeža ovisi o semantičkim svojstvima glagola koja se dodaju pravilima semantičke formacije. Iako Chafe ne spominje padežne

okvire, ima sličnu ideju kao i Fillmore – da se glagoli razvrstaju prema imenicama koje zahtijevaju. Njegova podjela glagola u *Meaning and the structure of language*, nastala pod utjecajem ranih Fillmoreovih radova, tvori ukupno četiri osnovne kategorije glagolskih tipova: glagoli stanja i glagoli ne-stanja (koji se dalje dijele na glagole radnje, zbivanja te glagole radnje i zbivanja).

❖ **Osnovni glagolski tipovi** – glagoli radnje, stanja, zbivanja i glagoli radnje-zbivanja. Semantička pravila za njihovo dobivanje:

- glagol može biti glagol stanja ili ne-stanja;
- glagol ne-stanja može biti glagol radnje, zbivanja ili radnje-zbivanja;
- glagol ne-zbivanja⁹² može se odrediti kao ambijentalni.

Glagole stanja prati imenica u Trpitelju koja određuje ono što je u nekom stanju.

 Drvo je suho.

Imenica mijenja svoje stanje i s glagolima zbivanja pa je Trpitelj prateća imenica i ovih glagola. Glagoli zbivanja odgovaraju na pitanje *Što se dogodilo imenici?*

 Slon je ozdravio.

Glagoli radnje izražavaju aktivnost ili nešto što netko radi. Odgovaraju na pitanje *Što imenica radi?*. Takva je imenica Vršitelj glagola.

 Marko trči.

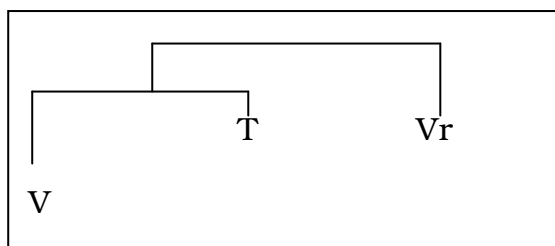
Glagol može istovremeno biti i glagol radnje i glagol zbivanja. Kao glagol zbivanja mijenja imenicu koja je Trpitelj a kao glagol radnje govori što imenica koja je Vršitelj radi. U ovakvim rečenicama Vršitelj nešto radi nekome (ili s nečim) tko je Trpitelj.

---

⁹² Chafe smatra da vremenske rečenice sa *It* u engleskom jeziku nemaju imenicu pa ih on označava svojstvom 'ambient'. Tako ovim pravilom pokriva glagole koji se nalaze npr. u sljedećim rečenicama: *It is hot.* (ambijentalni glagol stanja) i *It is raining.* (ambijentalni glagol radnje).

 Iva je razbila čašu.

Ovom rečenicom možemo dobiti odgovor na pitanje *Što Iva radi?* i *Što se dogodilo čaši?*. Trpitelj ima 'bliži'⁹³ odnos s glagolom nego Vršitelj što se vidi i iz grafičkog prikaza:

Chafe (Chafe, 1970.) uvodi još i ambijentalne glagole koji se pojavljuju bez Vršitelja i bez Trpitelja. Takvi se glagoli odnose na okolinu općenito a ne na neki pojedini predmet u prostoru.

 Kiši.

 Subota je.

 Kasno je.

Neke glagole stanja i neke glagole radnje možemo klasificirati kao ambijentalne glagole ali nikad glagole zbivanja. Konačna podjela glagola kod Chafea (Chafe, 1970:102) je na glagole stanja, zbivanja, radnje, radnje-zbivanja, ambijentalne stanja i ambijentalne radnje.

❖ **Iskustveni glagoli:**

- glagol ne-radnje može se odrediti kao iskustveni;
- iskustveni glagol stanja može se odrediti kao ambijentalni.

❖ **Korisnički glagoli:**

- bilo koji glagol, osim jednostavnih radnji, može se odrediti kao korisnički.

❖ **Dopunjivi glagoli:**

---

⁹³ 'Bliži' znači da se konstrukcija glagol + Trpitelj ponaša kao jedinica dok to ne vrijedi za konstrukciju glagol + Agent. Npr. *Iva je razbila čašu. Ona je TO napravila slučajno.* 'TO' se odnosi na *razbila čašu* (glagol + Trpitelj) iz prethodne rečenice. Istovremeno ne postoji nekakvo 'TO' koje bi mijenjalo glagol + Agent.

- o glagol ne-zbivanja može se odrediti kao dopunjivi glagol. Chafe (Chafe, 1970:156) takve glagole naziva *completable* i opisuje ih kao glagole koji uključuju radnju koja uvjetuje stvaranje nečega, npr. *pjevati pjesmu, igrati igru, trčati utrku,...*

❖ **Lokativni glagoli:**

- o glagol stanja može se odrediti kao lokativan.

Dobiveni tipovi glagola, osim ambijentalnih, mogu se posložiti u matrični okvir 4x5.

Tip glagola	<i>osnovni</i>	<i>iskustveni</i>	<i>korisnički</i>	<i>dopunjivi</i>	<i>lokativni</i>
Gl. stanja	Ob _s	Is, Ob _s	B, Ob _s	Ob _s , Dp	Ob _s , L
Gl. zbivanja	Ob	Is, Ob	B, Ob	Ob, Dp (ne postoje)	Ob, L (postoje ali se izvode iz drugih tipova glagola)
Gl. radnje	Vr	Vr, Is (ne postoje)	Vr, B (ne postoje)	Vr, Dp	Vr, L (postoje ali se izvode iz drugih tipova glagola)
Gl. stanja-radnje	Vr, O	Vr, Is, Ob (postoje ali se izvode iz drugih tipova glagola)	Vr, B, Ob	Vr, Ob, Dp (ne postoje)	Vr, Ob, L (postoje ali se izvode iz drugih tipova glagola)

Cook (Cook, 1989:88) smatra da su Chafeovi glagolski tipovi "jasnije definirani i dobro povezani derivacijskim sustavom" te da njegova podjela glagola na četiri osnovna tipa predstavlja "znatan napredak u odnosu na Fillmoreovu dihotomnu podjelu glagola" na glagole stanja i radnje.

6.4 Prikrivene padežne uloge

Chafe (Cook, 1989:88) malo obrađuje ovakve uloge i to mu se može smatrati najvećom zamjerkom teoriji. Kao ni Fillmoreov model iz 1968., niti Chafeov

model iz 1970. nema potpuno prikrivene uloge, iako se neki njegovi primjeri mogu interpretirati kao leksikalizirane prikrivene padežne uloge.

Kod Chafeovih dopunjivih glagola radnje Objekt se uvijek pojavljuje u dubinskoj strukturi rečenice ali može biti i izbrisivi padež pa se ne pojavljuje u površinskoj strukturi.

Kod imperativnih konstrukcija imenica koja predstavlja Vršitelja radnje briše se iz površinske strukture iako se nalazi u dubinskoj strukturi. Isto je i kod refleksivnih glagola koji dozvoljavaju nespominjanje izravnog ili neizravnog objekta. Takve rečenice u svojoj dubinskoj strukturi imaju Vršitelja, Trpitelja i Benefaktiva od kojih se posljednji može ali i ne mora pojaviti u površinskoj strukturi.

Ovaj je vid najbolnija točka modela, iako je cjelokupni sustav dovoljno jak da može nadoknaditi prikrivene uloge.

7 ANDERSONOV MODEL

John M. Anderson (Anderson, 1971.) razvio je lokalističku D-padežnu teoriju (engl. *Localistic Case Theory*). Ovaj model predstavlja "ozbiljan pokušaj kvalificiranja padežnih gramatika kao empirijskih znanosti baziranih na osnovnim spoznajnim i univerzalnim svojstvima" (Abraham, 1978:696).

Za razliku od Fillmorea, koji je bio ne-lokalistički predstavnik padežnih gramatika, Anderson se smatra lokalističkim predstavnikom. Uz njega su se lokalističkim opisom padeža bavili još i Maximus Planudes (13. stoljeće), Condillac, Wullner⁹⁴ (1827.), Hartung (1831.), Key (1850., 1874.), de la Grasserie (1890., 1896.), Hjelmlev⁹⁵ (1935.) te Harris (1975.) (Anderson, 1971:6). Svima njima bio je cilj pokušati povezati sve P-padežne funkcije s malim brojem univerzalnih relacija, tj. odnosa, od kojih su prostorne upotrebe P-padeža najkonkretnije manifestacije. No, svi su ti pristupi bili okrenuti padežima kao čisto površinskoj flektivnoj kategoriji. Uvođenje pojma dubinske strukture omogućilo je novi pristup lokalističkoj teoriji i upravo je to napravio Anderson.

Iako se lokalistička teorija temelji ponajprije na pojmovima lokacije i pravca, ona ne smatra da se sve lingvističke pojave nužno moraju izraziti prijedlozima kretanja objekta s jednog mjesta na drugo ili njegovim lociranjem u jednoj točki. Radi se, zapravo, o metaforičkoj ekstenziji konkretne mjesne upotrebe jezika na jednu više apstraktnu, a manje lokalnu upotrebu. Anderson (Anderson, 1971:12) ističe da je takva ekstenzija od konkretnog do apstraktnog uobičajena pojava u prirodnim jezicima.

Andersonov prijedlog teorije iz 1971. naišao je na pomanjkanje interesa. Bauer i Boagey (Bauer, Boagey, 1977:119) to pripisuju stilu kojim je knjiga pisana, ali i ne baš prisnom okviru unutar kojeg se događa diskusija. Iako je njihov ton negativan, ne osuđuju, već pozivaju na

---

⁹⁴ Wullner je lokalističku teoriju koristio u potrazi za osnovnim značenjem svakog padeža (Anderson, 1971:6).

⁹⁵ Hjelmlev daje tri semantičke dimenzije padežnog sustava: smjer, koherencija/inkoherencija, subjektivnost/objektivnost (Anderson, 1971:6).

objašnjenja i opravdanja. Oni smatraju da je knjiga ipak bitna za svakog zainteresiranog za padežne gramatike jer određuje granice broju i prirodi padeža potrebnih za opis jezika.

U svojoj knjizi iz 1977. Anderson daje noviju verziju lokalističke ovisnosti padežnog okvira (engl. *Localistic Dependency Case Framework*) koja se razlikuje od Fillmoreovog rada u sljedećem: (Anderson, 1977:82, 88, 112)

- ❖ Apsolutiv je prisutan u padežnom okviru svakog glagola;
- ❖ prihvaća se funkcionalna jednakost prijedloga, P-padežnih oblika i redoslijeda riječi u rečenici kao D-padežnih označivača;
- ❖ inkorporira se tradicionalno poimanje lokalizma;
- ❖ gramatički sustav ovisnosti mijenja analizu frazne strukture.

Prije objavljivanja Andersonove knjige iz 1977. godine niti jedna padežna gramatika nije pokušala odrediti načela određivanja broja niti opisa D-padežnih kategorija. 'Vanjski' kriteriji koje predlaže Fillmore, samo djelomično uspijevaju eliminirati pseudo-D-padežne relacije. S druge strane, pojavljuje se lokalistička teorija D-padeža koja proučava sadržaj D-padežnih relacija. Prve pokušaje u realizaciji ove teorije napravio je Maximus Planudes koji je grčke P-padeže opisao na sljedeći način⁹⁶:

- ❖ **Genitiv** – padež micanja od nečega;
- ❖ **Akuzativ** – padež kretanja prema nečemu;
- ❖ **Dativ** – padež lokacije.

Stoljeće kasnije i Theodorus Gaza bavio se lokalističkom teorijom (Anderson, 1977:111).

"Lokalistička teorija zagovara da su članovi kategorije padeža u međusobnoj opoziciji u odnosu na kombinacije usmjerenih pojmova 'izvor', 'cilj' i 'mjesto odmaranja'. ...ne samo da se 'konkretna' upotrebe padežnih oznaka trebaju tako interpretirati, već i 'apstraktne'; te čak i one oznake (poput nominativa u mnogim jezicima) koje su u potpunosti ili gotovo u potpunosti

---

⁹⁶ Hjelmslev (Bauer, Boagey, 1977:123) u svom radu *'La catégorie des cas I'* iz 1935. godine smatra da je ovo najbolja analiza grčkog padežnog sustava.

'apstraktne' ili 'gramatične', u upotrebi su u opoziciji s ostalim oznakama pod istim uvjetima." (Anderson, 1977:111).

Anderson (Anderson, 1971:20) tvrdi da su D-padežne veze jezično univerzalne te da su uvedene unutar skupa "*osnovnih struktura*" koje su bar djelomično, ako ne u cijelosti, univerzalne. On razlikuje predterminalne kategorije ili primarna svojstva u koja smješta imenicu N (engl. *Noun*), frazu P (engl. *Phrase*) i surečenicu Cl (engl. *Clause*) od terminalnih kategorija ili sekundarnih svojstava u koja smješta imenicu N i glagol V (engl. *Verb*).

Pravila semantičko-sintaktičke komponente pripadaju trima kategorijama unutar kojih su podskupovi pravila (SR⁹⁷, CR⁹⁸ i TR):

- ❖ S ->
- ❖ Cl ->
- ❖ NP ->

SR pravila uvode predterminalne komponente, a CR pravila uvode terminalne kategorije.

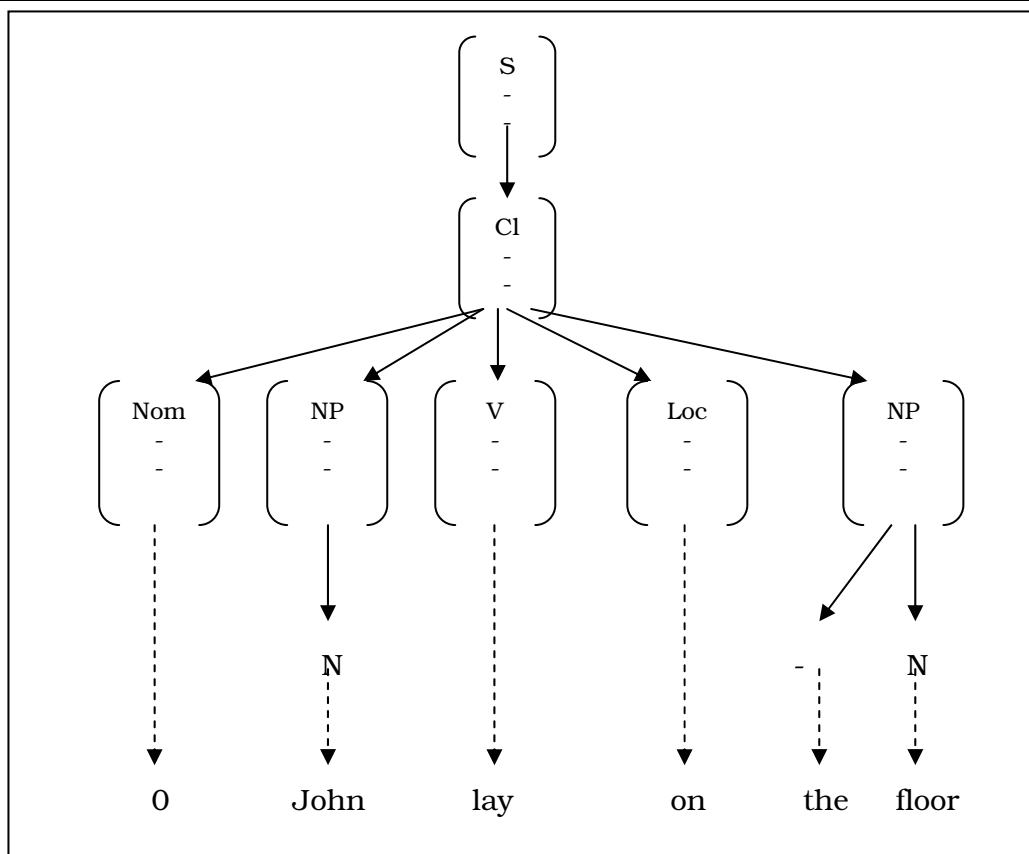
Na temelju toga Anderson (Anderson, 1971:27) daje sljedeći prikaz gramatike:

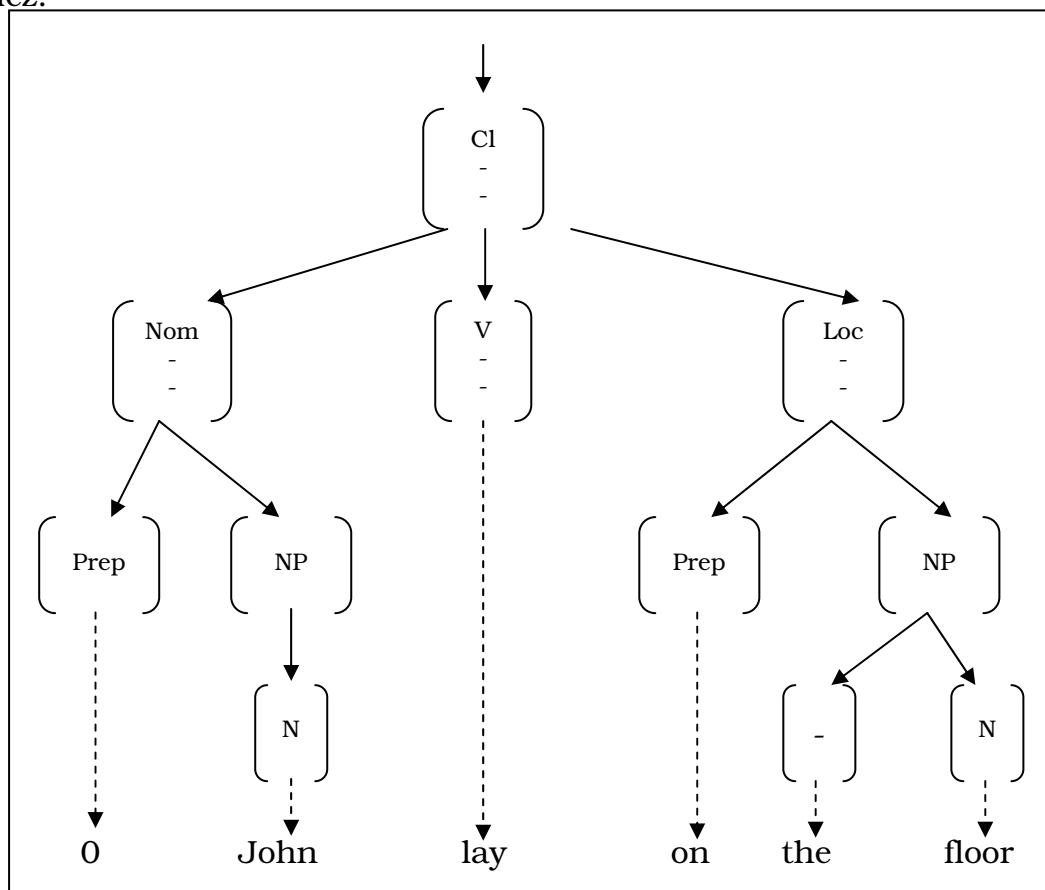
⁹⁷ SR – *Subcategorization rules*: pravila za dobivanje kompleksnih simbola.

⁹⁸ CR – *Constituency rules*: pravila koja proširuju simbole u njihove sastavnice.

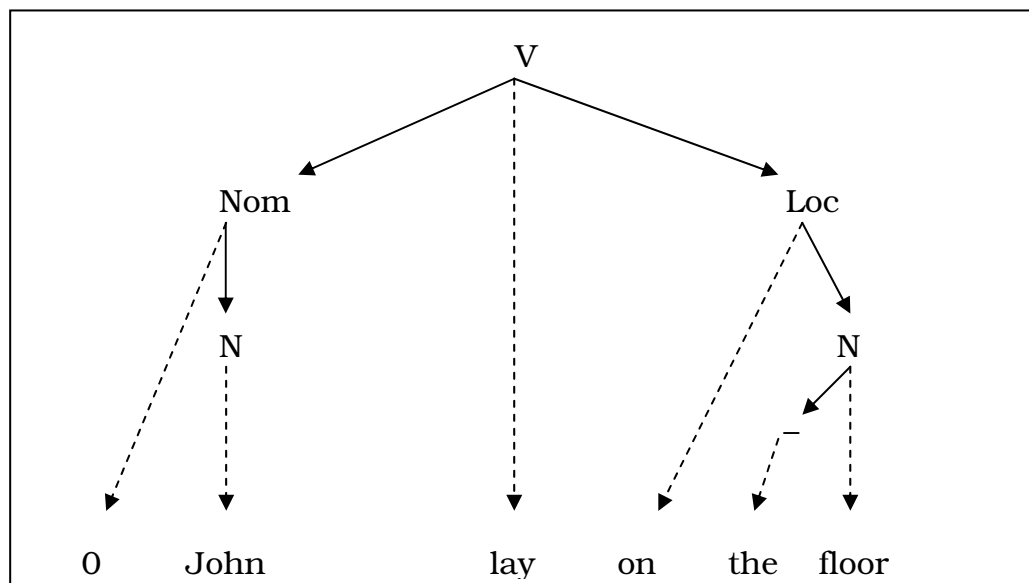

Budući da se iz danog prikaza ne vidi bliskost Nominativa i s njim povezanog imeničnog dijela, Anderson (Anderson, 1971:28) daje alternativni pristup za prikaz upravo tog odnosa. Tako uvodi prijedlog kojim se NP veže uz dani D-padež:

No, i ovakvom prikazu Anderson (Anderson, 1971:29) nalazi primjedbe. On smatra da je pogrešno prikazati NP kao dio lokativa jer je lokativ samo funkcija koju NP ima u rečenici. Zato ide dalje i uvodi novi prikaz gramatike u kojoj eliminira pred-terminalne kategorije i umjesto CR-a uvodi kategorije koje su hijerarhijski poredane u odnosu na ovisnost.

Tako su Lokativ i Nominativ ovisni o glagolu koji njima upravlja, a svaki od njih dalje upravlja određenom imenicom. Dakle, Nominativ i Lokativ predstavljaju vezu između glagola i imenice.

Novi prikaz zahtijevao je i novu podjelu pravila semantičko-sintaktičke komponente koja sad ima četiri, a ne tri bloka:

- ❖ **prvi blok** zadužen je za koordinaciju surečenica;
- ❖ **drugi blok** prebacuje pravila surečenice na glagol V;
- ❖ **treći blok** uključuje pravila ovisnosti (engl. *Dependency Rules, DR*), zatim subkategorijalna pravila i konačno ostale DR-ove (više imenica može biti povezano sa svakim D-padežom);
- ❖ **četvrti blok** provodi subkategorijalna pravila, pravila ovisnosti i transformacijska pravila za mjesto imenice koje je prije popunjavao NP.

Anderson (Anderson, 1971:37) opisuje Nominativ kao semantički element, jedini obvezatni D-padež koji uvodi pravilo ovisnosti s glagolom, koji je s

njegove lijeve strane. Nominativ se u rečenici može pojaviti i kao subjekt, ispred glagola, i kao objekt, iza glagola.

Sljedeći D-padež, Ergativ, Anderson (Anderson, 1971:40) opisuje kao imenicu koja je inicijator radnje glagola u rečenici. Za razliku od Fillmorea koji ovakav D-padež naziva Agentiv i smatra ga neophodno živim bićem, prema Andersonovoj (Anderson, 1971:45) definiciji, Ergativ je uglavnom, ali ne i nužno, živo biće. Ergativ se kao i Nominativ u rečenici može pojaviti kao subjekt, no u aktivnim se rečenicama nalazi ispred glagola, a u pasivnima iza njega.

Treći Andersonov D-padež je Lokativ, koji opisuje imenicu koja indicira prostornu lokaciju Nominativa i s njim vezanog procesa, odnosno stanja. Karakteristika ovog D-padeža je prisutnost jedne padežne oznake⁹⁹ (engl. *case marker*) 'in, at, on, ...'.

Po Andersonu postoje glagoli koji snažno vežu na sebe Lokativ te ih on naziva lokativnim glagolima (engl. '*locative verbs*').

 Kip se nalazi u muzeju.

 Novac čuvamo u banci.

Isto tako postoje i oni glagoli koji se u rečenici mogu, ali i ne moraju, naći uz Lokativ.

Nakon Lokativa Anderson uvodi njegov podtip koji po tradiciji imenuje Dativom, odnosno Dativnim Lokativom, koji se u današnjem engleskom jeziku uvodi prijedlogom 'to':

 The play was pleasing to some of the audience.

Radi se o NP-ovima koji su tipično živa bića. Opisujući zatim 'dinamične' ili 'usmjerene' lokativne rečenice, Anderson (Anderson, 1971:119) uvodi dvije kategorije:

❖ **Alativ** – kategorija koju uvodi engleski prijedlog 'to';

---

⁹⁹ Robinson (Robinson, 1970:79) padežnim oznakama naziva prijedloge. Svoj članak završava pitanjima: 'Koliko je padežnih tipova? Koji prijedlozi idu uz koji padež?', napominjući time potrebu da se odredi veza između prijedloga i glave izraza u kojemu se prijedlog nalazi i koji njime upravlja.

❖ **Ablativ** – kategorija koju uvodi engleski prijedlog '*from*';

zanemarujući pri tome nijanse poput '*from – out of*' (Ablativ – Elativ) i '*to – into*' (Alativ – Ilativ). Prva od njih označava polazno, a druga završno mjesto Nominativa s obzirom na proces koji se odvija.

Neki se prijedlozi pojavljuju kao uvod za Lokativ samo ako u rečenici nema Ablativa (npr. uz engleski '*at*') ili pak samo ako je Ablativ prisutan (npr. engleski '*to*', osim ako je Lokativ zapravo Dativ), dok se drugi prijedlozi pojavljuju neovisno o tome.

Sljedeća potkategorija Lokativa je Instrumental. Jedna od njegovih oznaka je engleski '*with*'.

Anderson razlikuje ne-lokalističke i lokalističke D-padeže. U prvu kategoriju svrstava Nominativ i Ergativ, a u drugu Lokativ i Ablativ. Nominativ i Lokativ u rečenici se mogu pojaviti samostalno ili Nominativ u kombinaciji s Ergativom, a Lokativ s Ablativom. Kad su sami u rečenici i Nominativ i Lokativ su neusmjereni. No, kad je u rečenici Ergativ, odnosno Ablativ, Nominativ i Lokativ su konačni položaji – ciljevi radnje, dok su Ergativ i Ablativ početne točke – izvor, s tim da Ablativ označava prostorno ili vremensko polazište, a Ergativ izvor, odnosno uzrok radnje.

7.1 Semantička struktura

U Andersonovoj su strukturi D-padežne veze izravno ovisne o glavnom glagolu. Glagoli su potkategorizirani prema svojstvima nakon čega se dodaju D-padeži ovisno o svojstvima generiranim unutar samog glagola. Prednost je ovakvog modela jasan naglasak na semantici kao središnjici gramatike, unutar koje glagol ima najznačajnije mjesto. Radi se o sustavu semantičke valencije u kojemu su D-padeži elementi čiji broj i tip kontrolira značenje glagola. Mane su ovakvog sustava u miješanju sintaktičkih i semantičkih svojstava u kreiranju sintaktičke strukture.

Anderson (Anderson, 1977:96) ne podržava prisutnost Fillmoreovog M (modalnost) čvora, kao ni Jane J. Robinsonov T (tip) element u prikazu

rečenične strukture jer ih ne smatra leksičkim kategorijama kao što su to imenica i glagol. Odnos imenica prema glagolu Anderson (Cook, 1979:125) opisuje kao relaciju ovisnosti, a ne relacije pripadnosti.

Iako Anderson ne ističe posebno pojam ovisnosti, Laurie Bauer i Winifred Boagey smatraju da ona ipak čini bitno svojstvo njegove gramatike. U fraznostrukturiranoj gramatici rečenice se analiziraju uz pomoć neposrednih sastavnica, a izlaz čine "*obilježen i ozagrađen niz jedinica pri čemu zagrade označuju neposredne sastavnice*"¹⁰⁰ (Bauer, Boagey, 1977:120).

Anderson koristi formalizam za koji Bauer i Boagey (Bauer, Boagey, 1977:121-122) smatraju da ga je moguće pogrešno interpretirati zbog simbola '→'.

$$\text{case} \rightarrow N // \text{case} \text{ \_\_\_\_\_\_ }$$

U usporedbi s Fillmoreovim zapisom D-padežnog izraza kao K + NP gdje K može biti prijedlog, P-padežni oblik ili riječ u postpoziciji, Anderson preferira gramatiku ovisnosti za D-padežne izraze. On smatra da je pogrešno reći da su K i NP zajedno D-padež, već da je ispravnije reći da D-padež opisuje funkciju imenične skupine. Zato je navođenje kategorije K u prikazu zalihosno pa je struktura ovisnosti ekonomičniji prikaz od Fillmoreova, a omogućava i jasniji prikaz prirode samog D-padeža.

Anderson (Anderson, 1971:164) kontrolu D-padežnih nizova u rečenici prepušta predikatu. Na temelju lokalističkog ograničenja za umetanje leksika, leksik se može umetnuti samo ako skup D-padeža vezanih uz predikat predstavlja podskup ukupnog skupa koji taj predikat dopušta.

---

¹⁰⁰ Takav prikaz koristi i Fillmore.

7.2 *Padežni sustav*

Anderson D-padeže definira kao gramatičke relacije ograničene imenicama koje izražavaju prirodu svog sudjelovanja u stanju ili procesu predstavljenim rečenicom. D-padež izražava funkciju koju neki NP ima u rečenici. Dubinske padežne relacije su jezično univerzalne, stoga se isti skup D-padeža može primijeniti u svim jezicima. U skladu s Fillmoreovim modelom, i Anderson površinske gramatičke funkcije opisuje kao površnu neutralizaciju daljih dubinskih padeža. To je razlog zašto Anderson uspijeva revidirati lokalističku hipotezu unutar novoga okvira u kojem se lokalizam primjenjuje na semantičku strukturu, a ne na površinsku.

Hjelmslevljevu lokalističku teoriju Anderson naziva minimalnom jer univerzalnost pripisuje samo kategoriji P-padeža, a ne i D-padežnih relacija. Tako Anderson (Anderson, 1977:115) 1973. godine nudi prikaz koji ograničava broj D-padežnih relacija na četiri, koje se mogu univerzalno razlikovati s obzirom na dvosmjerne komponente Mjesto i Izvor. Na temelju toga, on nudi semantički prirodno grupiranje u kojemu Lokativ i Ablativ tvore mjesne relacije, a Ergativ i Ablativ izvore, i to Ergativ izvor akcije, a Ablativ izvor prostorne putanje.

1971. godine Anderson je prihvatao mogućnost ne-lokalističke analize nekih D-padežnih oblika, poput Nominativa, Akuzativa i Genitiva, no taj stav mijenja nekoliko godina kasnije i 'zahtijeva' za sve D-padeže lokalistički pristup.

Wundt (Bauer, Boagey, 1977:128-129) smatra da je najmanji broj D-padeža u sustavu četiri, a to preuzima i Anderson. U takvu sustavu mogu se očekivati sljedeći padeži:

- ❖ neutralni padež za objekt koji se pomiče ili miruje,
- ❖ Ablativ,
- ❖ Alativ i
- ❖ Lokativ.

Ovakav sustav odgovarao bi Planudesovom opisu grčkog P-padežnog sustava, ali i tročlanoj podjeli lokativnih D-padeža u jezicima kao što su finski, valapajski i kolvilski. No sam Anderson ne ide u tom pravcu.

Andersonov sustav također ima četiri D-padeža: Nominativ i Ergativ (za njega dva osnovna D-padeža) te Lokativ i Ablativ. Njegov Nominativ¹⁰¹, za koji kaže da je najneutralniji D-padež i da se ne smije miješati sa subjektnim P-padežom indoeuropskih jezika, podudara se s Fillmoreovim Objektom, a Ergativ¹⁰² s Vršiteljem. Lokativ u kombinaciji s Nominativom i Ergativom koristi za opis statičnih Lokativa, a u kombinaciji s Ablativom za opis usmjerenih Lokativa. Ovaj je sustav sličan Gruberovom (Cook, 1971:99), iako on koristi sustav od pet padeža (Vršitelj, Tema, Lokacija, Izvor i Cilj).

- ❖ **Nominativ** (Nom.) – Zahtijeva ga svaki glagol. Sa statičnim glagolima određuje objekt koji se opisuje:

 Tom je hladno.

a s ne-statičnim glagolima određuje imenicu koja prolazi kroz glagolski proces.

 Marko plače.

Anderson (Anderson, 1971:50) se zalaže za Nominativ kao element koji je univerzalno prisutan u rečenici, stoga u njegovu sustavu ne može postojati predikat s nula mjesta.

- ❖ **Ergativ** (Erg.) – Zahtijevaju ga ergativni glagoli, tj. oni koji imaju svojstvo [+ergativan]. Određuje pokretača glagolske radnje i obično je, iako ne nužno, živo biće. Ergativni glagol se uvijek odnosi na glagole radnje i zbivanja koji zahtijevaju i Ergativ i Nominativ.

 Ida lista knjigu.

---

¹⁰¹ Anderson je 1975. godine predložio promjenu imena Nominativa u Apsolutiv.

¹⁰² Bauer i Boagey (Bauer, Boagey, 1977:128-129) ovaj Andersonov padež smatraju najnezgrapnijim dijelom njegova padežnog sustava jer nema lokativni status te pretpostavljaju da je uveden iz povijesnih razloga. I Anderson priznaje da dio sustava koji obrađuje Ergativ nema lokativni pristup te se čak zalaže za spajanje Ergativa i Ablativa smatrajući ih semantički paralelnim padežima. No taj je prijedlog povukao 1975. godine.

- ❖ **Lokativ** (Loc.) – Zahtijevaju ga lokativni glagoli. Određuje prostornu lokaciju Nominativa. Statični Lokativ se obično nalazi uz engleske prijedloge 'at, in, on'.

 Škrinja sadrži puno tajni.

- ❖ **Ablativ** (Abl.) – Zahtijevaju ga usmjereni glagoli. Uvodi se lijevo od lokativnog D-padeža kako bi tvorili Izvor-Cilj formu. Za razliku od statičnih Lokativa, usmjereni Lokativi dolaze u paru ili izravno, prisutni ili implicirani, i to Ablativ-Izvor s engleskim prijedlozima *from, out of, off of* i Lokativ-Cilj s engleskim prijedlozima *to, into, onto*. Glagoli su ili glagoli radnje ili zbivanja i nisu statični.

 Sunce se protezalo od istoka do zapada.

Svoja četiri padeža Anderson razlikuje prema (ne)prisutnosti svojstava negacije i lokacije. Prema tablici koju tvore ta dva svojstva vidi se da je Ablativ semantički najkompleksniji padež, a Nominativ najjednostavniji.

NEGACIJA	LOKATIV		
		+	-
	+	Abl.	Erg.
	-	Loc.	Nom.

Anderson (Anderson, 1977:26) dijeli svojstva koja određuju D-padeže u dvije glavne skupine: identifikacijska i diskriminacijska skupina. Prva se poklapa s prisutnošću (ili odsutnošću) određenoga D-padeža, a druga pokazuje je li instancija P-padežnog izraza instancija istog ili nekog drugog D-padeža.

Za razliku od Fillmorea i Chafea koji D-padeže drže u hijerarhijskom poretku za izbor subjekta, Anderson generira D-padeže samo u poretku površinske strukture.

Kako se u engleskom jeziku subjekt određuje uz pomoć hijerarhije D-padežnih relacija, nađe li se ergativna fraza u rečenici, neminovno će postati subjektom. No, to ne vrijedi i za jezike poput finskog. Isto tako proces brisanja u engleskom ne može se jednostavno primijeniti na ergativne fraze

jer je njihov identitet izgubljen procesom određivanja subjekta koji neutralizira padežne odnose, dok je u filipinskim jezicima to moguće budući da se relacije mogu odrediti iz afiksa glagola. Anderson (Anderson, 1978:669) zato smatra da subjekt nema konzistentan semantički odnos, a činjenicu da je Vršitelj, odnosno ergativna fraza, čest izbor za službu subjekta, objašnjava time što su Vršitelji često nositelji teme, a upravo se takve konstrukcije pojavljuju u konstrukciji subjekta.

7.3 Tipovi glagola

Anderson (Anderson, 1971:22) koristi pravila potkategorizacije kako bi glagolima dodao svojstva [+/-statičan], [+/-ergativan], [+/-refleksivan] i [+/-kos] te dobio osnovne tipove glagola koji koriste samo Ergativ i Nominativ:

- ❖ **Pravilo 1.** Glagol može biti statičan ili nestatičan, ergativan ili neergativan. [+statičan] glagol u engleskom zahtijeva 'be', a [-statičan] ga ne zahtijeva. [+ergativan] glagol zahtijeva Vršitelja (ergativni padež), a [-ergativan] ga ne zahtijeva.
- ❖ **Pravilo 2.** Ergativan glagol bilo statičan ili nestatičan, može biti refleksivan ili nerefleksivan. [+refleksivan] glagol ima koreferencijalne padeže Ergativ i Nominativ, dok to nije slučaj kod [-refleksivan] glagola.
- ❖ **Pravilo 3.** Statičan, ergativan i nerefleksivan glagol može biti i kos.

Pravila ovisnosti dodaju glagolu padeže posebnim linearnim poretkom, ovisno o svojstvima glagola. Ova se pravila provode nakon pravila potkategorizacije:

- ❖ **Pravilo 1.** Svakom se glagolu Nominativ dodaje slijeva i on njime dominira.
- ❖ **Pravilo 2.** Svakom ergativnom glagolu, ako je on i refleksivan, dodaje se ergativni padež na simbol Nominativa, u suprotnom se dodaje glagolu zdesna.

- ❖ **Pravilo 3.** Svakom statičnom glagolu, ako je on i kos, umeće se statično svojstvo na ergativni simbol, u suprotnom se dodaje na Nominativ.

Transformacijska pravila uređuju semantičke elemente u površinskom poretku:

- ❖ **Pravilo 1.** Preokreće poredak Ergativa i Nominativa kod jednostavnih aktivnih tranzitivnih rečenica.
- ❖ **Pravilo 2.** Pravilo koje uvodi u engleskom jeziku 'be' kod pasivnih rečenica.

Nakon što je svih osam pravila primijenjeno, dobije se šest osnovnih površinskih struktura.

Osnovni tipovi glagola zahtijevaju samo Nominativ i Ergativ, s tim da je Nominativ obvezatan padež. Statični lokativni tip glagola dobije se dodavanjem Lokativa, a usmjereni lokativni tip dodavanjem kombinacije Ablativa i Lokativa.

Glagoli stanja su jedno-mjesni pridjevski predikati koji ne mogu biti progresivni i zahtijevaju samo Nominativ.

Glagoli zbivanja su jedno-mjesni glagolski predikati koji mogu biti progresivni, ali ne mogu biti u imperativu. Zahtijevaju samo Nominativ.

Glagoli radnje su dvo-mjesni predikati koji mogu biti i progresivni i u imperativu.

Lokativni tip glagola može biti lokativni glagol stanja s engleskim prijedlozima 'be at, be in, be on', lokativni glagol zbivanja i lokativni glagol radnje. Isto vrijedi i za usmjerene glagolske tipove.

Anderson smatra da postoje neprijelazni glagoli kojima je subjekt Nominativ, kao npr. 'fall, say', ali i Nominativ i Ergativ istovremeno, kao npr. 'march'.

7.4 Prikrivene padežne uloge

U Andersonovom modelu ne postoji opći sustav derivacija kojim bi se povezali slični ulazi, i tako smanjio broj ulaza u leksikonu. Na njega bi se mogao primijeniti Chafeov sustav derivacija, premda je on rađen za nelokalistički kontekst.

Bez obzira na to što ih ne obrađuje kao koherentnu teoriju, prisustvo prikrivenih padeža neizbježno je u njegovom sustavu zbog hipoteze obvezatnog Ob padeža. Tako o ulogama brisanja (engl. *deletable roles*) govori pod pravilom brisanja Objekta.

Koreferencijalne se uloge kod Andersona pojavljuju u sljedećim parovima: Ergativ i Nominativ, Ergativ i Lokativ, Ergativ i Lokativ-Cilj, Ergativ i Ablativ, Lokativ i Nominativ te Ablativ i Lokativ-Cilj. Leksikalizirane uloge Anderson naziva reduciranim surečenicama (engl. *reduced clauses*).

Kod povratnih glagola radnje Ergativ je koreferencijalan s Nominativom pa se Nominativ, kao prikrivena uloga, ne pojavljuje u površinskoj strukturi. Isto je i kod glagola kretanja čiji je subjekt živo biće.

Ergativ je koreferencijalan i s Lokativom u rečenicama poput:

 His regiment contained the attack.

gdje Ergativ istovremeno vrši radnju napada ali i sadrži napad u samom sebi.

Ergativ je koreferencijalan s Ablativom u rečenicama poput:

 Ida je posudila svoju haljinu.

gdje je Ida i vršitelj radnje ali i izvor od kojeg je haljina 'pomaknuta'.

8 COOKOV MODEL

Matrični model padežne gramatike koji predlaže Cook, zapravo se temelji na radovima Fillmorea (1968.-1971.), Wallace L. Chafea (1970.) i Johna M. Andersona (1971.). Proučavajući njihove modele, Cook se ni s jednom teorijom nije složio u potpunosti te je ponudio svoj model u koji je uklopio najbolja rješenja već postojećih teorija. Taj novi model naziva matričnim modelom padežne gramatike (engl. *The case grammar matrix model*) i u njemu pokušava odgovoriti na sva bitna pitanja padežnih gramatika.

Cook (Cook, 1978:295-296) napominje kako su dotadašnji prijedlozi padežnih gramatika različitih autora dali niz različitih i često oprečnih uputa za stvaranje modela padežne gramatike te daje pet osnovnih točaka koje treba imati na umu kod kreiranja jednog takvog modela:

- ❖ tip dubinske strukture koji se predlaže;
- ❖ popis padeža koji se predlažu;
- ❖ način na koji se ti padeži povezuju u strukturu padežnih okvira;
- ❖ sredstva za derivaciju (sastavljanje) glagolskih oblika;
- ❖ stupanj razvijenosti teorije prikrivenih padežnih uloga – tj. je li teorija u stanju opisati povremenu ili potpunu odsutnost nekih padeža iz površinske strukture.

Cookov model, koji je već našao uspješnu primjenu u mnogim jezicima, sastoji se od pet osnovnih elemenata:

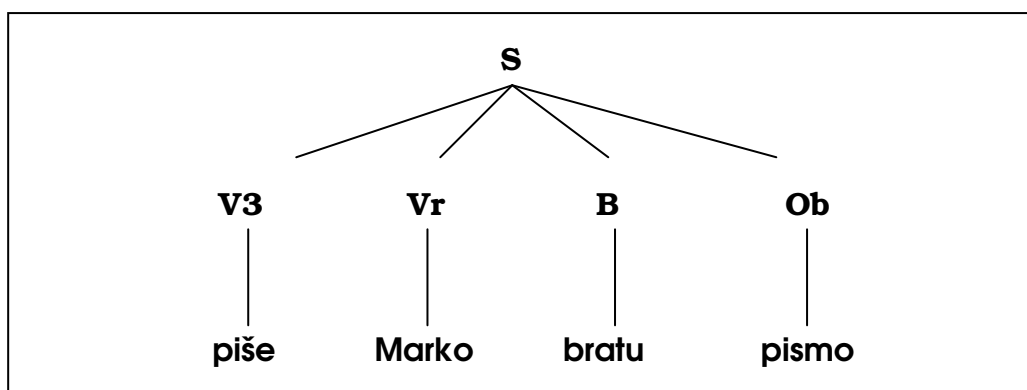
- ❖ **dubinske strukture** koja predstavlja sadržaj rečenice uz pomoć jednog središnjeg glagola i jednog, dvaju ili više padeža, čiji broj određuje glagol svojom valencijom;
- ❖ **pet padeža**: Vršitelj, Iskustvenik, Benefaktiv, Objekt i Lokativ;
- ❖ **dvanaest padežnih okvira** koje koriste navedeni padeži kako bi tvorili 3x4 matrice;
- ❖ **derivacije** koje se koriste za dobivanje glagolskih oblika;
- ❖ **teorije prikrivenih padežnih uloga** koja se koristi za objašnjavanje nejednakosti između dubinske i površinske strukture.

8.1 Dubinska struktura

Izabrana logička struktura trebala bi opisati semantički sadržaj rečenice s osvrtnom na predikat i njegove D-padežno označene argumente. Logička struktura treba biti neovisna od drugih sintaktičkih struktura i dovoljno univerzalna kako bi bila primjenjiva u svim jezicima.

Cookova dubinska struktura semantički je prikaz sadržaja rečenice (ne uključujući modalna svojstva: vrijeme, vid i negaciju). Sastoji se od propozicije **S**, jednog dominantnog predikata **V**, te jednog, dvaju ili triju argumenata, tj. imeničnih skupina. Imenične se skupine zamjenjuju D-padežima koji su poredani u hijerarhijsku strukturu u svrhu izbora subjekta rečenice.

 Marko piše bratu pismo.

S je okvirni uređaj koji svrstava glagol i njemu potrebne padeže u jednu strukturu nakon čega se ta dubinska struktura kopira u padežni okvir glagola, u ovom slučaju glagola **PISATI**, + (**___**, **Vr**, **B**, **Ob**). **V** je središnji element koji određuje broj i vrstu D-padeža koji se s njim pojavljuju.

Ovakvu je strukturu još 1971. godine predložio i Fillmore s tom razlikom da njegov model nije imao odvojen modalni element¹⁰³, nije imao prijedloge u dubinskoj strukturi, a D-padeži su mu bili poredani s lijeva nadesno gdje je hijerarhijski najviši D-padež bio najbliži glagolu. Ovakav

¹⁰³ Iz njegovih kasnijih radova zaključuje se da bi se modalni elementi trebali voditi kao zasebni predikati višeg reda.

poredak omogućavao je primjenu jednostavnog pravila inverzije glagola i imenične skupine za izbor subjekta u rečenici.

Prednosti Cookova modela su u tome što se elementi modalnosti mogu dodati kao viši predikati, glavni se glagol može rastaviti na atomske predikate, a površinska se struktura može izvesti pravilima realizacije. Struktura Cookova modela je najsvestranija, najjednostavnija za upotrebu i najprilagodljivija sustavima sintaktičkog prikaza. Smatra se modelom koji najtočnije opisuje padežne okvire.

8.2 Padežni sustav

Cook smatra bitnim razlikovanje triju koncepata u padežnom sustavu:

- ❖ **padežnog oblika** – morfološki izgled P-padeža prikazan uz pomoć afiksa dodanog imenici;
- ❖ **sintaktičke upotreba padežnog oblika** – način na koji se P-padežni afiks sklapa s imenicom za korištenje u svrhu subjekta, objekta ili priložne oznake;
- ❖ **značenja koje afiks nosi u kontekstu** – dubinsko značenje P-padežnog oblika; najzanimljiviji dio padežnim gramatičarima.

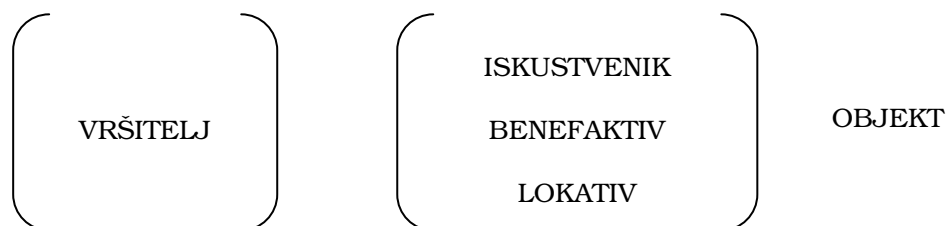
Fillmoreov model razlikuje padežni oblik od padežne upotrebe, pripisujući prvi površinskoj, a drugi termin dubinskoj strukturi. Upotrebe D-padeža su značenja koja prenose P-padežni oblici. Značenja su "*jezično univerzalna i predstavljaju padeže dubinske strukture u modelu padežne gramatike*" (Cook, 1989:4).

Matrični model koristi ne-lokalistički sustav D-padeža. Sam pojam padeža odnosi se na dubinsku semantičku ulogu koja je neovisna o površinskom obliku. Propozicijski su padeži padeži koje zahtijeva semantička valentnost glagola. Matrični model¹⁰⁴, koji predlaže Cook, koristi pet propozicijskih padeža čiji bi hijerarhijski poredak za izbor subjekta bio

---

¹⁰⁴ Ovaj je model najbliži Chafeovom modelu iz 1970. godine uz iznimku Sredstva i Complement padeža od kojih je prvi izbačen jer ne proizlazi iz glagolske valencije, a drugi jer se nikad ne pojavljuje kao subjekt.

sljedeći: Vršitelj (Vr), Iskustvenik (Is), Benefaktiv (B), Objekt (Ob) i Lokativ (Loc).

Za razliku od ovih, postoje još i modalni padeži koji su izborni i koje semantička valentnost glagola ne zahtijeva, ali dopušta, i to su: Vrijeme, Instrument, Način, Uzrok, Svrha, Rezultat, vanjski Lokativ i unutarnji Benefaktiv.

Zbroj semantičkih svojstava tvori semantičku valentnost glagola i ona određuje broj i vrstu D-padeža koji se moraju pojaviti s tim glagolom. Svaki od propozicijskih padeža definira se uz pomoć glagola s kojim se pojavljuje:

- ❖ **Vršitelj** – D-padež koji zahtijevaju glagoli radnje;
- ❖ **Iskustvenik** – D-padež koji zahtijevaju iskustveni glagoli, a označava osobu koja doživljava neku senzaciju, emociju, spoznaju ili komunikaciju;
- ❖ **Benefaktiv** – D-padež koji zahtijevaju korisnički glagoli, a označava osobu koja posjeduje objekt ili označava ne-Vršitelja u transferu dobara;
- ❖ **Objekt** – obvezatni D-padež koji se nalazi uz svaki glagol, a izražava neutralnu temu stanja, zbivanja ili radnje koju opisuje glagol;
- ❖ **Lokativ** – D-padež koji zahtijevaju lokativni glagoli, a ograničen je na fizičke lokacije, ali uključuje i statične i usmjerene lokative (lokative pravca).

8.3 Padežni okviri

Fillmoreovi glagoli imaju jedan padežni okvir u kojemu su D-padeži označeni kao obvezatni ili izborni. Cook (Cook, 1979:41) prihvaća ovakav sustav¹⁰⁵ jer omogućuje glagolu realizaciju više kontekstā, a da pri tome zadrži padežni okvir kao konstantu. Budući da je broj glagola prevelik u odnosu na broj varijacija padežnih okvira, logično je zaključiti da će mnogi glagoli imati iste okvire te ih se može klasificirati u različite glagolske kategorije. Glagoli s istim padežnim okvirom spadaju pod isti tip glagola.

Padežni sustav nije samo popis D-padeža već i paradigmatski skup opozicija između kontrastnih semantičkih uloga. Padežni okviri su sintagmatska uređenja u kojima se pojavljuju padežne uloge. Vrijednost padežnog sustava uvelike ovisi o načinu na koji se padežne uloge slažu u padežne okvire.

Cook koristi sljedeće norme za formiranje padežnih okvira:

- ❖ svaki se padežni okvir sastoji od jednog glagola i jednog, dvaju ili triju D-padeža;
- ❖ osim Objekta, nijedan drugi D-padež ne pojavljuje se više od jedanput u padežnom okviru;
- ❖ Objekt je obvezatan D-padež;
- ❖ Iskustvenik, Benefaktiv i Lokativ međusobno se isključuju;
- ❖ D-padeži su poredani slijeva nadesno po hijerarhiji za odabir subjekta.

Na temelju navedenih pravila dobivena je tablica 3x4¹⁰⁶ s tipovima glagola. U retcima glagoli su klasificirani prema stanju, zbivanju i radnji, a u stupcima prema osnovnom obliku glagola, prema iskustvu, korištenju i lokaciji.

---

¹⁰⁵ Cook (Cook, 1979:48) vjeruje da se ovakav sustav, budući da je temeljen na semantici, a ne sintaksi, može primijeniti na sve sintaktičke sustave.

¹⁰⁶ Prvi prijedlog matrice imao je 4x4 izbora jer je, uz glagole stanja, zbivanja i radnje, imao i glagole radnje i zbivanja. No, primjena strukture nije pronašla odgovarajuće primjere za četvrtu kategoriju pa je ona sasvim ukinuta. Nakon što je Cook uveo djelomično i sasvim prikrivene padežne uloge, uspio je objasniti odsutnost nekih padežnih uloga iz površinske strukture. Cjelokupan je model potvrdio Andersonovu hipotezu iz 1971. da je Objekt obvezatni padež prisutan u svim padežnim okvirima.

Glagolski oblici	<i>osnovni glagoli</i>	<i>iskustveni</i>	<i>korisnički</i>	<i>lokativni</i>
Stanje	Ob _s	Is, Ob _s	B, Ob _s	Ob _s , Loc
Zbivanje	Ob	Is, Ob	B, Ob	Ob, Loc
Radnja	Vr, Ob	Vr, Is, Ob	Vr, B, Ob	Vr, Ob, Loc

Prvo se obavlja analiza po retcima, tj. treba odrediti izražava li glagol neku statičnu situaciju:

 Lovro je visok.

ili ne-Vršiteljski događaj (zbivanje):

 On raste.

ili pak dinamički Vršiteljski događaj (radnja):

 Ela ispravlja lektiru.

Nakon toga se vrši klasifikacija glagola prema semantičkoj domeni. Osnovni glagoli koriste samo Vršitelja i/ili Objekt¹⁰⁷. Iskustveni glagoli opisuju unutarnje stanje čovjeka i koriste još i Iskustvenik. Korisnički glagoli opisuju posjedovanje i prijenos dobara i koriste još i Benefaktiv. Lokativni glagoli opisuju lokaciju i usmjerenost i koriste Lokativ. Uz navedene D-padeže sva tri tipa glagola koriste Vršitelja i/ili Objekt.

Ovaj je model proširen tvrdnjama da je u okviru dopušteno dupliciranje Ob padeža, da neki glagoli zahtijevaju D-padež Vrijeme, te da se glagoli s istim padežnim okvirom mogu razlikovati po izboru za subjekt. Upravo zbog pravila o obvezatnom Ob padežu¹⁰⁸, u modelu nema 0-mjesnih glagola.

D-padeži koji ulaze u padežni okvir glagola, nabrajaju se prema hijerarhiji za odabir subjekta. Ako dolazi do varijacija u poretku, one se moraju

¹⁰⁷ Oznaka s uz Objekt '**Ob_s**' uvedena je za razlikovanje glagola stanja od glagola zbivanja.

¹⁰⁸ Mnogi modeli ne mogu koristiti obvezatni Ob padež jer je kod njih Objekt često podijeljen na više padeža, npr. Učinak, Dopunba i *Effected* Objekt.

objasniti uz pomoć pravila pomaka (engl. *movement rules*). Cook opisuje 4 takve varijacije:

- ❖ **Jednostavna promjena** (jednostavni *flip* pomak) je potrebna za neke dvo-mjesne predikate kod svih tipova glagola stanja. Promjena mjesta između Objekta i Iskustvenika, Benefaktiva ili Lokativa mora se navesti i u okviru.
- ❖ **Druga promjena** (psihološki pomak) je obvezatna kod nekih procesnih glagola i glagola stanja koji su još i iskustveni glagoli.
- ❖ **Treća promjena** pojavljuje se kod tro-mjesnih glagola akcije s tim da Vršitelj nikada ne mijenja svoje mjesto, već samo druga dva D-padeža.
- ❖ **Posljednji tip promjene** vezan je uz površinsku funkciju padeža. Tako Lokativ može postati izravnim objektom ako se prijedlog leksikalizira u glagol.

Iako je većina promjena izborna, postoje glagoli koji ne dopuštaju promjenu Objekta i Lokativa, ali i oni kojima je ta promjena obvezatna.

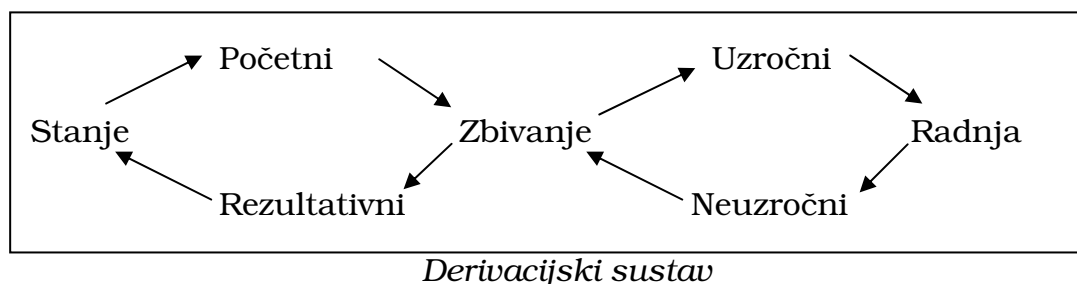
Cook (Cook, 1979:166) smatra da bi padežna gramatika mogla unaprijediti svoju semantičku strukturu ako u nju uvrsti logičke strukture generativne semantike¹⁰⁹.

8.4 Derivacije

Skupine srodnih glagola obično imaju isti leksički morfem te zbog toga trebaju derivacijski sustav koji će objasniti kako nastaju drugi glagoli iz istog skupa. Dakle, potrebno je stvoriti derivacijsku proceduru kojom će se od jednog glagola, koji je osnovni, moći dobiti ostali oblici. Cook (Cook, 1979:69) za to nudi dvosmjerni sustav koji se bazira na Chafeovom modelu i koji povezuje sva tri osnovna tipa glagola.

---

¹⁰⁹ I padežna gramatika i generativna semantika imaju glagol kao središnji element i niz imenica vezanih za taj glagol, s razlikom da u strukturi padežne gramatike te imenice imaju padežne oznake. U padežnoj je gramatici značenje rečenice izraženo padežnim okvirima, a u generativnoj semantici logičkim strukturama oko središnjeg predikata. Što je u rečenici manje padeža, to je model te rečenice apstraktniji i bliži prikazu generativne semantike. Dodavanjem padeža, model postaje konkretniji i dalji od generativne semantike.

Početni oblik dodaje se glagolima stanja kako bi se dobili glagoli zbivanja (u logičkim strukturama dodaje se u engleskom predikat *COME ABOUT*):

be thick + početni oblik = thicken.

Rezultativni oblik dodaje se glagolima zbivanja kako bi se dobili glagoli stanja (oduzima se predikat *COME ABOUT*):

Break + rezultativni oblik = be broken.

Uzročni oblik dodaje se glagolima zbivanja kako bi se dobili glagoli radnje (dodaje se predikat *CAUSE*)

Break + uzročni oblik = break.

Neuzročni oblik dodaje se glagolima radnje kako bi se dobili glagoli zbivanja (oduzima se predikat *CAUSE*)

Wash + neuzročni oblik = wash.

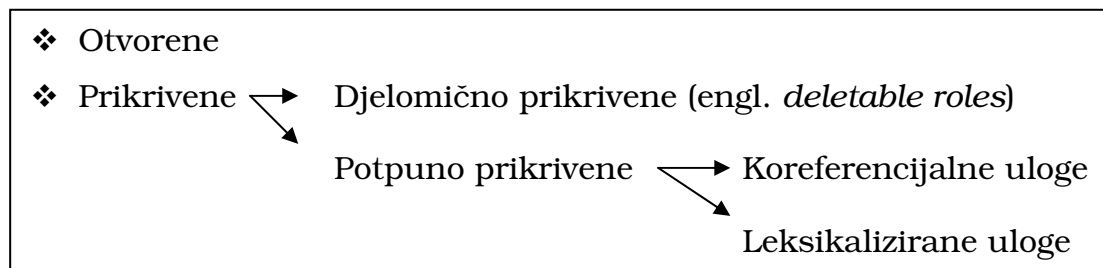
Osnovni su oblici morfološki najjednostavniji. Glagoli zbivanja razlikuju se od glagola radnje po sintaktičkom kriteriju. Jedino se osnovni oblik predstavlja leksičkim pravilom dok se ostali oblici formiraju dodavanjem derivacija osnovnom obliku.

Ova pravila su od velike pomoći kod organizacije leksikona jer smanjuju zalihost sustava.

8.5 Prikrivene padežne uloge

Često ne postoji 1:1 (jedan naprema jedan) odnos između imenične skupine površinske strukture i padeža dubinske strukture. Zbog toga model mora imati teoriju koja će reći kako se i kad padežne uloge ne moraju pojaviti u

površinskoj strukturi. Cook daje prikaz D-padežnih uloga u površinskoj strukturi na sljedeći način:

D-padežne uloge u površinskoj strukturi

Otvorene uloge uvijek se pojavljuju u površinskoj strukturi jednostavnih aktivnih rečenica.

Prikrivene su uloge ponekad ili uvijek odsutne iz površinske strukture. Djelomično prikrivene su ponekad prisutne, a ponekad odsutne iz površinske strukture:

 Ela kuha (večeru).

dok se potpuno prikrivene nikad ne pojavljuju u površinskoj strukturi iako su dio semantičke valentnosti glagola. Ove se uloge označavaju zvjezdicom '*', a razlog njihove prikrivenosti navodi se nakon okvira, npr. [__Vr, *Ob, Loc] / Vr=Ob.

Koreferencijalne su uloge dvije uloge dubinske strukture koje se odnose na istu osobu ili stvar, a u površinskoj strukturi ostvaruju se samo jednom od tih dviju uloga.

 Ante sluša muziku.

U ovoj rečenici *Ante* je i Vršitelj, dakle osoba koja sluša, ali i Iskustvenik, osoba koja doživljava. Padežni okvir glagola *slušati* ove rečenice izgleda ovako: [__ **Vr, *Is, Ob**]/ **Vr=Is**.

Leksikalizirane uloge inkorporirane su u sam oblik površinskog glagola pa se zbog toga ne pojavljuju dodatno u površinskoj strukturi.

 Ivica je buteljirao vino.

Glagol *buteljirati* ima značenje ‘*puniti nešto u butelju*’ pa je dubinsko značenje ove rečenice da je Ivica punio butelju vinom. Padežni okvir glagola *buteljirati* ove rečenice izgleda ovako [**Vr, Ob, *Loc**]/**Loc lex**, za razliku od rečenice:

 Ivica je buteljirao vino u male boce.

u kojoj Lokativ nije leksikaliziran te joj padežni okvir ima sljedeći izgled: [**Vr, Ob, Loc**].

Teorija prikrivenih padežnih uloga podrazumijeva se u sustavima s obvezatnim D-padežom Objekt kakav je i Cookov matrični model.

Cookov je model već uspješno primijenjen na španjolski, francuski, nizozemski, njemački, kineski i japanski jezik, što sugerira da D-padežna analiza pokazuje sličnosti u dubinskoj strukturi svih jezika, naglašavajući i razliku u načinima izražavanja. Stoga Cook smatra da će ovakav model dovesti do poboljšanja interkulturalnih komunikacija, prijevoda i poučavanja stranih jezika.

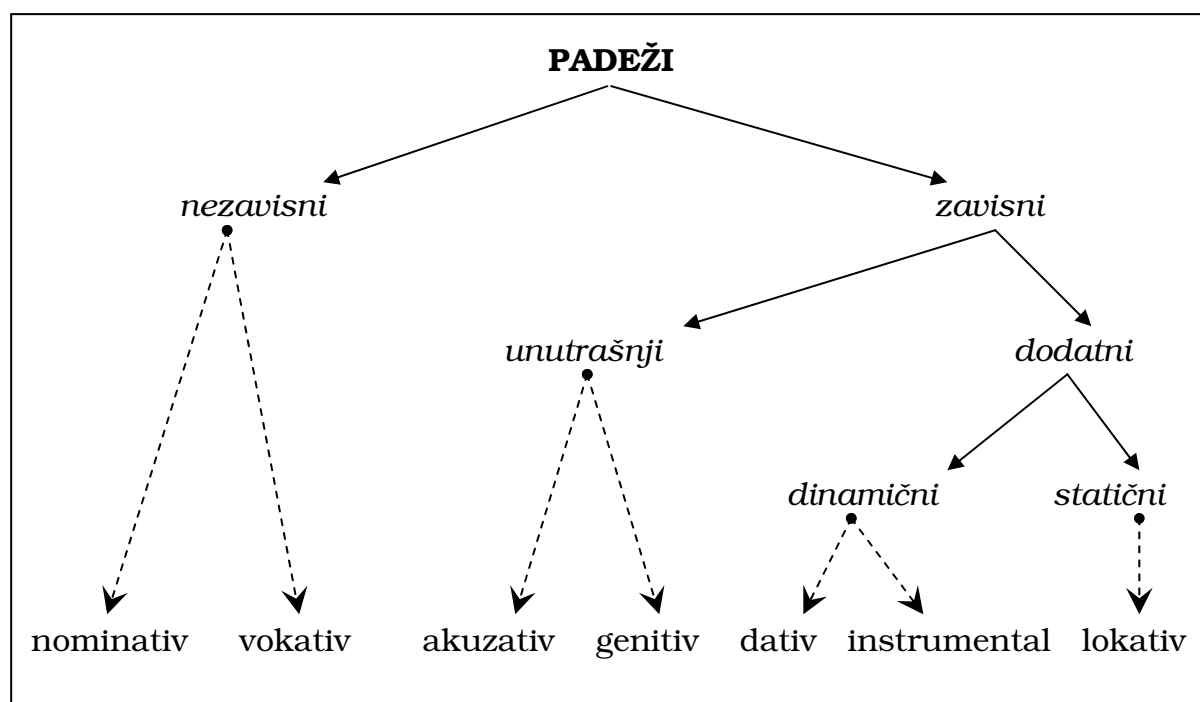
9 PADEŽI I HRVATSKI JEZIK

U ovom poglavlju primijenit ćemo četiri navedena modela dubinskih padeža na rečenicu hrvatskog jezika kako bismo otkrili je li i u kojoj je mjeri takva analiza primjenljiva na hrvatski jezik. No, prije toga pogledajmo kakav P-padežni sustav ima hrvatski jezik.

P-padež se u hrvatskoj gramatici definira kao "*...morfološka kategorija koja izriče različite odnose onoga što riječ znači prema sadržaju rečenice. Ti se odnosi izriču padežnim nastavcima i naglaskom.*" (Barić i dr., 1997:101). Odnosno kao "*Oblik riječi koji je ovisan o njezinoj službi i odnosu prema drugim riječima u rečenici zove se padež.*" (Težak, Babić, 1996:81). Ovisno o odnosu koji izriču, P-padeži mogu biti zavisni, ili kosi, i nezavisni. U drugu kategoriju spadaju nominativ i vokativ, a u prvu svi ostali, dakle genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental.

Ako je veza zavisnih P-padeža s ostalim riječima u rečenici prijeko potrebna za razumijevanje rečenice, radi se o unutrašnjoj ili uzročnoj vezi, koja se izriče akuzativom ili genitivom. Ako je pak ta veza samo dodatak rečenici s dinamičnim ili statičnim podacima, takve veze izriču se dativom i instrumentalom, odnosno lokativom.

Grafički bi se to dalo prikazati na sljedeći način:

Opis hrvatskih P-padeža prema Barić (Barić i dr. 1997:102, 279-280) i Težaku i Babiću (Težak, Babić, 1996:82):

- ❖ **nominativ** (N) – koristi se za imenovanje,
  - dolazi od latinske riječi *nominare* što znači imenovati;
  - nikad ne dolazi s prijedlogom,
  - odgovara na pitanja *tko?*, *što?*;
- ❖ **genitiv** (G) – pokazuje djelomičnost, otkidanje, udaljavanje, približavanje, potjecanje, pripadanje ili građu,
  - dolazi od latinske riječi *genitus* što znači rođen;
  - pojavljuje se s prijedlozima: *bez, blizu, čelo, do, duž, ispred, ispod, iz, iza, između, iznad, izvan, kod, kraj, mimo, mjesto, nakon, nakraj, nasred, navrh, niže, od, oko, osim, pokraj, ponad, poput, pozadi, pored, poslije, poviše, preko, prije, protiv, put, radi, s, sa, sred, u, ukraj, umjesto, uoči, uvrh, uzduž, van, više, vrh, za, zaradi, zbog*,
  - odgovara na pitanja *čiji?*, *koga?*, *čega?*;
- ❖ **dativ** (D) – označava usmjerenost (cilj), čemu je što namijenjeno ili čemu se teži,
  - dolazi od latinske riječi *dare* što znači dati;
  - pojavljuje se s prijedlozima: *k/ka, proti, nadomak, nasuprot, suprot, unatoč, usprkos, uprkos*,
  - odgovara na pitanja *komu?*, *čemu?*;
- ❖ **akuzativ** (A) – pokazuje cjelovitost, ono što radnjom nastaje, nestaje, mijenja se, trpi radnju, ono u što se prodire, ulazi, ono što se hvata, dira, na što se oslanja, sjeda, staje, ono što se posjeduje,
  - dolazi od latinske riječi *accusatus* što znači optuženik;
  - pojavljuje se s prijedlozima: *kroz, među, na, nad, niz, o, po, pod, pred, u, uz, za*,
  - odgovara na pitanja *koga?*, *što?*;
- ❖ **vokativ** (V) – koristi se u izravnom obraćanju,
  - dolazi od latinske riječi *vocare* što znači zvati;
  - nikad ne dolazi s prijedlogom,
  - ne odgovara ni na jedno pitanje;

Budući da u računalnom programu 'gledamo' samo zadnje slovo nastavka stupce 1 – 30 možemo skratiti jer se svi parni stupci preklapaju s neparnim. Tako dobivamo tablicu s 15 stupaca:

	<i>muški rod</i>												<i>srednji rod</i>		
-a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
N	/	/	/	/	o	o	o	o	e	e	e	e	o	e	/
G	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
D	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u
A	/	a	/	a	/	a	/	a	/	a	/	a	o	e	/
V	e	e	u	u	e	e	u	u	e	e	u	u	o	e	/
L	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u
I	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m

pa tablicu **-e** i **-i** vrste nastavljamo sa stupcem broj 16.

-e	16	17	18	19	20	21	22	23	24	-i	25	26	27
N	a	a	a	o	o	o	e	e	e	N	/	/	/
G	e	e	e	e	e	e	e	e	e	G	i	i	i
D	i	i	i	i	i	i	i	i	i	D	i	i	i
A	u	u	u	u	u	u	u	u	u	A	/	/	/
V	o	e	a	o	e	a	o	e	a	V	i	i	i
L	i	i	i	i	i	i	i	i	i	L	i	i	i
I	om	om	om	om	om	om	om	om	om	I	i	iu	u

Sličan pregled nastavaka dajemo i za pridjeve hrvatskog jezika.

<i>neodređeni vid</i>	<i>muški rod</i>		<i>srednji rod</i>		<i>ženski rod</i>
	28	29	30	31	32
N	/	/	o	e	a
G	a	a	a	a	e
D	u	u	u	u	oj
A	a	/	o	e	u
V	/	/	o	e	a
L	u	u	u	u	oj
I	im	im	im	im	om

<i>određeni vid</i>	<i>muški rod</i>				<i>srednji rod</i>			<i>ženski rod</i>
	33	34	35	36	37	38	39	40
N	i	i	i	i	o	o	e	a
G	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	e
D	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	oj
A	g(a)	g(a)	i	i	o	o	e	u
V	i	i	i	i	o	o	e	a
L	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	oj
I	im	im	im	im	im	im	im	om

Stupci 32 i 40 se u potpunosti preklapaju pa stupac 40 ukidamo iz popisa. Ukupan broj padežnih nizova za jedninu¹¹⁰ imenica i pridjeva hrvatskog jezika je 39.

U tablicama su istom bojom označene identične kombinacije po stupcima prema sljedećem modelu:

isti nastavak imaju sljedeći padeži			
N i A	N i V	D i L	G i A
N, A i V	N, G i V	D, V i L	G i V
N i G	G, D, V i L	G, D, V, L i I	

Slijedi tablica s pregledom prijedloga po padežima. Treba imati na umu da se P-padežne riječi mogu pojaviti i bez prijedloga pa ih se u tom slučaju treba moći odrediti na drugi način (padežnim nastavkom ili mjestom u rečenici).

		N	G	D	A	V	L	I
broj padeža s istim prijedlogom	jedan padež	nema prijedloga	bez, blizu, čelo, do, duž, ispred, ispod, iz, iza, između, iznad, izvan, kod, kraj, mimo, mjesto, nakon, nakraj, nasred, navrh, niže, od, oko, osim, pokraj, ponad, poput, pozadi, pored, poslije, poviše, preko, prije, protiv, put, radi, sred, ukraj, umjesto, uoči, uvrh, uzduž, van, više, vrh, zaradi, zbog	k, ka, proti, nadomak, nasuprot, unatoč, usprkos, uprkos	kroz, niz, uz	nema prijedloga	pri, prema	

¹¹⁰ U radu neće biti obrađena množina promjenjivih vrsta riječi.

dva padeža		<i>s, sa</i>	/	<i>među,</i> <i>na, nad,</i> <i>o, po,</i> <i>pod,</i> <i>pred,</i>		<i>na, o, po</i>	<i>s, sa</i> <i>među,</i> <i>nad,</i> <i>pod,</i> <i>pred</i>
tri padeža		<i>u,</i> <i>za</i>	/	<i>u,</i> <i>za</i>		<i>u</i>	<i>za</i>

Prema tablici zaključujemo sljedeće o P-padežima hrvatskih imenica i njihovim prijedlozima:

- ❖ genitiv, dativ, akuzativ i lokativ jednoznačno su određeni prijedlozima iz prve kategorije;
- ❖ genitiv i instrumental imaju zajednički prijedlog <s / sa> no nemaju zajedničkih padežnih nastavaka (osim imenica ženskog roda koje se dekliniraju po **i** deklinaciji);
- ❖ akuzativ i instrumental imaju zajedničke prijedloge <među, nad, pod, pred>, ali nemaju nijedan zajednički padežni nastavak;
- ❖ akuzativ i lokativ imaju zajedničke prijedloge <na, o, po>, ali nemaju zajedničkih padežnih nastavaka;
- ❖ genitiv, akuzativ i lokativ imaju zajednički prijedlog <u>; akuzativ i lokativ nemaju zajedničkih padežnih nastavaka, genitiv i lokativ podudaraju se samo u **i** deklinaciji, no genitiv i akuzativ imaju mnogo zajedničkih padežnih nastavaka;
- ❖ genitiv, akuzativ i instrumental imaju zajednički prijedlog <za>; akuzativ i instrumental nemaju zajedničkih padežnih nastavaka, genitiv i instrumental podudaraju se samo u **i** deklinaciji;
- ❖ nominativ i vokativ nemaju prijedloga, što im je zajednička osobina, pa ih se prema tom svojstvu ne može jednoznačno odrediti; imenice koje u nominativu jednine završavaju na –o ili –e, u nominativu i vokativu imaju iste padežne nastavke, a u ostalih imenica se nastavci razlikuju.

Usporedimo li sad tablice s padežnim nastavcima i tablicu s prijedlozima izvodimo sljedeće zaključke:

- ❖ nominativ i akuzativ iako mogu imati iste padežne nastavke nemaju zajedničkih prijedloga pa ih se, u slučaju da se akuzativ u rečenici pojavljuje s prijedlogom, može razlikovati;
- ❖ nominativ i vokativ mogu imati iste padežne nastavke i ne pojavljuju se s prijedlozima pa ih je teško razlikovati;
- ❖ dativ i lokativ, iako mogu imati iste padežne nastavke, nemaju zajedničkih prijedloga pa ih se, u slučaju da se oba padeža ili barem jedan od njih pojavljuje s prijedlogom, može razlikovati;
- ❖ genitiv i akuzativ mogu imati iste padežne nastavke i ako se pojavljuju s prijedlozima – *u*, *za* – ne mogu se razlikovati;
- ❖ za vokativ i genitiv vrijedi isto što i za nominativ i akuzativ;
- ❖ za nominativ i genitiv vrijedi isto što i za nominativ i akuzativ;
- ❖ nominativ, akuzativ i vokativ predstavljaju problem za analizu zbog nemogućnosti razlikovanja nominativa i vokativa, a padež akuzativ se može izdvojiti ako se u rečenici nalazi s jednim od prijedloga;
- ❖ za nominativ, genitiv i vokativ vrijedi isto što i za nominativ, akuzativ i vokativ;
- ❖ dativ, vokativ i lokativ, iako mogu imati iste padežne nastavke, nemaju zajedničkih prijedloga pa ih se može razlikovati ako se barem dativ ili barem lokativ nalaze s prijedlogom (vokativ možemo izdvojiti prisustvom znakova interpunkcije neposredno ispred i iza njega).
- ❖ genitiv, dativ, vokativ i lokativ mogu se međusobno razlikovati ako se barem dva padeža, ne računajući vokativ, pojavljuju s prijedlogom a da taj prijedlog nije – *u*.
- ❖ genitiv, dativ, vokativ, lokativ i instrumental mogu se međusobno razlikovati ako se barem tri padeža, ne računajući vokativ, pojavljuju s prijedlogom a da ti prijedlozi nisu – *s/sa* i *u*.

S obzirom na dane zaključke problem za analizu nam predstavljaju tablice sa sljedećim podacima:

	<i>muški rod</i>							<i>srednji rod</i>										
-a	2	4	6	8	9	10	12	13	14	15	-e	18	19	23	-i	25	26	27
N	/	/	o	o	e	e	e	o	e	/	N	a	o	e	N	/	/	/
G	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	G	e	e	e	G	i	i	i
D	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	D	i	i	i	D	i	i	i
A	a	a	a	a	/	a	a	o	e	/	A	u	u	u	A	/	/	/
V	e	u	e	u	e	e	u	o	e	/	V	a	o	e	V	i	i	i
L	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	L	i	i	i	L	i	i	i
I	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	I	om	om	om	I	i	ju	u

<i>neodređeni vid</i>	<i>muški rod</i>		<i>srednji rod</i>		<i>ž rod</i>	<i>određeni vid</i>	<i>muški rod</i>				<i>srednji rod</i>		
	28	29	30	31	32		33	34	35	36	37	38	39
N	/	/	o	e	a	N	i	i	i	i	o	o	e
G	a	a	a	a	e	G	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)	g(a)
D	u	u	u	u	oj	D	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)
A	a	/	o	e	u	A	g(a)	g(a)	i	i	o	o	e
V	/	/	o	e	a	V	i	i	i	i	o	o	e
L	u	u	u	u	oj	L	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)	m(e)	m(u)
I	im	im	im	im	om	I	im	im	im	im	im	im	im

Iz tablica vidimo da padeže iz stupaca 1, 3, 5, 7, 11, 16, 17, 20, 21, 22, 24 možemo jednoznačno odrediti u rečenici (uz pomoć padežnog nastavka ili prijedloga s kojim se nalazi) pa problem predstavlja preostalih 28 stupaca, tj. oni stupci u kojima se preklapaju nastavci za nominativ i vokativ, genitiv i akuzativ (s prijedlozima *u* i *za*), genitiv i lokativ (s prijedlogom *u*) i genitiv i instrumental (s prijedlozima *s*/*sa*).

9.1 Hrvatski u Fillmoreovom modelu

Primijenimo li Fillmoreov model iz 1971. na hrvatski jezik, glagole moramo podijeliti na glagole stanja i zbivanja, a potom na osnovnu, iskustvenu i lokativnu podskupinu glagola.¹¹¹ Podjela se vrši po D-padežima koji se nalaze uz glagol, odnosno po D-padežnim okvirima glagola.

Uzmimo za primjer rečenicu:

 Toma je razbio vrata kamenom.

Vr

Ob

I

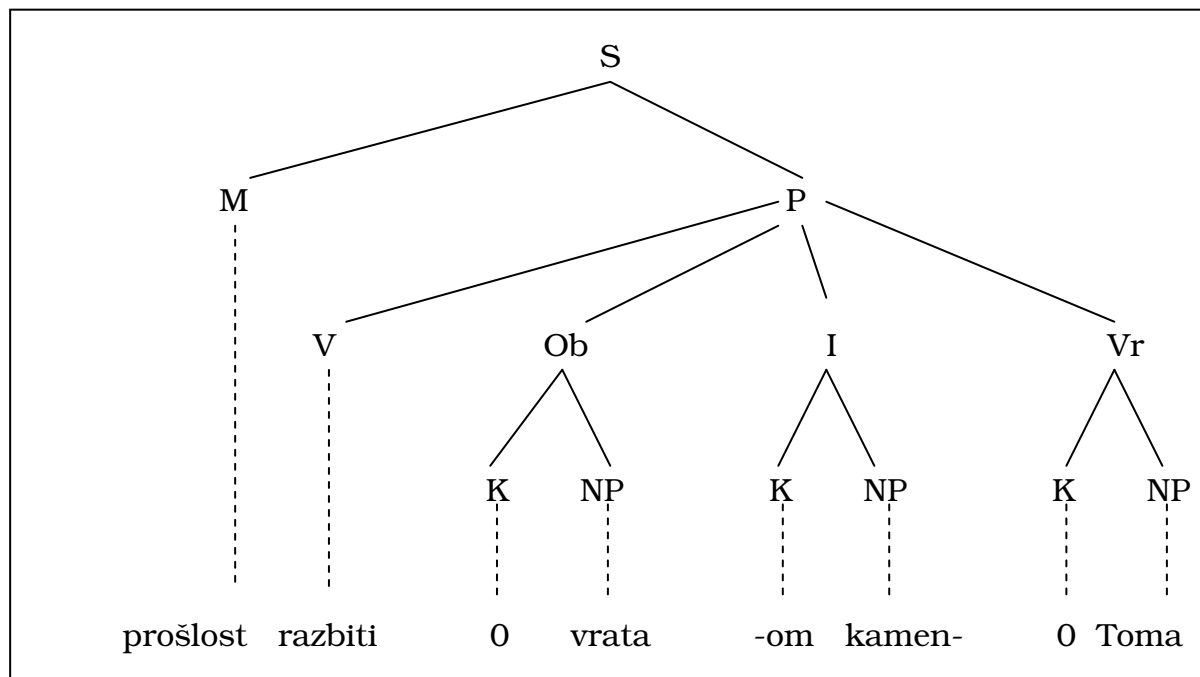
U toj rečenici glagol *razbiti* ima sljedeći D-padežni okvir:

RAZBITI [__, Vr, Ob, I]

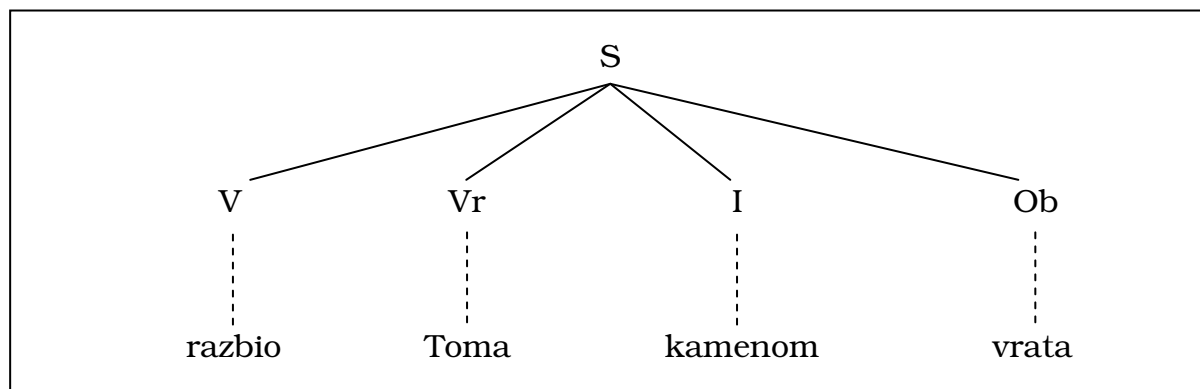
¹¹¹ Vidi Prilog 7.

gdje je *Toma* Vršitelj, *vrata* Objekt i *kamenom* je Instrumental. Glagoli koji u svom padežnom okviru imaju ova tri padeža, u Fillmoreovom modelu spadaju u kategoriju osnovnih glagola radnje.

Stablasti prikaz ove rečenice izgledao bi ovako prema Fillmoreovom modelu iz 1968.:

odnosno ovako prema Fillmoreovom modelu iz 1971.:

9.2 Hrvatski u Chafeovom modelu

Uzmimo isti primjer i primijenimo na njega Chafeov model. Chafe, za razliku od Fillmorea, ima četiri osnovne skupine glagola: glagoli stanja, radnje,

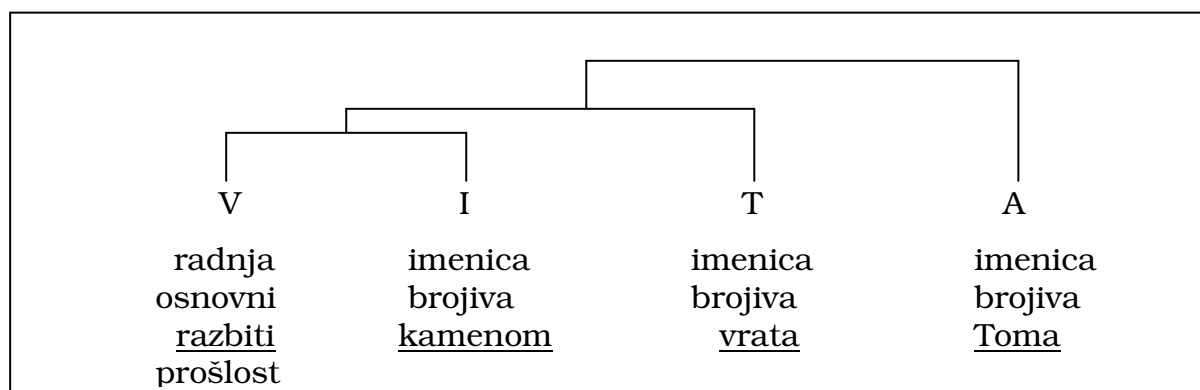
zbivanja i radnje-zbivanja, te čak pet podskupina: osnovna, iskustvena, korisnička, dopunjiva i lokativna.

Glagol iz naše rečenice u ovom modelu ima sljedeći D-padežni okvir:

Dakle, umjesto Objekta, koji se na ovom mjestu nalazi u Fillmoreovom modelu, u okviru se nalazi Trpitelj koji je uz Vršitelja Chafeov obvezni padež. I u ovom modelu glagol *razbiti* spada u kategoriju osnovnih glagola radnje.

Stablasti prikaz strukture za navedenu rečenicu je sljedeći:

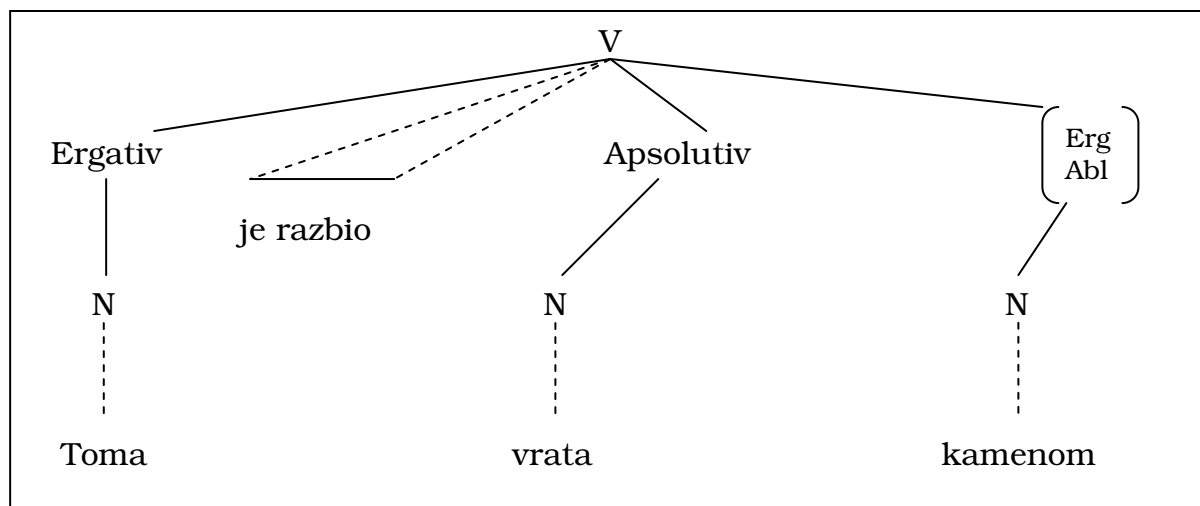

9.3 Hrvatski u Andersonovom modelu

U Andersonovom modelu, rečenica

Toma je razbio vrata kamenom.

imala bi sljedeći prikaz:

Toma je u ovom modelu Ergativ ili pokretač glagolske radnje, *vrata* su Apsolutiv ili imenica koja prolazi kroz glagolski proces, a *kamenom* je neizravni vršitelj radnje.

9.4 Hrvatski u Cookovom modelu

Za primjenu Cookovog matričnog modela, potrebno je glagole podijeliti na glagole stanja, zbivanja i radnje.

U hrvatskom jeziku glagoli stanja izriču stanje u kojemu se netko ili nešto nalazi (npr. *biti, mirovati, značiti, sličiti, koštati, ...*). Glagoli zbivanja izriču događaje koji nisu uvjetovani našom voljom i uzrokuju ih prirodne sile (npr. *širiti se, buditi se, kašljati, osušiti se, rasti, dogoditi se, otopiti se, kišiti, preostati, sniježiti, ...*). Glagoli radnje izriču svjesno djelovanje (npr. *voziti, letjeti, trčati, vikati, plivati, šetati, raditi, plesati, piti, jesti, udariti, pjevati, svirati, smijati se, poljubiti, ...*) (Barić i dr. 1997:222-223).

Nakon osnovne podjele glagole je potrebno podijeliti na podvrste, tj. odrediti izražavaju li korist (*korisnički*), mjesto (*lokaciju*) ili iskustvo, odnosno doživljaj (*iskustveni*).¹¹²

Primijenimo Cookov model i ovdje na rečenicu korištenu u cijelom devetom poglavlju.

 Toma je razbio vrata kamenom.

Glagol *razbiti* ima u Cookovom modelu sljedeći padežni okvir:

RAZBITI [__, Vr, Ob]

što znači da, po Cooku, spada u skupinu glagola radnje podskupine osnovnih glagola.

Budući da Sredstvo u Cookovom modelu nije obavezan padež, ne pojavljuje se u padežnom okviru glagola, a u stablastom prikazu označava se

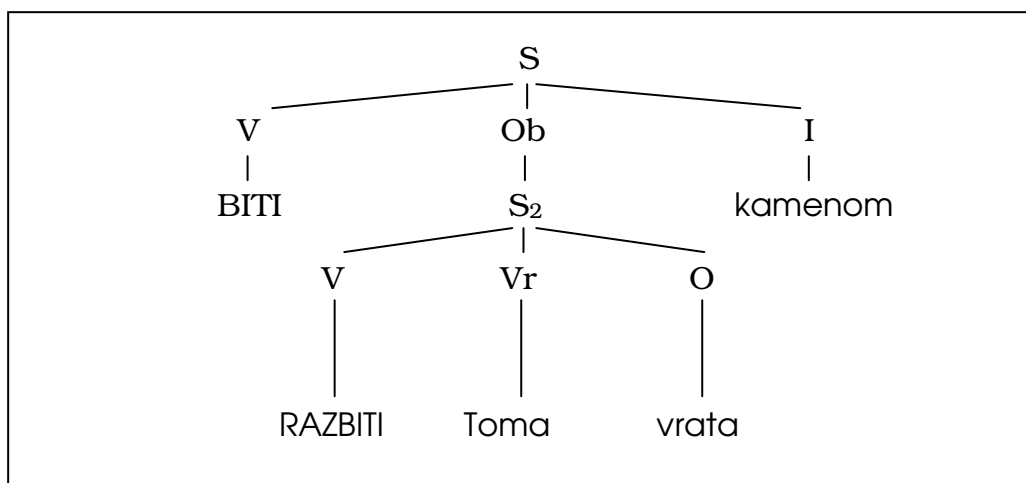
---

¹¹² Vidi Prilog 8.

posebnom nad-rečenicom s pomoćnim glagolom *biti*, što se čita kao: *Bilo je s kamenom da je Toma razbio vrata.*

Grafički prikaz ove rečenice izgleda kao na slici:

9.5 Hrvatski i valentnost

Pojam valentnosti je "sposobnost nositelja valentnosti da svojim aktualiziranjem u rečenici otvara prazna mjesta koja moraju ili samo mogu popuniti morfološki i semantički određeni komplementi..." (Samardžija, 1993a:5). Prazna mjesta su mjesta što ih oko sebe otvara nositelj valentnosti, koji ne mora nužno biti glagol. Broj mjesta je određen valentnošću nositelja valentnosti i uključen je u plan mjestâ u rečenici. Mjesta se popunjavaju komplementima.

U hrvatskom jeziku razlikujemo četiri¹¹³ skupine glagola u odnosu na njihovu valentnost i to nevalentnu, jednovalentnu, dvovalentnu i trovalentnu skupinu, od kojih svaka kreira odgovarajući rečenični model s obvezatnim dopunama pa tako imamo:

- ❖ **Jednočlane rečenične modele** – 1 model u kojem se nalazi glagol + 0 (sintaktička ništica)

¹¹³ U literaturi nisu obrađene rečenice poput: *Toma je Marku šipkom slomio nogu.* U ovoj rečenici glagol *je slomio* otvorio mjesto čak četirima dopunama: *Toma* – nominativ, *Marku* – dativ, *šipkom* – instrumental i *nogu* – akuzativ (M. Tadić, 2004:konzultacije).

 Snježi.

- ❖ **Dvočlane rečenične modele** – 1 model u kojem se nalazi glagol + dopuna u nominativu

 Marko radi.

- ❖ **Tročlane rečenične modele** – ukupno 8 modela od kojih se u svakom nalazi glagol + dopuna u nominativu + izbor između dopune u akuzativu, genitivu, dativu, instrumentalu, prijedložno-padežne dopune, priložne dopune, pridjeva kao dopune ili imenice kao dopune.
- ❖ **Četveročlane rečenične modele** – ukupno 8 modela od kojih se u svakom nalazi glagol + dopuna u nominativu + dopuna u akuzativu ili dativu + dopuna u akuzativu, genitivu, dativu, instrumentalu ili prijedložno-padežna dopuna, i to po sljedećoj shemi¹¹⁴:
  - G + DN + DA + DA
  - G + DN + DA + DG
  - G + DN + DA + DD
  - G + DN + DA + DI
  - G + DN + DA + DpP
  - G + DN + DA + DPr
  - G + DN + DD + DI
  - G + DN + DD + DpP

Hrvatski razlikuje jedanaest dopuna: nominativ, akuzativ, genitiv, dativ, instrumental, pridjev, prijedlog, imensku, pridjevsku, infinitivnu i rečeničnu dopunu (Maček, 1993:62).

Silić ističe razliku između dopune u nominativu i ostalih dopuna te smatra da valentnost prema prvoj dopuni počiva na semanto-sintaktičkim kriterijima dok prema ostalim počiva na semanto-morfološkim kriterijima (Silić, 1993:16). Zbog toga uvodi pojam zavisnosti za semanto-sintaktičku i pojam podređenosti za semanto-morfološku kategoriju. Zavisnost se određuje unutar rečenice pa je dvosmjerna što znači da je zavisnost DN naspram glagola ista kolika i zavisnost glagola naspram DNa. Suprotno

---

¹¹⁴ Shema je preuzeta od Samardžija, 1993. str. 12-13.

tome, podređenost se određuje izvan rečenice pa je jednosmjerna, što znači da usprkos zavisnosti ostalih dopuna naspram glagola, glagol ne iskazuje zavisnost naspram ostalih dopuna.

Kao i glagoli, u hrvatskom se jeziku prema valenciji mogu klasificirati i imenice i to isto kao i glagoli u nevalentne, jednovalentne, dvovalentne i trovalentne imenice.

Jednovalentne imenice mogu se pojaviti s genitivom ili dativom, dvovalentne na prvom mjestu imaju genitiv, a na drugom dativ ili prijedložni izraz, trovalentne na prvom mjestu imaju genitiv, na drugom dativ te na trećem prijedložni izraz, ili pak prijedložni izraz i na drugom i na trećem mjestu.

Kod pridjeva prvo je mjesto obavezno popunjeno dok su sva ostala mjesta više-manje izborna. Pranjković za jednovalentne pridjeve uvodi pojam apsolutni, dok dvovalentne i viševalentne pridjeve svrstava u kategoriju relativnih pridjeva.

U hrvatskom se jeziku viševalentni pridjevi mogu pojaviti s genitivom, dativom, akuzativom, instrumentalom, prijedlogom i nekim kosim padežom, infinitivom, surečenicom. Imajući to na umu, u hrvatskom jeziku nailazimo na sljedeće modele:

- ❖ Pridjev + genitiv
- ❖ Pridjev + dativ
- ❖ Pridjev + besprijedložni akuzativ¹¹⁵
- ❖ Pridjev + instrumental
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'na'
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'o'
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'u'
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'pri'
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'po'
- ❖ Pridjev + lokativ s prijedlogom 'prema'
- ❖ Pridjev + genitiv s prijedlogom 'od'

---

¹¹⁵ Kao akuzativ mjere i vremena.

- ❖ Pridjev + genitiv s prijedlogom 'iz'
- ❖ Pridjev + genitiv s prijedlogom 'zbog, radi, uslijed'
- ❖ Pridjev + genitiv s prijedlogom 'iza, između, iznad, ispod, ispred'
- ❖ Pridjev + genitiv s prijedlogom 'niže, više'.

Tradicionalno se u generativnoj sintaksi smatra da sintaktička komponenta gramatike određuje pripisivanje osobina dok morfološka komponenta određuje fonološku realizaciju tih osobina:

 SJEĆATI SE – pridružuje genitiv: Sjećam se jedne stare žene.

 Prijedlog PREMA - pridružuje dativ: Toma je trčao prema staroj ženi.

 Prijedlog S, SA – pridružuje instrumental: Tin je došao sa starom ženom.

 Prijedlog O – pridružuje lokativ: Tin i Toma su razgovarali o staroj ženi.

Prema Zlatić (Wechsler, Zlatić, 1999:286) u srpskom su naprimjer, dativ i instrumental tematski najviše označeni a semantički ograničeni, nominativ i akuzativ su semantički neograničeni, ali direktni padeži glagolske domene, dok je genitiv odgovarajući direktni padež nominalne domene. Zato ona uvodi pravilo da ako glagol ili imenica dodijele dativ ili instrumental imeničnom skupu, taj padež mora biti morfološki realiziran nekim elementom unutar tog imeničnog skupa. Ovo pravilo naziva se uvjet realizacije padeža dativ/instrumental (engl. *Dative/Instrumental Case Realization Condition*).

10 PRIMJENA D-PADEŽNIH TEORIJA

Prednosti i nedostatci modela mogu se jasnije razaznati njihovom primjenom na jezični predložak. Matrični model koji predlaže Cook (vidi poglavlje 8) uspješno je primijenjen, osim na engleskom jeziku, i na španjolskom, francuskom, njemačkom, nizozemskom, portugalskom, norveškom, te kineskom, japanskom, tajlandskom, korejskom, vijetnamskom, perzijskom i arapskom. U svakom od tih jezika, D-padežni okviri su se pokazali neophodnima i dostatnima za klasifikaciju svih glagola.

10.1 *Primjena u računalnoj lingvistici*

Teorija padežne gramatike korisna je u obradbi prirodnoga jezika jer jezična analiza ima potrebu za jasnijom klasifikacijom glagola. Padežna gramatika određuje semantičku valentnost glagola koja uvjetuje broj i vrstu neophodnih imeničnih skupina u glagolskom okruženju što je i glavni razlog zašto su se računalni lingvisti okrenuli padežnoj gramatici kao pomoćnom alatu za izradu parsera prirodnog jezika.

U računalnoj lingvistici padežna teorija koristi se za generiranje i analizu rečenica što se između ostalih vidi i u radovima Rogera Schanka '*Computer Models of Thought and Language*' (1973.), Terry Winograda '*Language as a Cognitive Process*' (1983.) i Mary Dee Haris '*Natural Language Processing*' (1985.) (Cook, 1989:ix).

U teorijskoj lingvistici, padežna teorija koristi se za rečeničnu semantiku unutar okvira računa predikata (engl. *predicate calculus*) u kojemu se argumenti identificiraju kao padeži kako bi se stvorio padežno označen predikatni račun.

10.2 *Primjena u fizici*

A. Chatterjee i L. Barboun (Chatterjee, Barboun, 2003.) daju prikaz modela za obradbu zadataka riječima iz fizike tj. prirodnim jezikom koji je, uz

lingvistiku, zainteresirao i umjetnu inteligenciju. Model koristi jezično ovisnu fraznostrukturiranu gramatiku (PSG – engl. *Phrase Structure Grammar*) i jezično neovisnu D-padežnu gramatiku za filtriranje zadataka riječima u kinematici. Taj je model sam po sebi jezično neovisan i koristi slaganje poznatog i nepoznatog kako bi riješio zadatak riječima. Osnovna karakteristika modela je mogućnost proširenja PSG-a preko *plug-in* dodataka i *run-time* interpretatora te proširenja programa izvan jednodimenzionalnog problema kinematike, također uz pomoć *plug-in* dodatka. Model je inspiriran radom Suppesa i suradnikā (1998.) i predstavlja početnu fazu u uspostavljanju okvira za parsanje upotrebom Java.

Rješavanje zadataka riječima autori vide kao izoliranje ključnih brojčanih vrijednosti i njihovih međusobnih odnosa. Zbog toga i koriste PSG koji "razumije" rečeničnu strukturu i može se proširiti tumačem pravila za jezično specifične P-padeže.

Analiza započinje pretpostavkom da su problemi¹¹⁶ u fizici jezično neovisni. Jednakosti u fizici izražavaju se matematikom koja je neovisna o ljudskom jeziku. D-padežna gramatika koristi se za prikaz pojmova. Svaki pokušaj razvijanja potpune D-padežne gramatike koja bi se primijenila na parsanje rečenica bio je neuspješan, no razvoj D-padežne gramatike za ograničenu primjenu na probleme u kinematici, pokazao se uspješnim. Proces konstruiranja jezično ovisnu PSG i koristi je za kreiranje jezično neovisne D-padežne gramatike. Naime, niz izjavnih i upitnih rečenica uz pomoć PSG-a reducira se na izbor skupina koje se onda parsaju uz pomoć D-padežne gramatike koji izrađuje tablicu poznatog i nepoznatog te je prosljeđuje do programa za fizikalne jednadžbe kako bi riješio problem.

Okvir za parsanje kao atomsku jedinicu koristi riječ. Riječi su prikazane kao kombinacija pismena u skladu s Unicodeovim standardom. Granica riječi odgovara praznom znaku, ali se može odrediti i nekim drugim

---

¹¹⁶ Problemi su ograničeni samo na jednodimenzionalne probleme u kinematici, što olakšava proceduru.

pismenom. Svakoju riječi pridružena je njezina vrsta riječi: imenica N, glagol V, pomoćni glagol AV, prilog ADV, pridjev ADJ, član D, prijedlog P i veznik C.

‘Vrijednost’ se sastoji od dviju riječi od kojih je prva broj, a druga ono na što se taj broj odnosi.

Skupina se definira kao jedna od četiri moguća tipa:

- ❖ imenična skupina NP -> [D? ADJ* N];
- ❖ glagolska skupina VP -> [AV? ADV* V];
- ❖ pridjevska skupina AP -> [ADJ+ | ADV+];
- ❖ prijedložni izraz PP -> [P NP];

gdje su notacijski izrazi sa sljedećim značenjem:

- ❖ ? = 0 ili 1;
- ❖ * = 0 ili više;
- ❖ + = 1 ili više;
- ❖ | = ili.

Definirani su i pojmovi Rečenice i Složene Rečenice (CS) koristeći Rečenične Gramatičnike (engl. *Sentence delimiters*) (SD):

- ❖ rečenica -> [(PP) NP VP SD];
- ❖ složena rečenica -> [Rečenica C Rečenica SD].

Rečenice su podijeljene na izjavne i upitne ovisno o znaku interpunkcije u SD-u. Podskup Upitnih Riječi dodan je skupu Riječi.

U PSG-u pohranjen je rječnik s riječima s područja kinematike. Rječnik se može povećavati i nakon pokretanja programa.

D-padežna gramatika koja se primjenjuje u programu temelji se na pretpostavci da kinematički problemi mogu biti prikazani u sljedećih pet apstraktnih izraza:

- ❖ **Vršitelj** = sustav koji prolazi tranziciju iz početnoga u konačno stanje (npr. Auto), u praksi nije neophodan za jednadžbu u kinematici;
- ❖ **Akcija** = tip tranzicije kroz koji Vršitelj prolazi (npr. ubrzanje);
- ❖ **Trajanje** = vrijeme potrebno za tranziciju;
- ❖ **Početno stanje** = stanje prije tranzicije;
- ❖ **Konačno stanje** = stanje nakon tranzicije.

Ovi izrazi kasnije sudjeluju u jednadžbama.

Program spaja poznate i nepoznate vrijednosti s jednadžbama. On nema nikakva znanja o jeziku iz kojeg je problem izveden. Njegov su ulaz brojevi vezani uz jednadžbe.

Koristeći PSG, PG i program za fiziku, moguće je riješiti sljedeće tipove problema:

- ❖ Ako su zadani početno stanje, konačno stanje i trajanje, nađi akciju!
- ❖ Ako su zadani konačno stanje, akcija i trajanje, nađi početno stanje!
- ❖ Ako su zadani početno stanje, akcija i trajanje, nađi konačno stanje!
- ❖ Ako su zadani početno stanje, konačno stanje i akcija, nađi trajanje!
- ❖ Ako su zadani početno stanje i konačno stanje, nađi akciju!

Program je dakle u mogućnosti riješiti sljedeće probleme:

 Ako auto iz stanja mirovanja postigne brzinu od 40 m/s za 4s, koje je njegovo ubrzanje?

 Koliko treba čovjeku da pretrči 32 000 m ako se kreće prosječnom brzinom od 3 m/s?

10.3 Primjena u tagmemskoj analizi

U tagmemskoj analizi, D-padežna teorija koristi se u svrhu dodatne semantičke klasifikacije sintaktičkih mjesta. Gramatičari se ne mogu složiti oko načina na koji bi se D-padežna teorija trebala uključiti u tagmemsku gramatiku, iako je svi smatraju pogodnim za to.

Tagmem se definira kao korelacija gramatičkih funkcija ili "*slot with the class of mutually substitutable items that fill that slot*" (Cook, 1989:152). Cijela zamisao dolazi od Pikea (Cook, 1989:153) koji je predložio spajanje funkcije i forme u jedinstvenu gramatičku cjelinu, npr. položaj subjekta

ispunjava imenična skupina. Analiza u tagmemici obično počinje na nivou rečenice koja se definira kao niz tagmema što se sastoje ili uključuju jedan i samo jedan predikat ili '*predicate like tagmeme in the string*'. Uz predikat, niz se sastoji od subjekta, objekta i priložnih oznaka vremena, mjesta i načina. Konačna analiza je opisna mješavina gramatičkih i semantičkih relacija.

Tagmemska analiza predstavlja analizu površinske strukture koja je imala potrebu za semantičkom analizom dubinske strukture. Sama analiza temeljila se na središnjoj ulozi glagola koji se pojavljuje u kombinacijama s različitim tagmemima bilo da su oni jezgreni, tj. neophodni za određenje rečeničnog tipa, ili periferni. U prvu skupinu pripadaju subjekt, objekt i predikat, a u drugu mjesto, vrijeme i način. Dok su periferni elementi uvijek izborni, jezgreni mogu biti obvezatni ili izborni (Cook, 1989:153).

Sličnosti s D-padežnom gramatikom su očigledne. I ona se bazira na središnjoj ulozi glagola, a svi ostali elementi analiziraju se unutar njihovih odnosa s glagolom. D-padeži mogu biti propozicijski ili neophodni za značenje glagola, odnosno modalni¹¹⁷.

Nadalje, kao i kod D-padeža, samo se jednaki tagmemi mogu spajati i u svakoj se rečenici mogu pojaviti samo jednom.

Sustav tagmema ima skup formula koji se kreće od nivoa rečenice do nivoa riječi. Iz tih se površinskih formula mogu nacrtati stabla koja prikazuju grananje relacija što počinju s nivoa rečenice, a završavaju s pojedinačnim morfemima. Prilog D-padežne gramatike ovoj strukturi očitovao bi se skupom D-padežnih oznaka za svaki element rečenice, tj. običnom subjektu, objektu i ostalim rečeničnim dijelovima kako bi se dobila njihova semantička informacija. Kombinacija ova dva sustava rezultirala bi modelom koji bi se temeljio na semantičkoj osnovi s površinskim i dubinskim komponentama.

---

¹¹⁷ Modalni su padeži povezani s modalnošću cijele rečenice. Oni se mogu, ali ne moraju, pojaviti s različitim tipovima padežnih okvira te s toga ne mogu ulaziti u definiciju glagola. Osnovni modalni padeži su Vrijeme (vrijeme kad se radnja dogodila), Mjesto (mjesto gdje se radnja dogodila), Način (način kako se radnja dogodila), Uzrok (što je uvjetovalo radnju), Svrha (cilj radnje), Pratitelj (engl. *Accompaniment*) (tko je još sudjelovao u radnji) (Cook, 1979:45-46).

D-padež pojavljuje se sa semantičkom valencijom glagola koja se ne mijenja s upotrebom glagola. Trebalo bi biti moguće dodijeliti D-padežne uloge i koristiti D-padežnu gramatiku kao učinkovito sredstvo u opisu jezika, dodajući novu semantičku dimenziju opisu površinske strukture koji je potpun s obzirom na tagmeme.

10.4 Primjena u računalnim simulacijama

U računalnoj simulaciji koja se zasniva na prethodnim računalnim i robotičkim eksperimentima Steela i Kaplana, umjetni su agenti smješteni u zajednički svijet. Oni kreiraju modele riječi na temelju percepcije i akcije u tom svijetu. Modeli riječi prikazuju se uz pomoć logičkih formalizama. Govornik izabere događaj i neke s događajem vezane objekte te koristi leksikon i gramatiku kako bi ga opisao. Za prikaz gramatike i leksikona koristi se formalizam unifikacijske gramatike. Slušatelj pokušava parsati i dekodirati ono što je izgovoreno i preslikati semantičku strukturu u svoj model svijeta.

Agenti međusobno određuju uspjeh komunikacije. Neuspjeh navodi na jezične invencije i prihvaćanje. Ako govornik nije u stanju nešto izraziti, on širi gramatiku. Ako želi optimizirati svoj govor, uvodi nove promjene. Ako slušatelj nešto ne može razumjeti ili ako nešto pogrešno razumije, on pokušava rekonstruirati namijenjeno značenje i ispraviti gramatiku.

Računalne simulacije neprestano pokazuju pojavljivanje D-padežne gramatike. Vidljive su tri razine: stvaranje oznaka za određene predikatno-argumentne odnose, širenje i prenošenje tih oznaka na ostale odnose predikata ili argumenata uz pomoć analogije i generalizacije, i dodatni gramatički razvoj (gramatikalizacija) kad predikatne riječi ne uspiju izraziti nove padeže.

10.5 Primjena u teoriji učenja jezika

Kod učenja stranih jezika,¹¹⁸ D-padežna gramatika koristi se za opis jezika¹¹⁹ (Cook, 1989:X). Isto je tako i s opisom "dječjeg jezika". Još 1971. godine Ingram (Kies, 2003.) smatra da sintaktički model gramatike nije dovoljan za analizu razvoja jezika u ranoj dobi. On predlaže prilagodbu Fillmoreove padežne gramatike na rečenice sa samo jednom riječju tako što će se kategorija glagola zamijeniti sa semantičkom kategorijom, koju on naziva semantičkom tranzitivnošću, koja propoziciju određuje kao komuniciranje stanja ili akcije.

Ingram (Kies, 2003.) riječi analizira u skladu s funkcijama koje imaju u dječjem govoru, a ne kao dijelove rečenice. Greenfield i Smith (Kies, 2003.) 1976. godine također koriste Fillmoreovu padežnu gramatiku u svojoj analizi usredotočujući se na način na koji djeca kodiraju informacijsku strukturu događaja. Oni u svojoj klasifikaciji semantičkih funkcija koriste između ostalih i Fillmoreove termine Vršitelj, Objekt, Dativ u istom značenju kao i Fillmore.

Brown (Kies, 2003.) u svojoj analizi tzv. '*telegrafskog govora*' ili dječjih rečenica s dvije riječi, navodi sljedeće semantičke relacije:

- ❖ nominalizacija,
- ❖ ponavljanje,
- ❖ nepostojanje,
- ❖ vršitelj i radnja,
- ❖ radnja i objekt,
- ❖ vršitelj i objekt,
- ❖ radnja i lokacija,
- ❖ entitet i lokacija,
- ❖ vlasnik i vlasništvo,

---

¹¹⁸ Neke su teorije učenja jezika kritizirane jer nisu u stanju objasniti kako dijete uči dubinske strukture koje se i po svojoj definiciji ne vide u govornoj okolini. Neki su čak tvrdili da je takvo objašnjenje u principu izvan mogućnosti teorije učenja jezika, te da jedini izlaz leži u pretpostavci postojanja unutarnje sklonosti za stjecanje tih dubinskih slojeva jezične strukture (Schlessinger, 1971:69).

¹¹⁹ Za učenje jezika sa semantičkog stajališta.

- ❖ entitet i atribut,
- ❖ pokazivač i entitet.

D-padežna gramatika jasno razlikuje semantičke odnose koje djeca vide i doživljavaju neverbalno u svojoj interakciji s okolinom i gramatičke odnose koji su isključivo sintaktička pravila za kreiranje rečenica. D-padežna gramatika bez obzira na gramatički položaj semantičkih uloga, tj. realizaciju na površinskoj razini, ostati će dosljedna u njihovom tumačenju.

11 ZAKLJUČAK

Još od 1966. Tesnière daje glagolu glavnu ulogu u rečenici, dok se ostali dijelovi rečenice promatraju kao njegovi dodatci. Slično razmišlja i Fillmore, koji na osnovi takva stava razvija sustav dubinske strukture padeža gdje se prepozicijska jezgra rečenice u svim jezicima sastoji od glagola i jednog ili više imenskih dodataka, od kojih je svaki u drukčijoj D-padežnoj vezi s glagolom. Sam popis D-padežnih uloga razlikuje se od autora do autora i nosi sa sobom problem njihova jednoznačna i precizna definiranja kao i broja mogućih uloga.

Po Chomskom najznačajnija činjenica o rečenicama ljudskog jezika jest da sve rečenice imaju i dubinsku i površinsku strukturu. Značenje rečenice prenosi se njezinom dubinskom strukturom, dok je sam oblik rečenice dan njezinom površinskom strukturom.

Po Chomskom svim imenskim dodatcima mora biti pripisan padež od strane glagola ili prijedloga. Budući da jedino glagol i prijedlog mogu dodijeliti padež, oni su dovoljni da objasne zašto se određeni element može naći samo ispred ili iza nekog drugog elementa u površinskoj strukturi. Ta se spoznaja može primijeniti u izradi algoritma za strojno razumijevanje prirodnih jezika, pa i hrvatskoga.

Uz Fillmorea, dubinskim su se padežnim strukturama bavili i Chafe, Anderson, Cook, te mnogi drugi autori koji ovdje nisu obrađeni. Svaki od autora dao je svoj popis i opis dubinskih padeža te kritiku ostalih modela. Svaki od predstavljenih modela primjenljiv je, kako na mnogobrojne druge jezike sa siromašnim i bogatim površinskim padežnim sustavom, tako i na hrvatski jezik.

Dora Maček (Maček, 1993:61) smatra da su u jezicima s više flektivnih oblika, poput hrvatskog, mnogo bitniji površinski sintaktički odnosi, a u jezicima s manje oblika, odnosno u analitičkim jezicima, poput engleskog, bitniji semantički dubinski odnosi. Nakon pregleda dubinskih i površinskih padeža te njihove primjene na hrvatski jezik složili bismo se s tim mišljenjem, uz ispravku da se ne radi o tome da su površinski odnosi bitniji,

već smo skloniji mišljenju da njihova analizira prethodi analizi dubinskih odnosa u računalnoj obradi rečenica.

Ne podcjenjujući važnost i doprinos dubinskih padežnih gramatika ukupnoj lingvističkoj teoriji, mišljenja smo da za izradu programa za razumijevanje hrvatskog jezika prednost ima površinski sustav padeža koji već postoji u hrvatskom jeziku. Odnosno, da se sve jednoznačnosti koje postoje u sustavu deklinacija mogu riješiti potankom površinskom analizom (kao što je i prikazano u poglavlju 8), a da se dubinska treba primijeniti tek u višeznačnim primjerima.

12 LITERATURA

1. W. Abraham: **The interrelation of valence and case**, u *Valence, Semantic Case and Grammatical Relations*, W. Abraham (ed.), John Benjamins, Amsterdam, 695-725, 1978.
2. John M. Anderson: **The Grammar of Case: Towards a Localistic Theory**, Cambridge University Press, London, 1971.
3. John M. Anderson: **On Case Grammar: Prologomena to a theory of grammatical relations**, Croom Helm, London, 1977.
4. John M. Anderson: **On the derivative status of grammatical relations**, u *Valence, Semantic Case and Grammatical Relations*, W. Abraham (ed.), John Benjamins, Amsterdam, 661-695, 1978.
5. Mark Aronoff: **Morphology by itself: stems and inflectional cases**, Cambridge, MASS, London, 1996.
6. Tania Avgustinova, Wojciech Skut, Hans Uszkoreit: **Typological Similarities in HPSG**, u *Slavic in Head-Driven Phrase Structure Grammar*, Robert D. Borsley, Adam Przepiorkowski (eds.), CSLI Publications, Stanford, California, 1999.
7. Stjepan Babić: **Sintetski prikaz promjene imenica: Nacrt za studiju**, u *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 27, 179-186, 1992.
8. Zrinka Babić: **Generativni opis konjugacijskih oblika**, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, Zagreb, 1991.
9. Collin F. Baker, Charles J. Fillmore, John B. Lowe: **The Berkeley FrameNet Project**, u *Proceeding of COLING-ACL*, Motreal, 1998.
10. E. Barić, M. Lončarić, D. Malić, S. Pavešić, M. Peti, V. Zečević, M. Znika: **Hrvatska gramatika**, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
11. Laurie Bauer, Winifred Boagey: **On 'The Grammar of Case'** u *Linguistics & Philosophy* 1, 119-152, 1977.

12. Gaetano Berruto: **Semantika**, Biblioteka Electa, Zagreb, 1994.
13. Robert C. Berwick, Amy S. Weinberg: **The Grammatical Basis of Linguistic Performance: Language use and acquisition**, The MIT Press, Cambridge, 1989.
14. Matthias Bethke: **Valency theory in the description of English: D. J. Allerton, R. Emons**, http://www.linguistik.uni-erlangen.de/~msbethke/papers/Valency_HO.pdf, travanj 2003.
15. Barry J. Blake: **Case**, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
16. Britannica CD 99 Multimedia Edition.
17. Hans C. Boas: **Bilingual FrameNet Dictionaries for Machine Translation**, u *Proceedings of the Third International Conference on Language Resources and Evalutaion*, M.G. Rodríguez i C. P. S. Araujo (eds.), Las Palmas, Vol. IV: 1364-1371, <http://framenet.icsi.berkeley.edu/~framenet/papers/boasLREC2002.ps.gz>, 2002.
18. Hans Ulrich Boas: **Lexical entries for verbs in a contrastive German-English lexicon**, Amsterdam, 1978.
19. Hans Ulrich Boas: **Some remarks on case grammars as bases for contrastive studies**, Amsterdam, 1980.
20. Hugh W. Buckingham: **The Comitative and Case Grammar**, u *Foundations of Language 10*, D. Reidel Publishing Company, Boston, 111-121, 1973.
21. Thomas Burrow: **Sanskrit**, u *Current trends in linguistics, Vol. V: Linguistics in South Asia*, T. A. Sebeok (ed.), Mouton, The Hague, Paris, 3-35, 1969.
22. Wallace L. Chafe: **Meaning and the structure of language**, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1970.
23. Nancy Chang, Srini Narayanan, Miriam R. L. Petruck: **From Frames to Inference**, u *Proceeding of the First International Workshop*

- on *Scalable Natural Language Understanding*, Heidelberg, <http://framenet.icsi.berkeley.edu/~framenet/papers/changscan.pdf>, 2002.
24. A. Chatterjee, L. Barboun: **A Natural Language Processor for Physics Word Problems**, <http://www.hyperdigm.com/publications/Germersheim1999.doc>, travanj 2003.
  25. Noam Chomsky: **The Independence of Grammar**, u *Psycholinguistics: a book of readings*, S. Saporta (ed.); Holt, Rinehart and Winston, New York, 34-36, 1961a.
  26. Noam Chomsky: **An Elementary Linguistic Theory**, u *Psycholinguistics: a book of readings*, S. Saporta (ed.); Holt, Rinehart and Winston, New York, 176-180, 1961b.
  27. Noam Chomsky: **Syntax and Semantics**, u *Psycholinguistics: a book of readings*, S. Saporta (ed.); Holt, Rinehart and Winston, New York, 261-269, 1961c.
  28. Noam Chomsky: **Current Issues in Linguistic Theory**, Mouton & Co., The Hague, 1964.
  29. Noam Chomsky: **Aspects of the theory of syntax**, The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts, 1965.
  30. Noam Chomsky: **Topics in the Theory of Generative Grammar**, u *Current trends in linguistics, Vol. III: Theoretical foundations*, T.A. Sebeok (ed.), Mouton, The Hague, 1-60, 1970.
  31. Noam Chomsky: **Studies on Semantics in Generative Grammar**, Mouton, The Hague, Paris, 1972.
  32. Noam Chomsky: **On Binding**, u *Linguistic Inquiry 11*, The MIT Press, 1-46, 1980.
  33. Noam Chomsky: **Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use**, Westport (CT), London, 1986.
  34. Noam Chomsky, Morris Halle: **The Sound Pattern of English**, Harper & Row, New York, 3-14, 1968.

-
35. Walter A. Cook: **A case grammar matrix model (and its application to a Hemingway text)**, John Benjamins, Amsterdam, 295-309, 1978.
36. Walter A. Cook: **Case Grammar: Development of the Matrix Model**, Georgetown University Press, Washington, D.C., 1979.
37. Walter A. Cook: **Case Grammar Theory**, Georgetown University Press, Washington, D.C., 1989.
38. Noam Čomski: **Sintaksičke strukture**, Dnevnik Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1984.
39. Zdravko Dovedan: **Formalni jezici: sintaksna analiza**, Zavod za informacijske znanosti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta, 2003.
40. Charles J. Fillmore: **The Case for Case**, u *Universals in linguistic theory*, Emmon Bach, Robert T. Harms, Holt, Rinehart and Winston (eds.), New York, 1-88, 1968.a
41. Charles J. Fillmore: **Lexical entries for verbs**, u *Foundations of Language* 4, 373-393, 1968.b
42. Charles J. Fillmore: **Toward a Modern Theory of Case**, u *Modern Studies in English*, D. Reibel, S. Schane (eds.), Englewood Cliffs, New York, 361-375, 1969.
43. Charles J. Fillmore: **Some Problems for Case Grammar**, u *Monograph Series on Languages and Linguistics* 24, 35-56, 1971.
44. Charles J. Fillmore: **Subjects, speakers, and roles**, u *Semantics of Natural Language*, Davidson & Harman (eds.), 2nd ed., Dordrecht: D. Reidel., 1-24, 1972.
45. Charles J. Fillmore: **The case for case reopened**, u *Syntax and Semantics* 8, Academy Press, New York, 59-81, 1977.
46. Charles J. Fillmore, B. T. S. Atkins: **FrameNet and Lexicographic Relevance**, u *Proceedings of the First International Conference on Language Resources and Evaluation*, Granada, 1998.

-
47. Charles J. Fillmore, Christopher R. Johnson, Esther J. Wood, Josef Ruppenhofer, Margaret Urban, Miriam R. L. Petruck, Collin F. Baker: **The FrameNet Project: Tools for Lexicon Building**, <http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/FrameDescs.html>, lipanj, 2001.
48. Charles J. Fillmore, Charles Wooters, Collin F. Baker: **Building a Large Lexical Databank Which Provides Deep Semantics**, u *Proceeding of the Pacific Asian Conference on Language, Information and Computation*, Hong Kong, 2001.
49. Zygmunt Frajzyngier: **Against the universality of spatial source and goal**, u *Foundations of Language* 13, 349-360, 1975.
50. Ivana Franić: **Pojam sintaktičke funkcije u Tesnièreovim Elements de Syntaxe Structurale i Martinetovoj Syntaxe Générale**, magistarska radnja, Filozofski fakultet, Zagreb, 2002.
51. Adele E. Goldberg: **Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure**, The University of Chicago Press, Chicago, 1995.
52. John T. Grinder, Suzette Haden Elgin: **Guide to Transformational Grammar: History, Theory, Practice**, Holt, Rinehart and Winston, Inc. New York, 1973.
53. Grupa autora (članovi projekta): **Rječnik valentnosti hrvatskih glagola**, u *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 87- 112, 1993.
54. John A. Hawkins: **The Semantic Diversity of Basic Grammatical Relations in English and German**, Linguistische Berichte 75/81, 1-25, 1981.
55. Mary Dee Harris: **Introduction to Natural Language Processing**, Reston Publishing Company, Reston Virginia, 1985.
56. Geoffrey Horrocks: **Generative Grammar**, Longman Linguistics library, London, 1987.

-
57. Rodney Huddleston: **Some Remarks on Case-Grammar**, u *Linguistic Inquiry* 1, 501-511, 1970.
58. Milka Ivić: **Pravci u lingvistici**, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1978.
59. Roderick A. Jacobs, Peter S. Rosenbaum: **English Transformational Grammar**, Blaisdell Publishing Company, Waltham, 1968.
60. K. A. Jayaseelan: **Complex Predicates and θ -Theory**, u *Syntax and Semantics*, Wendy Wilkins (ed.), Academic Press, Inc., San Diego, 91-112, 1991.
61. Otto Jespersen: **The Philosophy of Grammar**, Unwin Brothers Ltd., London, 1958.
62. Christopher Johnson, Charles J. Fillmore: **The FrameNet tagset for frame-semantic and syntactic coding of predicate-argument structure**, u *Proceedings of the 1st Meeting of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics (ANLP-NAACL 2000)*, Seattle, 56-62,
http://framenet.icsi.berkeley.edu/~framenet/papers/crj_cjf2000.pdf, 2000.
63. Radoslav Katičić: **Osnovni pojmovi suvremene lingvističke teorije**, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1967.
64. Radoslav Katičić: **Novi jezikoslovni ogledi**, Školska knjiga, Zagreb, 1986a.
65. Radoslav Katičić: **Sintaksa hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku**, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Globus, Zagreb, 1986b.
66. Daniel Kies: **Language Development in Children**, http://papyr.com/hypertextbooks/engl_126/lgdev.htm, svibanj 2003.
67. Geert-Jan M. Kruijff: **Formal & Computational Aspects of Dependency Grammar – Subcategorization & Valency** -,

www.coli.uni-sb.de/~gj/Lectures/DG/Slides/subcat+valency.pdf, srpanj 2003.

68. Mary Laughren: **Toward a Lexical Representation of Warlpiri Verbs**, u *Syntax and Semantics*, Wendy Wilkins (ed.), Academic Press, Inc., San Diego, 215-242, 1991.
69. John B. Lowe, Collin F. Baker, Charles J. Fillmore: **A Frame-Semantic Approach to Semantic Annotation**, u *Proceedings of the SIGLEX Workshop on Tagging Text with Lexical Semantics: Why, What, and How?*, Washington, <http://framenet.icsi.berkeley.edu/~framenet/papers/siglex.pdf>, 1997.
70. Dora Maček: **A Bilingual Valency Dictionary and the Contrastive Method (practical problems)**, u *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 61-74, 1993.
71. Ranko Matasović: **Uvod u poredbenu lingvistiku**, Matica Hrvatska, Zagreb, 2001.
72. Milan Mihaljević: **Generativna sintaksa i semantika**, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, Zagreb, 1998.
73. Paul Mellema: **A Brief Against Case Grammar**, u *Foundations of Language* 11, D. Reidel Publishing Company, Boston, 39-76, 1974.
74. Walt Detmar Meurers, Kordula De Kuthy: **Case Assignment in Partially Fronted Constituents**, u *Linguistic Form and its Computation*, Christian Rohrer, Antje Rosdeutscher, Hans Kamp (eds.), CSLI Publications, Stanford, 2001.
75. Makoto Nagao: **Machine translation: How far can it go?**, u *Computational Linguistics* Volume 16, Number 3, 182-184, 1990.
76. Srini Narayanan, Charles J. Fillmore, Collin F. Baker, Miriam R. L. Petruck: **FrameNet Meets the Semantic Web: A DAML+OIL Frame Representation**, u *Proceedings of the The Eighteenth National Conference on Artificial Intelligence*, Edmonton,

<http://framenet.icsi.berkeley.edu/~framenet/papers/semweb1r.pdf>,
2002.

77. Frederick J. Newmeyer: **Linguistic Theory in America**, Academic Press, Inc., Orlando, 1986.
78. Johanna Nichols: **Functional Theories of Grammar**, u *Annual Reviews Anthropol.* 13, 97-117, 1984.
79. F. R. Palmer: **Grammatical roles and relations**, Cambridge textbooks in linguistics, Cambridge, 1994.
80. Mirko Peti: **Predikatni proširak**, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, Zagreb, 1979.
81. Mirko Peti: **Jezikom o jezik: Stavljanja i suprot stavljanja**, antiBARBARUS, Zagreb, str. 293-335, 1995.
82. Miriam R. L. Petruck: **Frame Semantics**, u *Handbook of Pragmatics*, J. Verschueren, J. Östman, J. Blommaert, C. Bulcaen (eds.), John Benjamins, Philadelphia, 1996.
83. Kenneth L. Pike: **A Guide to Publication Related to Tagmemic Theory**, u *Current trends in linguistics, Vol. III: Theoretical foundations*, T. A. Sebeok (ed.), Mouton, The Hague, Paris, 365-394, 1970.
84. John T. Platt: **Grammatical form and grammatical meaning: A tagmemic view of Fillmore's deep structure case concepts**, North-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1971.
85. Timothy C. Potts: **Case-grammar as componential analysis**, Amsterdam, 399-457, 1978.
86. Ivo Pranjković: **Osnove valentnosti imenica i pridjeva u hrvatskome književnom jeziku**, u *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 29-40, 1993.
87. Dennis R. Preston: **Deeper and deeper contrastive analysis**, Amsterdam, 201-212, 1980.
88. Adam Przepiorkowski: **On Complements and Adjuncts in Polish**, u *Slavic in Head-Driven Phrase Structure Grammar*, Robert D.

- Borsley, Adam Przepiorkowski (eds.), CSLI Publications, Stanford, California, 1999.
89. Adam Przepiorkowski: **Predicative Case Agreement with Quantifier Phrases in Polish**, 2000., www.ipipan.waw.pl/mmgroup/ap.html, svibanj 2003a.
90. Adam Przepiorkowski: **Case Assignment in Polish: Towards and HPSG Analysis**, u *Studies in HPSG*, volume 12 of Edinburgh Working Papers in Cognitive Science, 191-228, 1996. www.ipipan.waw.pl/mmgroup/ap.html, svibanj 2003b.
91. Adam Przepiorkowski: **Case and Agreement in Polish Predicates**, www.ipipan.waw.pl/mmgroup/ap.html, svibanj 2003c.
92. Sylvie Ratté: **Extracting Semantic Roles from a Model of Eventualities**, u *29th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, Berkeley, CA, ACL, 335-336, 1991.
93. Janet H. Randall: **Inheritance**, u *Syntax and Semantics*, Wendy Wilkins (ed.), Academic Press, Inc., San Diego, 129-146, 1991.
94. Louis Renou: **Pāṇini**, u *Current trends in linguistics, Vol. V: Linguistics in South Asia*, T. A. Sebeok (ed.), Mouton, The Hague, Paris, 481-498, 1969.
95. Jane J. Robinson: **Case, category, and configuration**, u *Journal of Linguistics*, Cambridge University Press, London, 57-80, 1970.
96. A. Rouveret, J. R. Vergnaud: **Specifying reference to the subject: French causatives and conditions on representations** u *Linguistic Inquiry II.*, 97-202, 1980.
97. Juhani Rudanko: **Complementation and case grammar: a syntactic and semantic study of selected patterns of complementation in present-day English**, State University of New York Press, Albany, 1989.

98. Rudolf Ružička: **Three aspects of valence**, u *Valence, Semantic Case, and Gramamtical Relations*, Werner Abraham (ed.), John Benamins Publishing Company, Amsterdam, 47-55, 1978.
99. Nicolas Ruwet: **An introduction to generative grammar**, North-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1973.
100. Marko Samardžija: **Četiri pitanja o biti valentnosti**, u *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 22, Zagreb, 85-106, 1987.
101. Marko Samardžija: **Gramatika zavisnosti i teorija valentnosti**, u *Kontrativna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 1-14, 1993a.
102. Marko Samardžija: **Rječnik valentnosti hrvatskih glagola**, u *Kontrativna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 75 - 86, 1993b.
103. Marko Samardžija: **Metode i problemi teorije valentnosti**, u *Kontrativna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 113 - 119, 1993c.
104. Schlessinger: **Production of Utterances and Language Acquisition**, u *The Ontogenesis of Grammar: A Theoretical Symposium*, Dan I. Slobin (ed.), Academic Press, New York, 1971.
105. Josip Silić: **Valentnost i sintaksa**, u *Kontrativna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv.IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 15-28, 1993.
106. Rikard Simeon: **Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva**; Matica Hrvatska, Zagreb, 1969.
107. Andrew Spencer: **Morphological theory: an introduction to word structure in generative grammar**, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 1991.
108. J. F. Staal: **Sanskrit Philosophy of Language**, u *Current trends in linguistics, Vol. V: Linguistics in South Asia*, T. A. Sebeok (ed.), Mouton, The Hague, Paris, 499-531, 1969.

-
109. Stanley Starosta: **Lexical Derivation in Case Grammar**, u *University of Hawaii Working Papers in Linguistics* 3, 83-101, 1971.
110. Stanley Starosta: **The Faces of Case**, u *Language Sciences* 25, 1-14, 1973.
111. Stanley Starosta: **Lexical Decomposition: Features or Atomic Predicates?**, u *Linguistic Analysis*, Volume 9, Number 4, 379-393, 1982.
112. Mark Steedman: **Surface Structure and Interpretation**, The MIT Press, Cambridge, 1996.
113. Luc Steels: **Computer simulations of the origins of case grammar**, <http://www.ling.ed.ac.uk/evolang2002/ABSTRACTS/steels.txt>, svibanj, 2003.
114. Dubravko Škiljan: **Pogled u lingvistiku**, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
115. Maggie Tallerman: **Understanding Syntax**, Oxford University Press Inc., New York, 1998.
116. Теньер Люсьен: **Основы структурного синтаксиса**, Прогресс, Москва, 1988.
117. Stjepko Težak, Stjepan Babić: **Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje**, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
118. Robert d. Van Valin, Jr. & Randy J. LaPolla: **Syntax – structure, meaning and function**, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.
119. Dražen Varga: **Strukturalna sintaksa Luciena Tesnière**, u *Suvremena lingvistika* br. 38, Zagreb, 59-79, 1994.
120. Stephen Wechsler, Larisa Zlatić: **Syntax and Morphological Realization in Serbo-Croatian**, u *Slavic in Head-Driven Phrase Structure Grammar*, Robert D. Borsley, Adam Przepiorkowski (eds.), CSLI Publications, Stanford, California, 1999.

-
121. David P. Wilkins & Robert D. Van Valin, Jr.: **The Case for a Case Reopened: Agents and Agency Revisited**, SUNNY Buffalo Center for Cognitive Science Technical Report 93-2, 1993.
122. John Woodsworth: **Is there a Device for Language Acquisition?**, <http://jw.deepspace93.com/academic/device.html> srpanj 2003.
123. Milena Žic Fuchs: **Znanje o jeziku i znanje o svijetu**, Biblioteka Sol, Filozofski fakultetu Zagrebu, Zagreb, 1991.
124. Milena Žic Fuchs: **Case Grammar and Valency Theory: some theoretical considerations**, u *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*, sv. IV, Zavod za lingvistiku, Zagreb, 41-60, 1993.

PRILOZI

Prilog 1

Prilog 1 sadrži popis od 80 engleskih glagola i njihovih padežnih okvira prema Fillmoreovom modelu iz 1971. Popis je preuzet od Cooka koji ga je složio na temelju glagola korištenih u Fillmoreovom članku '*Some problems for case grammar*' (Cook, 1989:60). Koreferencijalne i leksikalizirane uloge označene su zvjezdicom (*).

Glagol	Padežni okvir	Glagol	Padežni okvir
amuse (-agt) ¹²⁰	I, Is	lean (tv)	Vr, Ob, C
amuse (+agt) ¹²¹	Vr, Is, I	live (iv)	Ob, L
be in	Ob, L	love	Is, Ob
be true	Ob	move (iv)	Ob, Iz, C
be sad (ins)	I	move (iv, agt)	Vr, *Ob, Iz, C
be sad (=feel)	Is	occur	Ob, L
be warm (ins)	I	offer	Vr, Ob, *Iz, C
be warm (=feel)	Is	push against	Vr, Ob, C
break (tv ¹²² , agt/ins)	Vr, I, Ob	push (=move)	Vr, Ob, Iz, C
buy	Vr, Ob, Iz, *C	regard	Is, Ob
cause (-act)	I, C	receive (agt)	Vr, Ob, Iz, *C
cause (+agt)	Vr, C	remind	I, Is, Ob
change (iv ¹²³)	Ob, Iz, C	resemble	Ob₁, Ob₂
come (iv, -agt)	Ob, Iz, C	ride (=action)	Vr
come (iv, +agt)	Vr, *Ob, Iz, C	ride (=go)	Vr, *Ob, Iz, C
construct	Vr, C	rob	Vr, Ob, Iz, *C
die	Ob	run (action)	Vr
do	Vr, Ob	run (=go)	Vr, *Ob, Iz, C
drive (agt)	Vr	scream	Vr
drive (=go)	Vr, *Ob, Iz, C	sell	Vr, Ob, *Iz, C
drop (agt)	Vr, Ob, Iz, C	send	Vr, Ob, *Iz, C
expect	Is, Ob	shove against	Vr, Ob, C
fall	Ob, Iz, C	shove (=move)	Vr, Ob, Iz, C
fear	Is, Ob	sit	Ob, L
float (iv)	Ob	slap	Vr, *I, Ob
float (iv, =go)	Ob, Iz, C	slip (iv)	Ob
frighten (-agt)	I, Is	slip (=move)	Ob, Iz, C
get	Vr, Ob, Iz, *C	spend (time)	Vr, t
give	Vr, Ob, *Iz, C	stab	Vr, *I, Ob
go (-act)	Ob, Iz, C	steal	Vr, Ob, Iz, *C
go (+agt)	Vr, *Ob, Iz, C	strike (=hit)	Vr, Ob, C
grow (iv)	Ob	strike (=impress)	I, Is

¹²⁰ Vršitelj nije Agent.

¹²¹ Vršitelj je Agent.

¹²² Glagol je prijelazan.

¹²³ Glagol je neprijelazan.

happen	Ob, L	suspect	Is, Ob
hit against	Vr, Ob, C	swim (action)	Vr
hit (=move)	Vr, Ob, Iz, C	swim (=go)	Vr, *Ob, Iz, C
imagine	Is, Ob	take (away)	Vr, Ob, Iz, *C
kick	Vr, *I, Ob	throw	Vr, Ob, *Iz, C
kill (-agt)	I, Ob	walk (action)	Vr
kiss	Vr, *I, Ob	walk (=go)	Vr, *Ob, Iz, C
last (time)	Ob, Iz, C	write	Vr, C

Prilog 2

Prilog 2 sadrži popis od 80 Chafeovih glagola i njihovih padežnih okvira. Cook je ovaj popis napravio na osnovi Chafeova članka '*Meaning and the Structure of Language*' iz 1970. godine. U zagradama se nalaze komplementarni padeži kad su izborni, dok su ambijentalni glagoli označeni kao /*amb* (Cook, 1989:90).

Glagol	Padežni okvir	Glagol	Padežni okvir
acquire	B, Ob	kill	Vr, Ob
amuse	Vr, Ob	knit	Vr, Ob
awaken (tv)	Vr, Ob	know	Is, Ob_s
be broken	Ob_s	laugh	Vr, (Dp)
be dead	Ob_s	learn	Is, Ob
be deaf	Ob_s	lift (tv)	Vr, Ob
be dry	Ob_s	like	Is, Ob_s
be hot	Ob_s	lose	B, Ob
be hot (w)	St¹²⁴ /amb	measure	Ob_s, Dp
be hot (Is)	Is-St /amb	open (iv)	Ob
be in	Ob_s, L	open (tv)	Vr, Ob
be late	St /amb	own	B, Ob_s
be on	Ob_s, L	place next	Vr, Ob, L
be open	Ob_s	play	Vr, (Dp)
be tight	Ob_s	pounce	Vr
be under	Ob_s, L	rain (w)	Vrc /amb
be wide	Ob_s	read	Vr, (Dp)
break (iv)	Ob	remember	Is, Ob
break (tv)	Vr, Ob	remind	Vr, Is, Ob
buy	Vr, B, Ob	run	Vr, (Dp)
cost	Ob_s, Dp	see	Is, Ob
crawl under	Vr, L	sell	Vr, B, Ob
cut (iv)	Ob	send	Vr, B, Ob
cut (tv)	Vr, Ob	show	Vr, Is, Ob
dance	Vr, (Dp)	sing	Vr, (Dp)
deafen (tv)	Vr, Ob	sink (iv)	Ob
die	Ob	sink into	Ob, L
dry (iv)	Ob	sit in	Vr, L
dry (tv)	Vr, Ob	skin (tv)	Vr, Ob
fall off of	Ob, L	snow (w)	Vrc /amb

¹²⁴ Oznaka za ambijentalni glagol stanja.

feel	Is, Ob	teach	Vr, Is, Ob
fight	Vr, (Dp)	throw into	Vr, Ob, L
find	B, Ob	tighten (iv)	Ob
frighten	Vr, Ob	tighten (tv)	Vr, Ob
give	Vr, B, Ob	want	Is, Ob_s
have	B, Ob_s	water	Vr, Ob
hear	Is, Ob	weigh	Ob_s, Dp
heat (iv)	Ob	widen (iv)	Ob
heat (tv)	Vr, Ob	widen (tv)	Vr, Ob
kick	Vr, Ob	win	B, Ob

Prilog 3

U prilogu 3 dan je popis od 80 glagola i njihovih padežnih okvira koje je Cook sastavio na temelju Andersonovog 'The Grammar of Case' iz 1971. godine. Zvezdicom su označene prikrivene, leksikalizirane i koreferencijalne uloge (Cook, 1989:120)

Glagol	Padežni okvir	Glagol	Padežni okvir
abound in	Nom_s, Loc	kill	Erg, Nom
abound with	Loc, Nom_s	know	Loc, Nom_s
be + N	Nom_s, Nom_s	learn	Abl, Nom, Iz
be + poss	Nom_s, Loc	lend	Erg, Nom, *Iz, Abl
be careful with	Erg, Nom	leave	Erg, *Nom, Iz, Abl
be cautious	Erg, *Nom	lie (iv)	Nom_s, Loc
be cold	Nom_s	like	Loc, Nom_s
be (=feel) cold	Nom_s, *Loc	march (iv)	Erg, *Nom, Iz, Abl
be dead	Nom_s	move (iv)	Nom, Iz, Abl
be due to	Nom_s, Iz, Abl	move (iv, agt)	Erg, *Nom, Iz, Abl
be due from	Abl, Nom_s, Iz	move (tv)	Erg, Nom, Iz, Abl
be hot (w)	Nom_s	occupy	Nom_s, Loc
be in	Nom_s	occupy (agt)	Erg, *Nom, Loc
be known to	Nom_s, Loc	owe	Iz, Nom_s, Abl
be pleased with	Loc, Nom_s	own	Loc, Nom_s
be pleasing to	Nom, Loc	possess	Loc, Nom_s
be slack	Nom_s	plant	Erg, Nom, Loc
be strewn on	Nom_s, Loc	read	Erg, Nom
be strewn with	Loc, Nom_s	receive	Nom, Iz, Abl
become + N	Nom, Nom	remain (agt)	Erg, *Nom, Loc
belon to	Nom_s, Loc	roll (iv)	Nom, Iz, Abl
borrow	Erg, Nom, Iz, *Abl	roll (tv, agt)	Erg, Nom, Iz, Abl
bring	Erg, Nom, Iz, Abl	say	Erg, Nom, *Iz, Abl
build	Erg, Nom	sell	Erg, Nom, *Iz, Abl
buy	Erg, Nom, Iz, *Abl	send	Erg, Nom, *Iz, Abl
change (iv)	Nom, Iz, Abl	slacken (iv)	Nom
change (tv)	Erg, Nom, Iz, Abl	slacken (tv)	Erg, Nom
come (agt)	Erg, *Nom, Iz, Abl	smell	Iz, *Nom_s, Abl
contain	Loc, Nom_s	sneeze	Nom
contain (agt)	Erg, Nom, *Loc	speak	Erg, Nom, *Iz, Abl
die	Nom	stand	Nom_s, Loc
elect	Erg, Nom, Nom	stretch	Nom_s, Iz, Abl
fall	Nom, Iz, Abl	strew	Erg, Nom, Loc

get	Erg, Nom, Iz, *Abl	take	Erg, Nom, Iz, *Abl
give	Erg, Nom, *Iz, Abl	tell	Erg, Nom, *Iz, Abl
go (=extend)	Nom_s, Iz, Abl	teach	Erg, Nom, Iz, Abl
go (agt)	Erg, *Nom,	think	Loc, Nom_s
have	Loc, Nom_s	understand	Loc, Nom_s
help	Erg, *Nom,	walk	Erg, *Nom,
keep	Erg, Nom, Loc	work	Vr, *Ob

Prilog 4

U Prilogu 4 prikazani su, sa svojim padežnim okvirima, oni glagoli po Cookovom modelu koji se nalaze ili u sva tri prethodna popisa (dakle i u Fillmoreovom, Chafeovom i Andersonovom) ili bar u bilo koja dva od tri navedena (njih ukupno 38). U Cooku (Cook, 1989:211-214) dan je prikaz svih triju popisa u Cookovom modelu.

Glagol	Padežni okvir	Glagol	Padežni okvir
amuse (+agt)	Vr, Ob	know	Is, Ob_s
be dead	Ob_s	learn (-agt)	Is, Ob
be hot (w)	Ob_s	learn (+agt)	Vr=Is, Ob
be in	Ob_s, L	like	Is, Ob_s
brak (tv)	Vr, Ob	move (iv, -agt)	Ob, L
buy	Vr, B, Ob	move (iv, +agt)	Vr=Ob, L
change (iv)	Ob, Ob	own	B, Ob_s
come (+agt)	Vr=Ob, L	read	Vr, Ob
die	Ob	receive (-agt)	B, Ob
fall	Ob, L	receive (+agt)	Vr=B, Ob
frighten (-agt)	Ob, Is	remind (+agt)	Vr, Is, Ob
frighten (+agt)	Vr=Ob, Is	remind (-agt)	Is, Ob_s, Ob_s
get	Vr, B, Ob	run (=go)	Vr=Ob, L
give	Vr, B, Ob	sell	Vr, B, Ob
go (-agt)	Ob, L	send	Vr, Ob, L
go (+agt)	Vr=Ob, L	take (=move)	Vr, Ob, L
have	B, Ob_s	take (=steal)	Vr, B, Ob
kick	Vr, Ob	teach	Vr, Is, Ob
kill	Vr, Ob	walk (=go)	Vr=Ob, L

Prilog 5

U tablici iz Priloga 5 prikazani su međusobni odnosi svih četiriju D-padežnih popisa prema popisu iz Priloga 4. Od zajedničkih glagola samo je jedan koji ima isti padežni okvir u sva četiri modela (glagol *die*= *umrijeti*) i glagol *be dead* koji ima isti okvir u tri modela u kojemu se pojavljuju, osim u Fillmoreovom gdje ga nema. Ta su dva retka osjenčana narančastom bojom. Očita je i sličnost između okvira Fillmoreovog i Andersonovog modela, te

između Chafeovog i Cookovog modela. U tablici su masnim slovima otisnuti oni primjeri koji nemaju svog partnera u drugom modelu, tj. autor nije koristio taj primjer u svom popisu. Plavim masnim slovima otisnuti su oni primjeri koji se ne podudaraju u Chafeovom i Cookovom modelu, a bordo masnim slovima otisnuti su oni primjeri koji se ne podudaraju u Fillmoreovom i Andersonovom modelu.

Svjetlozelenom bojom osjenčani su oni retci u tablici u kojima vidimo sličnost između Fillmore-Andersonovog modela i Chafe-Cookovog modela.

Naime, kako je *Ob iz Fillmore-Andersonovog modela oznaka da se taj padež ne pojavljuje u površinskoj strukturi, a oznaka Vr=Ob iz Chafe-Cookovog modela označava to isto, dobijemo skraćeni okvir (Vr, Iz, G) za prvi model i (Vr, L) za drugi.

Nadalje, budući da su u prvom modelu Iz i G podskupine lokativnog padeža koji nije rastavljen u drugom modelu pa ga možemo prikazati i kao L, dobijemo jednakost između ta dva padežna okvira, tj. $(Vr, L)^{F-Vr} = (Vr, L)^{C-C}$.

Slično možemo pretpostaviti i za okvire (Vr, *I, Ob) i (Vr, Ob), te (Ob, Iz, G) i (Ob, L) tamo gdje se pojavljuju kao parovi dvaju modela.

Glagol	Fillmoreov model	Chafeov model	Andersonov model ¹²⁵	Cookov model
amuse (+agt)	Vr, Is, I	Vr, Ob	-	Vr, Ob
be dead	-	Ob_s	Ob_s	Ob_s
be hot (w)	-	St /amb	Ob_s	Ob_s
be in	Ob, L	Ob_s, L	Ob_s	Ob_s, L
brak (tv)	Vr, I, Ob	Vr, Ob	-	Vr, Ob
buy	Vr, Ob, Iz, *C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, Iz, *C	Vr, B, Ob
change (iv)	Ob, Iz, C	-	Ob, Iz, C	Ob, Ob
come (+agt)	Vr, *Ob, Iz, C	-	Vr, *Ob, Iz, C	Vr=Ob, L
die	Ob	Ob	Ob	Ob
fall	Ob, Iz, C	Ob, L	Ob, Iz, C	Ob, L
frighten (-agt)	I, Is	-	-	Ob, Is
frighten (+agt)	-	Vr, Ob	-	Vr=Ob, Is
get	Vr, Ob, Iz, *C	-	Vr, Ob, Iz, *C	Vr, B, Ob
give	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob
go (-agt)	Ob, Iz, C	-	-	Ob, L
go (+agt)	Vr, *Ob, Iz, C	-	Vr, *Ob, Iz, C	Vr=Ob, L
have	-	B, Os	L, Ob_s	B, Ob_s

¹²⁵ Andersonovi D-padeži su zbog jednostavnije usporedbe zamjenjeni sljedećim nazivljem: Nom ->Ob; Erg ->Vr; Loc -> L; Abl -> C.

kick	Vr, *I, Ob	Vr, Ob	-	Vr, Ob
kill	I, Ob	Vr, Ob	Vr, Ob	Vr, Ob
know	-	Is, Os	L, Obs	Is, Obs
learn (-agt)	-	Is, Ob	C, Ob, Iz	Is, Ob
learn (+agt)	-	-	-	Vr=Is, Ob
like	-	Is, Os	L, Obs	Is, Obs
move (iv, -agt)	Ob, Iz, C	-	Ob, Iz, C	Ob, L
move (iv, +agt)	Vr, *Ob, Iz, C	-	Vr, *Ob, Iz, C	Vr=Ob, L
own	-	B, Os	L, Obs	B, Obs
read	-	Vr, (C)	Vr, Ob	Vr, Ob
receive (-agt)	-	-	Ob, Iz, C	B, Ob
receive (+agt)	Vr, Ob, Iz, *C	-	-	Vr=B, Ob
remind (+agt)	-	Vr, Is, Ob	-	Vr, Is, Ob
remind (-agt)	I, Is, Ob	-	-	Is, Obs, Obs
run (=go)	Vr, *Ob, Iz, C	Vr, (C)	Vr, Ob, *Iz, C	Vr=Ob, L
sell	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob
send	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, Ob, L
take (=move)	(away) Vr, Ob, Iz, *C	-	Vr, Ob, Iz, *C	Vr, Ob, L
take (=steal)	-	-	-	Vr, B, Ob
teach	-	Vr, Is, Ob	Vr, Ob, Iz, C	Vr, Is, Ob
walk (=go)	Vr, *Ob, Iz, C	-	Vr, *Ob, Iz, C	Vr=Ob, L

Prilog 6

U Prilogu 6 dan je prikaz istih glagola kao i u Prilogu 5, ali uz dodatak hrvatskih prijevoda tih glagola i njihovih padežnih okvira po Fillmore-Andersonovom modelu / Chafe-Cookovom modelu. Oni padežni okviri hrvatskih glagola koji se ne podudaraju s engleskim, otisnuti su masnim slovima. Primjećuje se da je Chafe-Cookov model engleskih i hrvatskih glagola podudarniji od Fillmore-Andersonova modela.

Glagol	Fillmoreov i Andersonov model	Chafeov i Cookov model	Padežni okvir za hrvatski	Prijevod
amuse (+agt)	Vr, Is, I / -	Vr, Ob	Vr, Is, i / Vr, Ob	zabavljati
be dead	- / Obs	Obs	Obs / Obs	biti mrtav
be hot (w)	- / Obs	St / amb / Obs	Obs / Obs	biti vruć
be in	Ob, L / Obs	Obs, L	Ob, L / Obs, L	biti unutra/stići
brak (tv)	Vr, I, Ob / -	Vr, Ob	Vr, i, Ob / Vr, Ob	lomiti/odlomiti
buy	Vr, Ob, Iz, *C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, C / Vr, B, Ob	kupiti/kupovati
change (iv)	Ob, Iz, C	- / Ob, Ob	Ob, Iz, C / Ob, Ob	presvući
come (+agt)	Vr, *Ob, Iz, C	- / Vr=Ob, L	Vr, C / Vr=Ob, L	se/promijeniti se doći/dolaziti
die	Ob	Ob	Ob / Ob	umrijeti
fall	Ob, Iz, C	Ob, L	Ob, Iz / Ob, L	pasti
frighten (-agt)	I, Is / -	- / Ob, Is	i, Is / Ob, Is	ustrahiti se
frighten (+agt)	- / -	Vr, Ob /	Vr, Ob /	strašiti

get	Vr, Ob, Iz, *C	Vr=Ob, Is - / Vr, B, Ob	Vr=Ob, Is Vr, Ob, Iz / Vr, B, Ob	dobivati
give	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, C / Vr, B, Ob	davati
go (-agt)	Ob, Iz, C / -	- / Ob, L	Ob, Iz, C / Ob, L	voditi/pružati se
go (+agt)	Vr, *Ob, Iz, C	- / Vr=Ob, L	Vr, Iz, C / Vr=Ob, L	ići/kretati se
have	- / L, Obs	B, Os	Obs, C/ B, Obs	imati
kick	Vr, *I, Ob / -	Vr, Ob	Vr, i, Ob / Vr, Ob, i	udariti
kill	I, Ob / Vr, Ob	Vr, Ob	i, Ob / Vr, Ob	ubiti
know	- / L, Obs	Is, Os	Is, Obs -L, Obs /Is, Obs	znati
learn (-agt)	- / C, Ob, Iz	Is, Ob	L, Obs/ Is, Obs	naučiti (nešto)
learn (+agt)	- / -	- / Vr=Is, Ob	Vr, Ob /Vr=Is, Ob	(netko) učiti
like	- / L, Obs	Is, Os	L, Obs / Is, Obs	voljeti/željeti/htjeti
move (iv, -agt)	Ob, Iz, C	- / Ob, L	Ob, C / Ob, L	preseliti (nešto)
move (iv, +agt)	Vr, *Ob, Iz, C	- / Vr=Ob, L	Vr, Ob, Iz, C / Vr, Ob, L	(netko) pomicati
own	- / L, Obs	B, Os	L, Obs /B, Obs	posjedovati
read	- / Vr, Ob	Vr, (C/) / Vr, Ob	Vr, Ob / Vr, Ob	čitati
receive (-agt)	- / Ob, Iz, C	- / B, Ob	Ob, t / B, Ob	primiti (nešto)
receive (+agt)	Vr, Ob, Iz, *C / -	- / Vr=B, Ob	Vr, Ob, *C/Vr=B, Ob	(netko) primiti
remind (+agt)	- / -	Vr, Is, Ob	Vr, Is/Vr, Ob=Is	(netko) podsjećati
remind (-agt)	I, Is, Ob / -	- / Is, Obs, Obs	Is, Ob / Is, Ob, Obs	podsjećati (na nešto)
run (=go)	Vr, *Ob, Iz, C / Vr, Ob, *Iz, C	Vr, (C) / Vr=Ob, L	Ob, Iz, C / Vr=Ob, L	trčati
sell	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob	Vr, Ob, L / Vr=B, Ob, L	prodavati
send	Vr, Ob, *Iz, C	Vr, B, Ob /Vr, Ob, L	Vr, Ob, C / Vr, Ob, L	poslati
take (=move)	(away) Vr, Ob, Iz, *C	- / Vr, Ob, L	Vr, Ob, C / Vr, Ob, L	odnijeti, donijeti,
take (=steal)	- / -	- / Vr, B, Ob	Vr, Ob, Iz / Vr=Ob, B	ponijeti
teach	- / Vr, Ob, Iz, C	Vr, Is, Ob	Vr, Ob, C/Vr, Is, Ob	oduzeti / oteti
walk (=go)	Vr, *Ob, Iz, C	- / Vr=Ob, L	Vr, Iz, C / Vr=Ob, L	poučavati
				pješačiti / ići

Prilog 7

Prikaz hrvatskih glagola iz Priloga 6 razvrstanih prema tipu glagola po Fillmoreovom modelu.

Tipovi glagola	osnovni	iskustveni	lokativni
stanje	biti mrtav, biti vruć, umrijeti	ustrašiti se, znati, podsjećati,	nalaziti se presvući se, pasti, voditi, imati, naučiti, voljeti, preseliti, posjedovati, primiti, trčati,
radnja	lomiti, doći, strašiti, udariti, ubiti, učiti, čitati, oduzeti	zabavljati, podsjećati	kupiti, dobivati, davati, ići, pomicati, primati, prodavati, poslati, odnijeti, poučavati, pješačiti

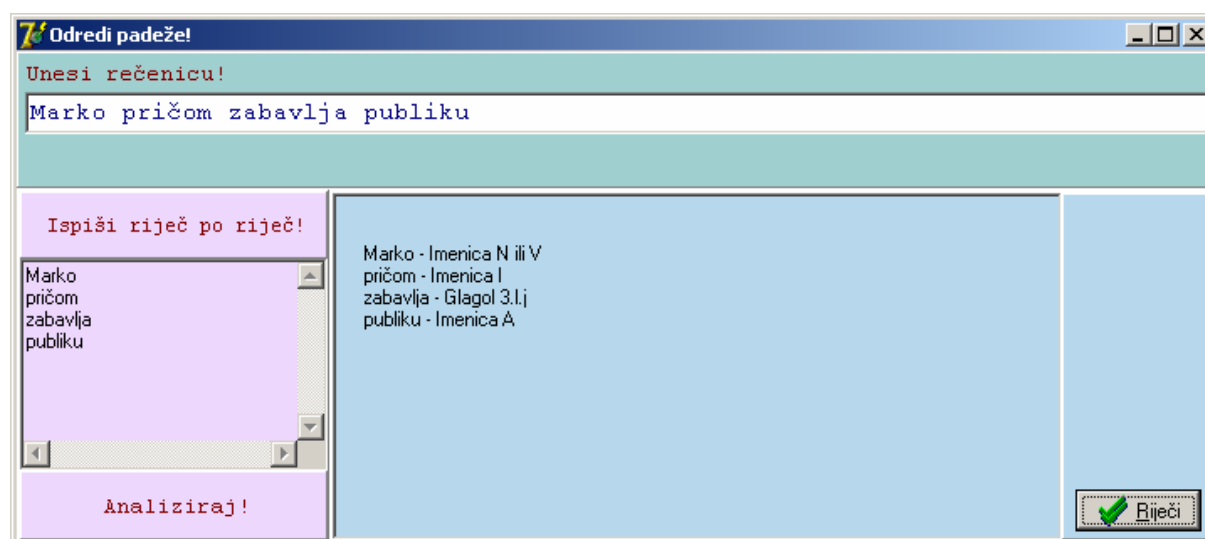
Prilog 8

Prikaz hrvatskih glagola iz Priloga 6 razvrstanih prema tipu glagola po Cookovom modelu.

Tipovi glagola	osnovni	iskustveni	korisnički	lokativni
stanje	biti mrtav, biti vruć	znati, naučiti, voljeti, podsjećati	imati, posjedovati	nalaziti se
zbivanje	presvući se, umrijeti	ustrašiti se	primiti	pasti, voditi, preseliti
radnja	zabavljati, lomiti, udariti, ubiti, čitati	strašiti, učiti, podsjećati, poučavati	dobivati, kupiti, primati, <i>prodavati</i> , oduzeti davati	doći, ići, pomicati, <i>prodavati</i> , trčati, poslati, odnijeti, pješačiti

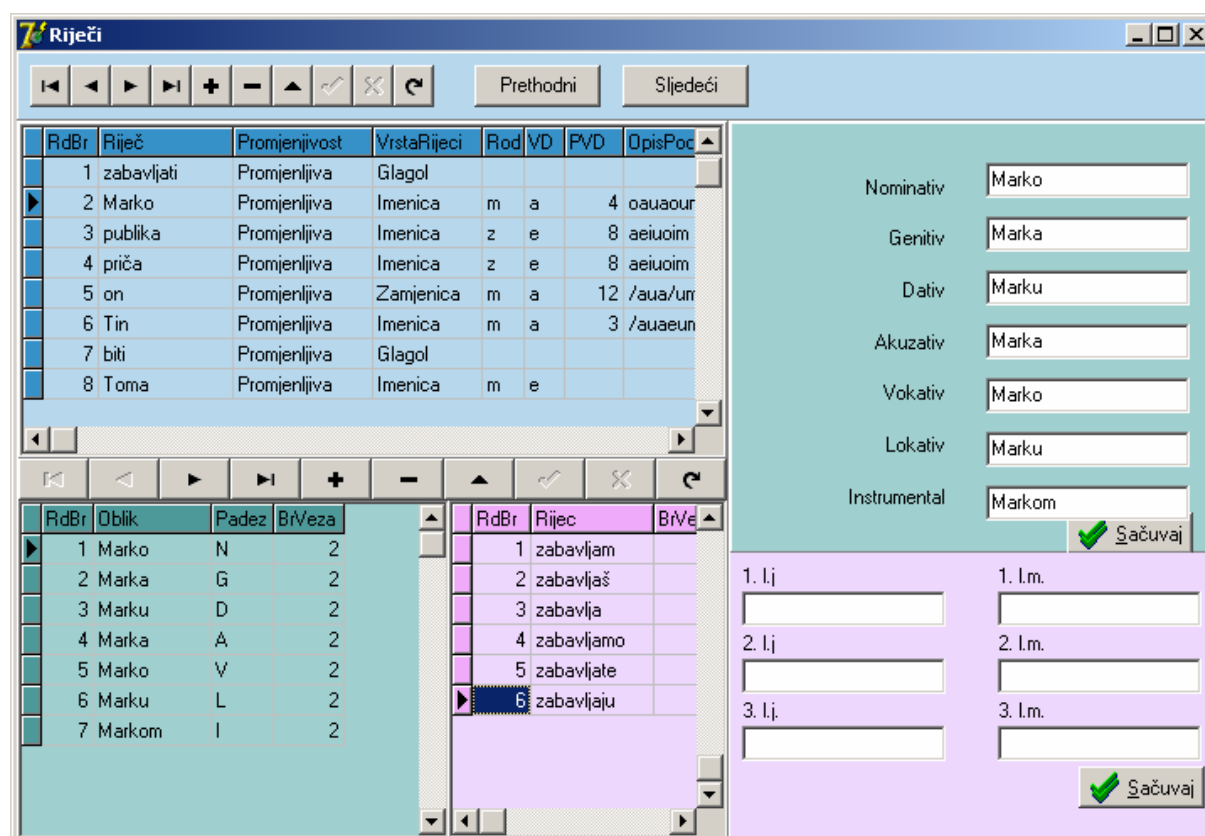
Prilog 9

Izgled programa za određivanje P-padeža u hrvatskom jeziku.

Prilog 10

Izgled dijela programa za unos riječi.

Prilog 11

Popis dubinskih padeža na engleskom jeziku i autora koji su ih koristili u svojim modelima te njihovi prijevodi u hrvatskoj literaturi.

<i>engleski</i>	<i>Barić, Lončarić,...</i>	<i>Grgić</i>	<i>Katičić</i>	<i>Matasović</i>	<i>Mihaljević</i>	<i>Simeon</i>	<i>Žic-Fuchs</i>	<i>prijevod korišten u radu</i>
<u>Ablative</u> <i>Anderson</i>						Ablativ		Ablativ
<u>Absolute</u> <i>Langacker</i>								Apsolutiv
<u>Accompaniment</u> <i>Cook</i>					Pratilac			Pratitelj
<u>Actor</u> <i>Radford</i>								Činitelj
<u>Agentive</u> <i>Fillmore</i>					Agentiv	Agentiv		Agentiv
<u>Agent</u> <i>Andrews Fillmore Chafe Chage i Cruse Cook Dixon Gruber Langacker Lyons Tallerman</i>	vršitelj agens	Vršitelj Agens Agent	Vršilac Agens	Agens	Agent	Agent		Vršitelj

[illegible]

<u>Effector</u> <i>Van Valin</i>					Izvršitelj			Izvršitelj
<u>Ergative</u> <i>Anderson</i>						Ergativ		Ergativ
<u>Experiencer</u> <i>Andrews</i> <i>Fillmore2</i> <i>Chafe</i> <i>Cook</i> <i>Langacker</i> <i>Radford</i>		Iskusitelj			Iskustvenik Iskusnik Iskusitelj			Iskustvenik
<u>Factitive</u> <i>Fillmore1</i>	učinak faktitiv		Faktitiv, učinak		Faktitiv Učinak	Faktitiv		Učinak
<u>Force</u>								Sila
<u>Goal</u> <i>Andrews</i> <i>Fillmore2</i> <i>Gruber</i> <i>Radford</i>		Cilj		Cilj	Cilj			Cilj
<u>Instrumental</u> <i>Fillmore1</i>					Instrumental	Instrumental		
<u>Instrument:</u> <i>Andrews</i> <i>Fillmore2</i> <i>Chafe</i> <i>Langacker</i> <i>Radford</i>	instrument sredstvo	instrument	Instrument sredstvo		Instrument	Instrument		Sredstvo
<u>Location</u> <i>Fillmore2</i> <i>Chafe</i> <i>Gruber</i>	mjesna odredba lokal	Lokacija	Lokal	Lokacija	Lokacija			Lokacija

[illegible]

<u>Purpose</u> <i>Cook</i>							Svrha	Svrha
<u>Recipient</u> <i>Andrews</i>								Primalac
<u>Reason</u> <i>Andrews</i>								Razlog
<u>Result</u> <i>Fillmore2</i> <i>Cook:</i>		Rezultat			Rezultat Učinak			Rezultat
<u>Source</u> <i>Andrews</i> <i>Fillmore2</i> <i>Gruber</i> <i>Radford</i>		Izvor		Izvor	Izvor	Polazište		Izvor
<u>Temporal</u> <i>Andrews</i>								Temporal
<u>Theme</u> <i>Andrews</i> <i>Gruber</i> <i>Tallerman</i>								Tema
<u>Topic</u> <i>Tallerman</i>								Sadržaj
<u>Time</u> <i>Fillmore2</i>	vremenska odredba temporal		Temporal				Vrijeme	Vrijeme

Prilog 12

Popis kratica korištenih u radu.

kratica	engleski	hrvatski	kratica
CF	Case Form	padežni oblik	
CG	Case Grammar	padežna gramatika	PG
Cl	Clause	surečenica	
C _n	Case	padež	
CR	Constituency Rules		
CR	Case Relation	padežna relacija	
DR	Dependency Rules	pravila ovisnosti	
GB teorija	Government and Binding Theory		
GF	Grammatical Form	gramatički oblik	
GM	Grammatical Meaning	gramatičko značenje	
IC	Immediate Constituent	neposredna sastavnica	
K	Case marker	padežni označivač	
N	Noun	imenica	
NP	Noun Phrase	imenska fraza	
P	Proposition	propozicija	
Prep	Preposition	prijedlog	
PSG	Phrase Structure Grammar	fraznostrukturirana gramatika	
RRG	Role and Reference Grammar		
S	Sentence	rečenica	
SR	Subcategorization Rules		
TG	Transformational Grammar	transformacijska gramatika	
TR	Transformational Rules		
V	Verb	glagol	
VP	Verb Phrase	glagolska fraza	
		subjekt prijelaznih glagola	A
		Ablativ	Abl
		Agentiv	Ag
		Benefaktiv	B
		Cilj	C
		Dativ	D
		Dopunba	Dp
	deep case	dubinski padež	D-padež
		Ergativ	Erg
		Instrumental	I
		Iskustvenik	Is
		Izvor	Iz
		Lokacija	L
		Lokativ	Loc
		modalnost	M
		Nominativ	Nom
		objekt prijelaznih glagola	O
		Objektiv / Objekt	Ob
	surface case	površinski padež	P-padež
		Primatelj	Pr

---

		subjekt neprijelaznih glagola	S
		Sredstvo	Sr
		Trpitelj	T
		Vrijeme	Vm
		Vršitelj	Vr
		Učinak	U

SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU

U radu je prikazana upotreba pojma 'padež' od svojih najranijih pojavljivanja do danas te u kontekstu dubinske i površinske analize. Nakon toga, prikazana je Tesnièreova teorija kao model koji je poslužio kao inspiracija Fillmoreovom modelu dubinske padežne gramatike. Uz pregled Fillmoreovog modela iznesen je i pregled Chafeovog, Andersonovog i Cookovog modela – s osvrtom na semantičku strukturu svakog modela, njegov padežni sustav, tip glagola i način na koji su obrađene prikrivene padežne uloge.

U posljednjem dijelu rada prikazana je primjena svakog od navedenih modela na hrvatsku rečenicu, te opis postojećeg površinskog padežnog sustava koji postoji u hrvatskom jeziku. Analizom prikazanih podataka te izradom programa za određivanje vrste riječi u rečenici i padeža flektivnih riječi, zaključeno je da u hrvatskom jeziku površinska analiza ima prednost nad dubinskom kod određivanja P-padeža flektivnih riječi u pisanom tekstu.

Ključne riječi: *padež, padežni odnosi, padežna gramatika, padežni okvir, dubinska struktura, površinska struktura, derivacije, padežne uloge, prikrivene padežne uloge, valencija, tipovi glagola, argumenti, lokalistički padežni sistem, ne-lokalistički padežni sistem.*

SUMMARY

In her master thesis, the author has shown the usage of the word 'case' since it was first used up till the present days in the context of both deep and surface structures. After the introduction, Tesnière's theory was described as a model that served like an inspiration for Fillmore's model of Case Grammar. Together with Fillmore's model, Chafe, Anderson and Cook's models are also explained, especially the semantic structures of each model, its case system, verb types and covert case roles.

At the end, the author has shown the applicability of each model to the Croatian sentence and has given an outline of the Croatian surface case system. After the analyses of obtained data and after building a computer program that analyzes a sentence and determines its parts as well as determines cases, it has been concluded that the surface analyses has the preference over the deep analyses for the determination of surface cases in a written text.

Key words: Case, case relationships, Case Grammar, Case Frame, deep structure, surface structure, derivations, case roles, covert case roles, valency, verb types, arguments, Localistic Case System, Non-Localistic Case system.

ŽIVOTOPIS

Kristina Vučković rođena je 16.12.1973. u Metkoviću, R Hrvatska.

Prva tri razreda srednje škole završila je u CUO "Petar Levantin" u Metkoviću. Četvrti razred srednje škole završila je u "Sandalwood Senior Highschool" u Jacksonvillu, Florida, USA kao dvanaesta u klasi, čime je ušla među 5% najboljih američkih srednjoškolaca.

1992. godine upisala se na FCCJ (Florida Community College at Jacksonville) i prvu godinu završila u klasi A studenata.

1993. godine prebacila se u Zagreb na Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti i Engleski jezik i književnost. U studenom 1998. diplomirala je i dobila stručni naziv profesora opće informatologije i engleskog jezika i književnosti.

Od studenog 2000. godine radi kao znanstveni novak profesoru dr. sc. Zdravku Dovedanu, izv. prof. na Odsjeku za informacijske znanosti.